ਜੀਵਨ ਰਿਸ਼ਮਾਂ

Jeewan Rishma

जीवन रिशमां

ਅੰਕ : 78
ਸਾਲ 2019

ਅਕਤੂਬਰ-ਦਸੰਬਰ 2019

Congratulations to all of you the occasion of
550th Birth Anniversary of Sri Guru Nanak Dev Ji

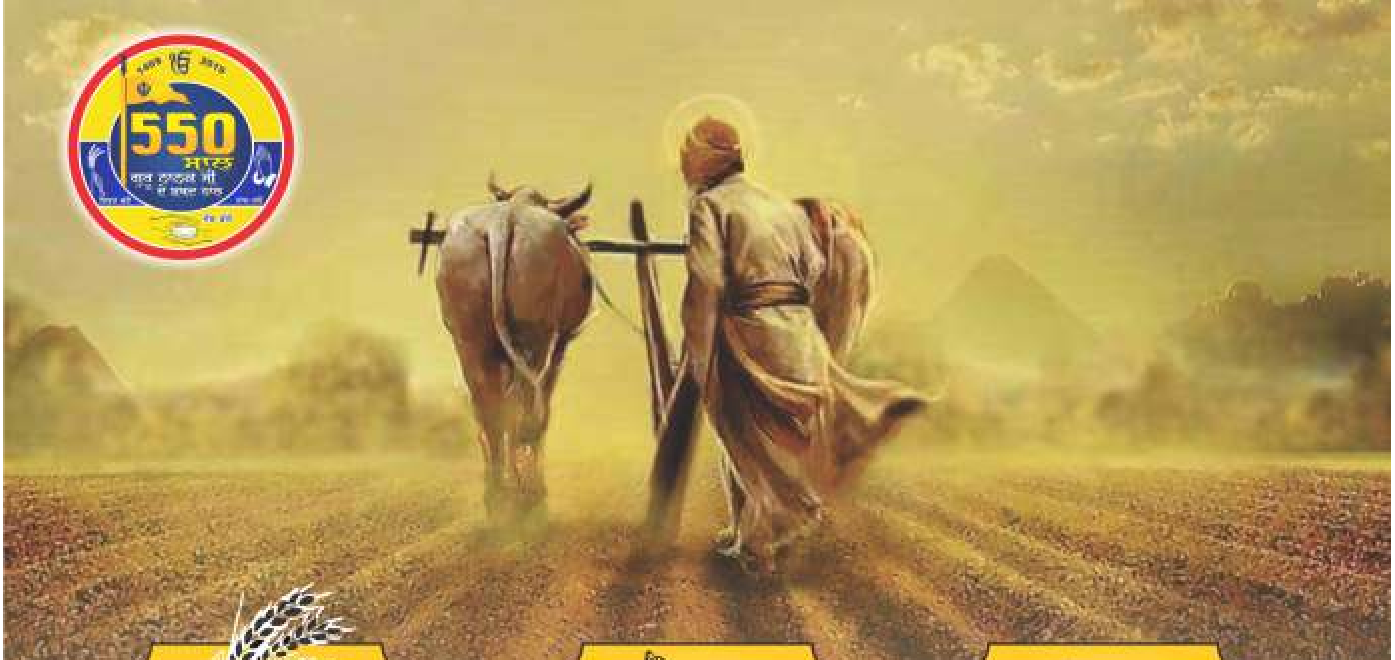

ਕਿਰਤ ਕਰੋ
Kirat Karo
किरत करो

ਨਾਮ ਜਪੋ
Naam Japo
नाम जपो

ਵੰਡ ਛੱਕੋ
Vand Chhako
वंड छको

Guru Nanak Dev Ji Special Issue Part 1

Some Glimpses of release function of 'some Prominent Gurdwaras & Sikh Organizations of the World' In Canada.

FOR DETAILS READ IN SIDE

This quarterly trilingual magazine aimed at the overall development of human personality for promoting a spiritual way of life, has been brought to you by

ਅਧਿਆਤਮਕ ਜੀਵਨ ਦੀ ਪ੍ਰੇਰਣਾ ਲਈ ਮਨੁੱਖ ਦੇ ਸਰਬਪੱਖੀ ਵਿਕਾਸ ਹਿੱਤ
ਤ੍ਰੈ ਮਾਸਿਕ ਤ੍ਰੈਭਾਸ਼ੀ ਪੱਤ੍ਰਿਕਾ ਆਪ ਜੀ ਤਕ ਪਹੁੰਚਾਉਣ ਵਾਲੀ ਸੰਸਥਾ ਹੈ

अधयात्मिक जीवन की प्रेरणा के लिए मनुष्य के सम्पूर्ण विकास हेतु त्रै-मासिक,
त्रिभाषीय पत्रिका को आप तक पहुँचाने वाली संस्था है

Kes Sambhal Parchar Sanstha

51, Rani Ka Bagh, Amritsar. Tel. 0183-2564904 / 2226635 / 2500399
Delhi Off. V-239, Rajouri Garden, New Delhi, Ph. : 41447461
Mob. 098105-15174, E-mail : wahgurusjsp@gmail.com
: Partapsinghkalra@gmail.com

ਕੇਸ ਸੰਭਾਲ ਪ੍ਰਚਾਰ ਸੰਸਥਾ

51-ਰਾਣੀ ਕਾ ਬਾਗ, ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ,
ਫੋਨ 0183-2564904 / 2226635 / 2500399
ਦਿੱਲੀ ਆਫਿਸ : ਵੀ-239, ਰਾਜੌਰੀ ਗਾਰਡਨ, ਨਵੀਂ ਦਿੱਲੀ-27,
ਫੋਨ : 41447461, 9810515174

केस संभाल प्रचार संस्था

51 रानी का बाग, अमृतसर,
फोन : **0183-2564904, 2226635**

For any other information **Visit**

ਕਿਸੇ ਵੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਲਈ ਦੇਖੋ

अधिक जानकारी के लिए देखिए

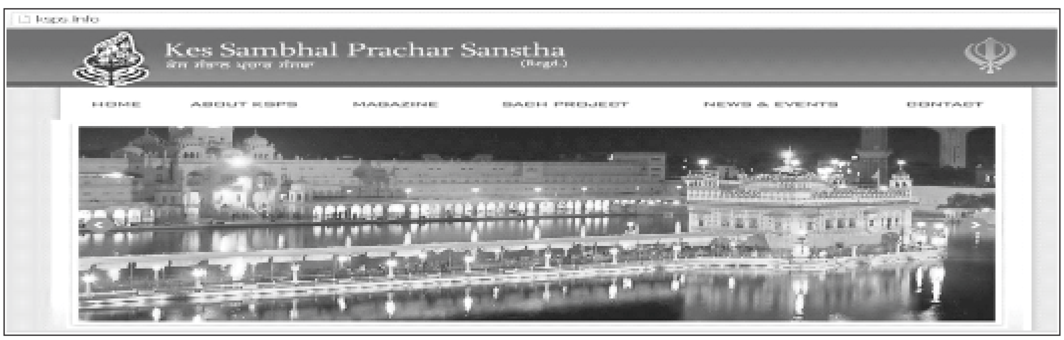

Advisory Committee for the Magazine

1. S. Sarup Singh Alag
2. Dr. Inderjit Singh Gogoani
3. Dr. Bhupinder Singh
4. Dr. Tejinderpal Singh Walia
5. S. D.S Juneja
6. S. Bhupinder Singh Nanda
7. S. Kulwant Singh Gill
8. S. Harbhajan Singh Grover
9. S. Pritpal Singh Ahuja

SJS Pall
Chief Editor

CONTENTS

ENGLISH

- Editorial

  Pargat Bhai Sagle Jug Antar 3

- Thus Spake Guru Nanak 7

- How to Celebrate the 550th Avtar Purab of Guru Nanak Dev Ji 10

ਪੰਜਾਬੀ

- ਹਿਊਸਟਨ 'ਚ ਸਿੱਖ ਪੁਲੀਸ ਅਫ਼ਸਰ ਦਾ ਗੋਲੀ ਮਾਰ ਕੇ ਕਤਲ 14
- ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦਾ ਧਰਮ 16
- ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ (ਕਵਿਤਾ) 23
- ਪਿਆਰੇ ਨਾਨਕ (ਕਵਿਤਾ) 24
- ਜਾਹਰ ਪੀਰ ਜਗਤੁ ਗੁਰ ਬਾਬਾ 25
- ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੀਆਂ ਕੁੱਝ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਖੋਜਾਂ 30
- ਐੱਸ.ਜੇ.ਐੱਸ. ਪਾਲ ਦੀ ਪੁਸਤਕ ਲੋਕ-ਅਰਪਿਤ 36

ਹਿੰਦੀ

- गुरु नानक की युग चेतना 38

ਤ੍ਰੈ-ਮਾਸਿਕ ਮੈਗਜ਼ੀਨ ਜੀਵਨ ਰਿਸ਼ਮਾਂ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ

ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਕ ਡਾ. ਭੁਪਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਿੰਟਰ ਸ੍ਰ. ਹਰਭਜਨ ਸਿੰਘ ਤੋਂ ਜੀਵਨ ਰਿਸ਼ਮਾਂ ਮੈਗਜ਼ੀਨ ਨੂੰ ਕੇਸ ਸੰਭਾਲ ਪ੍ਰਚਾਰ ਸੰਸਥਾ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਦੇ ਲਈ, ਜੀਵਨ ਪ੍ਰਿੰਟਰਜ਼ 312, ਈਸਟ ਮੋਹਨ ਨਗਰ, ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਤੋਂ ਛਪਵਾ ਕੇ 51, ਰਾਣੀ ਕਾ ਬਾਗ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਤੋਂ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਕੀਤਾ। ਜੀਵਨ ਰਿਸ਼ਮਾਂ ਵਿਚ ਛਪੇ ਲੇਖ ਤੇ ਰਚਨਾਵਾਂ ਦੇ ਵਿਚਾਰ ਲੇਖਕਾਂ ਦੇ ਆਪਣੇ ਹਨ, ਸੰਪਾਦਕੀ ਬੋਰਡ ਜੀਵਨ ਰਿਸ਼ਮਾਂ ਦਾ ਇਹਨਾਂ ਵਿਚਾਰਾਂ ਦੇ ਲਈ ਸਹਿਮਤ ਹੋਣਾ ਜਰੂਰੀ ਨਹੀਂ ਹੈ।

ਸੰਪਾਦਕ : ਐਸ. ਜੇ. ਐਸ 'ਪਾਲ'

Our advertisement rates are as under :-

Back Page (Coloured)	Rs.	8000-00
Back Page (Black & White)	Rs.	5000-00
Inside Page (Coloured)	Rs.	6000-00
Inside Page (Black & White)	Rs.	4000-00

For Half the page, and quarter page the rates are correspondingly half and 25%.

Rate of Subscription		U.S $	Rs.
Single Copy	=	1	25-00
Four issues	=	3	100-00
Twelve issues	=	8	250-00
Twently five issues	=	12	500-00

Editorial

Pargat Bhai Sagle Jug Antar

The editorial for this issue must relate to the most important event of the year, the 550th birth anniversary of Sri Guru Nanak Dev Ji. The event is being celebrated all over the world with full splendor and devotion. Some of the details of the related programmes are the best editorial and for that purpose are reproduced here the views of S. Daya Singh, renowned Sikh Preacher and Gurbani Singer. These views expressed by him have been published by Asia Samachar. We are using it acknowledging courtesy of the said paper.

"What an exciting time to be Sikh! The euphoria is rising. We hear of exciting developments commemorating the 550th birth anniversary of our beloved Baba Nanak Shah Fakir – Guru of the Hindus, Sufi Pir of the Moslems….and everything for Sikhs! A deserving global celebration of the 'Messenger of the age of Darkness– Kalyug'.

I believe the biggest achievement crossing political barriers is the 'Kartarpur Corridor' allowing Sikh devotees from India to pay their respects at Baba Nanak's final residence – Kartarpur.

No other founder of any religion or faith established a township, donned the clothes of a simple farmer, tilled the soil and encouraged enterprise with regular dawn and dusk prayers – Nitnem and sermons (*sikhiya*) in his final years. He was not only a prophet, saviour or messenger of the 'religious' kind but more importantly, he showed us how to live this human life.

For us, the 'Kartarpur Corridor' comes close to the bringing down of the Berlin Wall! And initiated by two international cricketing friends – Imran Khan, now the Prime Minister of Pakistan and Navjot Singh Sidhu, now an Indian politician. This is arguably the biggest breakthrough of Indo-Pak diplomacy since 1947. And once again, we Sikhs are in the middle of it and the catalyst – the life-long job Baba Nanak always prepared us for. To be of service without any prejudice wherever possible.

Everyday I receive news of celebrations – different types of celebrations, from the most wasteful, like thousands of gallons of oil for lighting divas at Darbar Sahib and other Sikh places of worship especially in India but also overseas, Nagar Kirtans, multiple Akhand Paths and Kirtan marathons of different kinds to more innovative and productive celebrations like growing thousands of trees, blood donation drives, food and even clothing for the destitute, and greater involvement of other community and religious groups.

The Indian government is jumping on the bandwagon by allowing 'Ik Oangkar' signs being painted on some Air India airliners. Modi has given a fine speech on what Guru Nanak stood for. Most commendable. Captain Amarinder Singh, premier of Punjab, is trying to score political points, and being thwarted by Shiromni Gurdwara Parbhandhak Committee (SGPC) for prime celebrations in Punjab. All

fun and games!

Pakistan and Nepal have issued commemorative currency coins in honour of Baba Nanak.

Canada is celebrating yet again, with 18 Sikh politicians being elected this time into the federal parliament in elections held a couple of weeks ago. NPD leader Jagmeet Singh could hold the balance of power in a hung parliament. And once again, possibly having a Sikh, Harjit Sajjan as the Defence Minister, besides other Sikh ministers.

A group of Sikhs is driving overland from Singapore to Nankana Sahib in a jeep. Earlier, a group of bikers made a similar trip from Kuala Lumpur.

Closer to home, in Malaysia celebrations are being staggered throughout the month of November so that Sikhs can celebrate for a longer period at various gurdwaras. Exhibitions on Sikhism and especially Baba Nanak are being mounted in various parts of the globe including Malaysia and Australia.

In Australia, the iconic Opera House in Sydney was lit up a week ago, but it appears that was more for Diwali rather than for Guru Nanak. In Melbourne, the main Central Business District (CDB) area called Federation Square and Flinders Street will be lit up on Nov 10. There is also talk of raising a monument to Baba Nanak.

In Canberra, we witnessed the first parkash of Guru Granth Sahib Ji in the Australian Parliament House and a speech in the Senate by one of the senate members from Victoria. The premier of state Victoria, too, gave a fine speech on Nanak and the Sikhs a couple of weeks back.

In Sydney, Sikh Youth Australia (SYA) has planned a one day 'Divine Steps Festival' promoting the *'Udasis'* (travels) of Baba Nanak with a huge exhibition. The festival also actively involves various religious and faith groups. There is a goodwill walk, a bike ride from Canberra to Sydney, initiatives to assist two charities run by Christian denominations, and of course, plenty of food! The highlight is a multifaith music festival – the first of its kind in Australia, with church choirs, Jewish singers, Sufi groups, bhajan singers and numerous other spiritual music groups. This will probably become an annual affair backed by the New South Wales government.

The Divine Footsteps Festival was officially launched in October by another cricketer, former Australian captain, Steve Waugh.

Khalsa Ji, we have this amazing opportunity of not only raising the global Sikh profile, but more importantly, educating ourselves further and also spreading the empirical life message of Nanak, not just the 'religious' part.

Akhand Paths, multiple Akhand Paths, rolling Sehaj paths, Kirtan, feel good tales about our Guru Sahibs, nice kavetas about Nanak, marathon simran sessions, marathon gurdwara programmes, langars and other celebrations shall always be ongoing even otherwise, but this is a lifetime opportunity of thinking outside the box as to how we can increase the frequency of spreading the theo-political life philosophy of Nanak and in the process raising the positive global profile of Sikhs.

First of all, we need to look within and

become better adherents of this great way of life ourselves.

"Dithai mukt na hoveyi, jichar shabad n keray vichar". (My interpretation of this pangati is that just reverence, obeisance, worship and treating the Sri Guru Granth Sahib as a human 'Guru' does not bring emancipation. Shabad vichar – translation and interpretation of what is written within, 'Gurbani' – the real Guru, brings greater knowledge, elevation and wisdom.) As one's greater knowledge of what is written within is revealed to you, it floors you, in terms of the extent of the wisdom within.

The wisdom within engulfs not only one's spiritual progress through this lifetime, personal protection and well-being through Naam (God/Guru remembrance and acceptance of His Hukam), but also selfless service towards fellow human beings, care for the environment, political activism, family and social responsibilities, economic well-being, material progress and of course pride in being a Sikh.

A Hindu friend extolled the triple elevatory progress of *Sat, Chit* and *Anand* (Truth/Consciousness/Bliss). I informed him that Guru Nanak went further. Truth itself is not good enough – truthful living is a higher virtue. *Secho orai sabhko, upper sach achar.* (Truth is the highest virtue, but higher still is truthful living.) Truthful conduct or full truthful, active participation in the civic, political and welfare needs of the society we live in is more important. Nanak believed in inner detachment but complete involvement in human life.

We also need to understand and accept that 'Nanak' is a package deal – Das Patshah and Desan Patshahian dhi jot, Sri Guru Granth Sahib. (Ten Guru Sahibs in human form culminating in the light of the ten Guru Sahibs, the Guru Granth Sahib.)

My understanding is that Sikhi as Nanak envisaged is inclusive. There is a place for faith, even blind faith (shardha), but one needs to keep in mind increasing one's knowledge of Sikhi not only as a tool for self-progress but also with pointers of how we need to involve ourselves in bettering the lot of others – our social, civic and political responsibilities within the countries we live in. Sewa, and our now globally renowned 'langar' plays just as significant a part as reading and singing Gurbani, simran and 'religious' activities. We are the 'servants and sentinels of God' (Sevak Sikh sebhai Kartara).

There are those amongst us who probably remember the 500th celebrations in 1969. Truly, there was nothing significant about that. There was no global impact. We went to gurdwara, there were some Nagar Kirtans, we listened to Kirtan and some speeches, we ate good langar with plenty of *kheer, jalebian, barfi* and so on. There were Amrit Sanchar ceremonies. There were many Akhand Paths and five jekarays and we went home none the wiser.

But these 550th celebrations are building up to something very exciting. Firstly, we need to capitalise on that and learn something more about ourselves. Secondly, we need to let the world know who Sikhs are, what Sikhi is, and what Sikhi stands for.

A most fulfilling and uplifting 550th Gurpurab of Baba Nanak to all.

☆☆☆

SANSTHA'S MEMBERS STRENGTHEN SANSTHA

It has always been sanstha's good fortune to have many thoughtful and generous members, who had been contributing in one or the other way to strengthen the sanstha. Although, the lack of funds, has always been Sanstha's Achille's heel, its members always came forward to help as and when it was needed. Special mention need to be made of S.Jagjit Singh, a member of Delhi unit, who always motivated people to go through our magazine "JEEWAN RISHMA" and make petty donations for ensuring its continuance. Even during the last quarter, he was able to manage two such donations. The sanstha is grateful to the donors named below.

S.Ravinder Singh B2/125 Janak Puri, NEW DELHI RS 1100/-
S.Tirath Singh 3303 Ashoka Enclave
Plot No. 8 A Sector 11, Dwarka New Delhi Rs 1100 /-

S.Jagjit Singh's another gesture which has helped sanstha in this regard has been his tireless efforts in winning a case for the sanstha's members who were members of sanstha's dharam Parchar cum pleasure trip to Europe in 2010. There were certain lapses on the part of tour operators for which the sanstha had moved the consumer court for compensation. He made all efforts to interact with the counsels, brief them from time to time and attend the court along with them on each date of hearing. The matter even went to the first appellate court and ultimately a compensation of around RS 2 lakh was awarded in favour of the aggrieved ones.

It was decided to distribute the amount (after deducting the expenses) among the effected members on pro rata basis, but most of the members donated their amounts for sanstha's charitable activities. Sanstha is grateful to all these members donors. Special mention need to be made of Kohli family represented by Ishleen Kohli as our member. This Family has been quite helpful in providing legal assistance in the case through their company's counsels. The amount surrendered by this family as donation is also notable. Further, the family has also contributed advertisements in our prestigious project of "Some prominent Gurdwaras and Sikh organisations of the world" and the 75the issue of our magazine sanstha also expresses its gratitude to other members for strengthening the sanstha accordingly.

☆☆☆

This article is by the renowned writer, S. Khushwant Singh, which was published in The Tribune on 23rd Nov 1969 on the occasion of the 500 hundered Avtar purab of Sri Guru Nanak Dev Ji. We are reproducing it for the benefit of readers.

Thus Spake Guru Nanak

A few weeks ago, Punjabi University at Patiala organised a seminar on the life and teachings of Guru Nanak. Over 60 scholars, includings 15 from American, Canadian, English and Australian universities, read papers on different aspects of the Guru's philosophy. It was evident that scholors belonged to two schools of thought - one who believed that Guru Nanak was a saint of the Bhakti cult and the other, that he strove to make synthesis between Hinduism and Islam and took equally from two movements - the Hindu Bhakti and the Islamic Sufi - to propouned an eclectic faith which developed into Sikhism. Both schools of thought marshalled their arguments with copious quotations for Nanak's hymns.

Let me now put the argruments to you - and you judge for yourself. I will quote Guru Nanak's view on five topics - the beginning of life and its dissolution, his concept of God, the role of a religious leader, the Guru, man's obligations towards his fellow being and the way to salvation.

Nanak's views on the origin of life and its termination follow the Hindu theory of Samsara - of birth, death and rebirth. Let me quote his words:

"Know you whence comes life

How we are born? Where go we when we die?

Why some are caught in the cycle of birth and rebirth?

While others are freed to merge in the Deathless One

Those who have Him in their hearts And have His name ever on their lips, Those who worship Him but seek no gain

To them come birth and death peacefully Like birds at dusk settling on trees To roost for the night

Some joyous, some sorrowing, all lost in themselves

When dawns the day and gone is the night. They look up the sky and resume their fight

So does man fulfil his destiny.

. . . .

Let us now see what Nanak had to say about God. In the opening lines of his Japji - his most celebrated composition - he states his concept of God with utter clarity.

There is one God

He is the supreme truth.

He, the Creator,

Is without fear and without hate.

He, the Omnipresent,

Prevades the universe.

He is not born,

Nor does He die to be born again.

Before time itself

There was the truth.

When time began to run its course
He was the truth.
Even now, He is the truth,
And evermore shall truth prevail.

Nanak reaffirmed the Oneness of God with the passion which is reminiscent of Islam:

Were I given a hundred thousand tonnes instead of one
And the hundred thousand multiplied 20-fold,
Enter a hundred thousand times would I say, and say again,
The Lord of all the world is One.

Nanak's God was beyond description because he was Nirankar - formless. The best one could do is to admit the inability to difine Him.

But the fact that God cannot be defined should not inhibit us from learning about truth and reality. This we can do by treading the path of righteousness-

Not by thought alone Can He be known
Though one think
A hunred thousand times:
Not in solemn silence
Nor in deep meditation.
Though fasting yields an
abundance of virtue
It cannot appease the hunger for truth.
No, by none of these,
Nor by a hundred thousand
other devices,
Can God be reached.
How then shall the Trugt be Known?
How the veil of false illusion torn?
Oh Nanak, thus runneth
the writ-divine
The righteous path- let it be thine.

To Guru Nanak, God was the Father, the Lover, the Master, the Giver of all gifts, He was good God- but the evil that existed also emanated from Him; perhaps to purify or test our faith.

Let us now come to the third point, Nanak's view of the role of the reilgious leader, the Guru.

Nanak made the institution of Guruship the pivot of all his religious system. Without the Guru as a guide, insisted Nanak, no one can attain moksha or relesase.

The Guru's word has the sage's wisdom,
The Guru's word is full of learning,
For though it be the Guru' word
God Himself speaks therein.

Nanak was a firm advocate of man performing his duty as member of the society in which he lived and in the equality of men.

Nanak strongly disapproved of asceticism, of penance and torturing of the flesh as a step towards enlightment "Be in the world but not worldly," he said over and over again. In his oft-quoted hymns, he said:

Religion lieth not in the patched coat a yogi wears
Not in the staff he bears,
Nor in the ashes on his body.
Religion, lieth not in rings in the ears
nor in the shaven head,
nor in the blowing of the
conch shell.
If thou must the path of true religin see,

Among the world's impurities,
be of impurities free.

Nanak denounced the caste-system in no uncertain words. He refused to grant audience to people unless they first broke bread in the community kitchen - where the Brahmin and the Hindu sat alongside as equals.

He was equally critical of concepts of purity and impurity that sprang out of notions of higher and lower category of human beings.

On the fetish of cooking squares, he wrote:

Once we say: This is pure , this unclean,
See that in all things there is life unseen.
There are worms in wood and cowdung cakes,
There is life in the corn ground into bread.
There is life in the water which makes it green.
How then be clean when impurity is over the kitchen spread?
Impurity of the heart is greed,
Of tongue, untruth,
Impurity of the eye is coveting
Another's wealth, his wife, her comeliness;
Impurity of the ears is listening to calumny.

And finally what was Nanak's goal? How did he propose to reach it? Human birth, said Nanak, is a priceless gift. It is opportunity that God gives us to escape the cycle of birth, death and rebirth. The aim of life should be yoga or union with God. Guru Nanak laid emphasis on the worship of the Name of God. "I have no miracles except the name of God," he said many a time.

As hands or feet besmirched with slime,
Water washes white; as
garmets dark with grime
Rinsed with soap are made light.
So when sin soils the soul
The Name alone shall
make it whole.
Words do not the saint
or sinner make.
Action alone is written
in the book of fate,
What we sow that alone we take;
O Nanak be saved or forever
transmigrate.

Nanak believed in the triumph of human will over fate and pre-destination. He believed that all human beings have a basic fund of goodness which, like the pearl in the oyster, only awaits the opening of the shell to emerge and enrich him.

A method advocated by Nanak was the gentle one of Sahaj. Just as a vegetable cooked on a gentle fire tastes best because its own juices give it the proper flavour, so a gradual training of the body and mind will bring out the goodness that is inherent in all human beings. In addition to self-imposed discipline of the mind, he advocated listening to Kirtan (hymn singing). He advised his followers to rise well before dawn and listen to the soft strains of music under the light of the stars. He believed that in the stillness of the ambrosial hours, (which he described as *amrit vela*) one was best able to have communion with God. ★★★

How to Celebrate the 550th Avtar Purab of Guru Nanak Dev Ji

S.Sawan Singh Gogia

Is the 550th year of Guru Nanak's advent. I have crossed 95 and fully remember how the 500th birthday was celebrated in 1969. I am sure this time too It will be celebrated with greater pomp and show on the same lines. Well to do devotees from far and wide will visit Nankana Sahib, Panja Sahib and Kartarpur in Pakistan and Sultanpur Lodhi in Punjab. There will be a huge rush in all the historical and other Gurdwaras on that day. Akhand paths (Nonstop reading of SGGS) will be performed in every Gurdwara, Kirtan Darbars and Kavi Darbars (poetry competitions) will be held. Long speeches about the life of Guru Nanak will be delivered by learned speakers and seminars will be held at some big cities. Religious processions will be taken out by many Gurdwaras. Free common kitchens (Langar), an old practice in the Sikh religion, will be frequent and sumptuous. Some scholars will write books on the philosophy of Guru Nanak.

Assessment of routine practices - All these practices have become routine, no doubt each of these practices has its value but some of them are not very useful. Akhand paths lack serious listeners who understand Gurbani. Processions are no doubt, a good means of propaganda and show off our numerical strengths, but they do not spread the message of Guru Nanak and have become a show. Our Raagies (religious musicians) rarely explain the meanings of the sacred hymns and fail to touch our minds. They don't stress on the teachings of Guru Nanak in simple language and fail to bring a change in our daily life. Speeches and seminars are attended by a few. Common kitchen (Langar) is necessary to teach the lesson of equality and brotherhood, but they have become just a routine and they do not serve the homeless and needy . Newly published books are not read by an ordinary Sikh.

Guru Nanak's Teachings – We should thank Guru Arjun Dev due to whose efforts and farsightedness Guru Nanak's teaching are available in their original form in Sri Guru Granth Sahib. McAuliffe, a renowned author of 19th century, has written in his book The Sikh Religion Vol 1 (page 53) that only the Sikh holy scripture, Sri Guru Granth Sahib, contains the original words of the Gurus. All other holy scriptures of different religions are based on second hand knowledge. Guru Nanak rejected the divisions of people on religious basis. He

taught the Oneness of the Creator and the fundamental brotherhood and sisterhood of all. He stated that God dwells within every human being, so there is no division based on caste, creed, gender or nationality. His simple philosophy rested on recognizing the fundamental Divinity of all people. If we understand and follow his teachings, human life could become a profound experience of love, truth, patience, peace and contentment. Guru Nanak Dev has guided us not only in our spiritual matters but also in our worldly affairs. He has condemned adultery and praised sweet tongue." He has written that truthful living is above everything and honest earning leads us to God. He has advocated equal rights for both genders. He teaches us to control and not kill our desires.

How should we celebrate the sacred day - We should focus on spreading Guru Nanak's message of equality, universal love, honest living and brotherhood among the people of the world so that it may improve their lives. His message of practical spirituality and universal amity based on disciplined living devoid of rituals and false display needs to be spread. Our Religious musicians (Raagies) should also explain the teachings of Guru Nanak in simple language. Seminars, speech competitions and debates on the teachings of Guru Nanak should be held in the language of the area and the best speaker should be awarded. Poetry competition should contain poems about the teachings of Guru Nanak so that the audience gain practical knowledge and it may touch their hearts. Our preachers should not relate the old stories containing miracles, rather they should be nearer to the reality and relate such incidents from the life of Guru Nanak which bring change for the better in our lives. Our Gurdwaras should display at the entrance of Gurdwara buildings on iron or wooden boards the teachings of Guru Nanak in his language along with its meaning in the local language. If some body reads the message of Guru Nanak so often, it will surely influence him and might change his life. Teachings of Guru Nanak should be written on papers or cloth and displayed on the walls of the Gurdwara. SGPC (Shromani Gurdwara Prabhandhak Committee) should undertake the project of an interesting and impressive movie on the life and teachings of Guru Nanak . In my humble opinion, we can best celebrate his birthday by reading and understanding his teachings. I've listed below. It will be even better if these are printed and distributed free of cost by the Gurdwaras. Free common kitchen (Langar) should be simple and we should ensure that on the auspicious day it is also served to the homeless and needy people living in shelters.

Guru Nanak Dev's Teachings

੧. ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਵੇਲਾ ਸਚੁ ਨਾਉ ਵਡਿਆਈ ਵੀਚਾਰੁ॥

.a(n)mrith vaelaa sach naao vaddiaaee veechaar.

(SGGS:1)

In the ambrosial hours, chant the True Name and contemplate His Glorious Greatness.

੨. ਮਨਿ ਜੀਤੈ ਜਗੁ ਜੀਤੁ॥

man jeethai jag jeeth. ***(SGGS:6)***

Conquer your mind(yourself) and the whole world would be yours.

੩. ਕਰਮੀ ਕਰਮੀ ਹੋਇ ਵੀਚਾਰੁ॥

karamee karamee hoe veechaar.

(SGGS:7)

We shall be judged by our deeds and actions.

੪. ਧਨੁ ਜੋਬਨੁ ਅਰੁ ਫੁਲੜਾ ਨਾਠੀਅੜੇ ਦਿਨ ਚਾਰਿ॥

dhhan joban ar fularraa naat(h)eearrae dhin chaar. (SGGS:23)

Wealth, the beauty of youth and flowers are guests for only a few days.

੫. ਸਚਹੁ ਓਰੈ ਸਭੁ ਕੋ ਉਪਰਿ ਸਚੁ ਆਚਾਰੁ॥ ੫॥

sachahu ourai sabh ko oupar sach aachaar.

(SGGS:62)

Truth is higher than everything; but higher still is truthful living.

੬. ਹਕੁ ਪਰਾਇਆ ਨਾਨਕਾ ਉਸੁ ਸੂਅਰ ਉਸੁ ਗਾਇ॥

hak paraaeiaa naanakaa ous sooar ous gaae.

(SGGS:141)

To deprive one of one's right, is like a Muslim eating pork, or a Hindu eating beef.

੭. ਪਰ ਘਰਿ ਚੀਤੁ ਮਨਮੁਖਿ ਡੋਲਾਇ॥

par ghar cheeth manamukh ddolaae.

(SGGS: 226)

The self-willed is lured by another man's wife.

੮. ਆਸ ਨਿਰਾਸੀ ਤਉ ਸੰਨਿਆਸੀ॥

aas niraasee that sa(n)niaasee.

(SGGS:356)

When you abandon hope and desire, you become a true renounce.

੯. ਵਿਦਿਆ ਵੀਚਾਰੀ ਤਾਂ ਪਰਉਪਕਾਰੀ

vidhiaa veechaaree thaa(n) paroupakaaree.

(SGGS:356)

Contemplate and reflect upon education, and you will become a benefactor to others.

੧੦. ਅਉਗਣ ਛੋਡਹੁ ਗੁਣ ਕਰਹੁ ਐਸੇ ਤਤੁ ਪਰਾਵਹੁ॥੭॥

aougan shhoddahu gun karahu aisae thath paraavahu.

(SGGS:418)

Abandon vices, and practice virtue, and you shall obtain the essence.

੧੧. ਜੇ ਲੋੜਹਿ ਚੰਗਾ ਆਪਣਾ ਕਰਿ ਪੁੰਨਹੁ ਨੀਚੁ ਸਦਾਈਐ॥

Jae lorrehi cha(n)gaa aapanaa kar pu(n)nahu neech sadhaaeeai.

(SGGS:465)

If you yearn for goodness, perform good deeds and feel humble.

੧੨. ਸੂਚੇ ਸੇਈ ਨਾਨਕਾ ਜਿਨ ਮਨਿ ਵਸਿਆ ਸੋਇ॥੨॥

soochae saeee naanakaa jin man vasiaa soe.

(SGGS:472)

Only they are pure, O Nanak, within whose minds the Lord abides.

੧੩. ਨਾਨਕ ਫਿਕੈ ਬੋਲਿਐ ਤਨੁ ਮਨੁ ਫਿਕਾ ਹੋਇ॥

naanak fikai boliai than man fikaa hoe.

(SGGS:473)

O Nanak, speaking insipid words, the body and mind become insipid.

੧੪. ਸੋ ਕਿਉ ਮੰਦਾ ਆਖੀਐ ਜਿਤੁ ਜੰਮਹਿ ਰਾਜਾਨ॥

so kio ma(n)dhaa aakheeai

jith ja(n)mehi raajaan.

(SGGS:473)

So why call her bad? From her, kings are born.

੧੫. ਪਾਥਰੁ ਲੇ ਪੂਜਹਿ ਮੁਗਧ ਗਵਾਰ ॥

paathhar lae poojehi mugadhh gavaar.

(SGGS:556)

The ignorant fools pick up stones and worship them.

੧੬. ਜਾਲਉ ਐਸੀ ਰੀਤਿ ਜਿਤੁ ਮੈ ਪਿਆਰਾ ਵੀਸਰੈ ॥

. jaalo aisee reeth jith mai piaaraa veesarai.

(SGGS:590)

Burn away those rituals which lead you to forget the Beloved Lord.

੧੭. ਸਭਨਾ ਮਰਣਾ ਆਇਆ ਵੇਛੋੜਾ ਸਭਨਾਹ ॥

sabhanaa maranaa aaeiaa

vaeshhorraa sabhanaah.

(SGGS 595)

Death comes to all, and all must suffer separation.

੧੮. ਫਿਟੁ ਇਵੇਹਾ ਜੀਵਿਆ ਜਿਤੁ ਖਾਇ ਵਧਾਇਆ ਪੇਟੁ ॥

fitt eivaehaa jeeviaa jith

khaae vadhhaaeiaa paett.

(SGGS:790)

Cursed is that life, in which one only eats to fill one's belly.

੧੯. ਵਸਗਤਿ ਪੰਚ ਕਰੇ ਨਹ ਡੋਲੈ ॥

vasagath pa(n)ch karae neh ddolai.

(SGGS:877)

One who subdues the five passions does not waver.

੨੦. ਛੋਡਿਹੁ ਨਿੰਦਾ ਤਾਤਿ ਪਰਾਈ ॥

shhoddihu ni(n)dhaa thaath paraaee.

(SGGS:1026)

Abandon slander and envy of others.

੨੧. ਘਾਲਿ ਖਾਇ ਕਿਛੁ ਹਥਹੁ ਦੇਇ ॥

ਨਾਨਕ ਰਾਹੁ ਪਛਾਣਹਿ ਸੇਇ ॥

Ghaal Khaae Kichh hathoh dae

naanak raah pachhanah sea-e.

(SGGS : 1245)

One who works for what he eats, and gives some of what he has O Nanak, he knows the Path.

੨੨. ਸਾ ਜਾਤਿ ਸਾ ਪਤਿ ਹੈ ਜੇਹੇ ਕਰਮ ਕਮਾਇ ॥

saa jaath saa path hai jaehae karam kamaae.

(SGGS:1330)

That alone is your caste and that is your glory as are your deeds .

Conclusion – We should aim at spreading the teachings of Guru Nanak Dev throughout the world. If every follower of Guru Nanak creates an example of truthful living and honest earning, that will be the best way to celebrate the 550th anniversary of his birth. No doubt, it is easier said than done, but still I believe that it is worth an attempt.

❍

ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਦੇ 550ਵੇਂ ਅਵਤਾਰ ਪੁਰਬ ਵਾਲੇ ਸਾਲ ਵਿਚ ਸਿੱਖਾਂ ਲਈ ਇਕ ਖਬਰ ਬਹੁਤ ਦੁਖਦਾਈ ਹੋ ਨਿਬੜੀ। ਮੀਡੀਆ ਵਿਚ ਇਹ ਖਬਰ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਰਿਪੋਰਟ ਕੀਤੀ ਗਈ ਅਸੀਂ ਉਸ ਨੂੰ ਹੇਠਾਂ ਸਾਰਿਆਂ ਦੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਲਈ ਦੇ ਰਹੇ ਹਾਂ।

ਹਿਊਸਟਨ 'ਚ ਸਿੱਖ ਪੁਲੀਸ ਅਫ਼ਸਰ ਦਾ ਗੋਲੀ ਮਾਰ ਕੇ ਕਤਲ

ਮਾਪਿਆਂ ਦਾ ਇਕਲੌਤਾ ਪੁੱਤਰ ਸੀ ਸੰਦੀਪ ਸਿੰਘ ਧਾਲੀਵਾਲ

ਹਿਊਸਟਨ/ਅਮਰੀਕਾ ਦੇ ਟੈਕਸਸ ਸੂਬੇ 'ਚ ਭਾਰਤੀ-ਅਮਰੀਕੀ ਸਿੱਖ ਪੁਲੀਸ ਅਧਿਕਾਰੀ ਸੰਦੀਪ ਸਿੰਘ ਧਾਲੀਵਾਲ (42) ਦੀ ਟਰੈਫਿਕ ਸਿਗਨਲ 'ਤੇ ਗੋਲੀ ਮਾਰ ਕੇ ਹੱਤਿਆ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਗਈ। ਅਧਿਕਾਰੀਆਂ ਮੁਤਾਬਕ ਉਸ ਦੇ ਸਿਰ 'ਚ ਕਈ ਗੋਲੀਆਂ ਮਾਰੀਆਂ ਗਈਆਂ। ਪੁਲੀਸ ਤੁਰੰਤ ਹਰਕਤ 'ਚ ਆਈ ਅਤੇ ਉਸ ਨੇ ਦੋਸ਼ੀ ਨੂੰ ਫੜ ਲਿਆ। 'ਹਿਊਸਟਨ ਕ੍ਰੌਨੀਕਲ' ਨੇ ਸ਼ੈਰਿਫ ਐਡ ਗੋਜ਼ਾਲੇਜ਼ ਦੇ ਹਵਾਲੇ ਨਾਲ ਕਿਹਾ ਕਿ ਧਾਲੀਵਾਲ ਨੇ ਇਕ ਕਾਰ ਨੂੰ ਰੋਕਿਆ ਜਿਸ 'ਚ ਮਹਿਲਾਂ ਅਤੇ ਇਕ ਵਿਅਕਤੀ ਬਾਹਰ ਨਿਕਲਿਆ ਅਤੇ ਉਸ ਨੇ ਗੋਲੀਆਂ ਚਲਾ ਦਿੱਤੀਆਂ। ਸੰਦੀਪ ਸਿੰਘ ਧਾਲੀਵਾਲ ਕਾਊਂਟੀ ਦੇ ਪਹਿਲੇ ਸਿੱਖ ਡਿਪਟੀ ਸਨ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ 10 ਸਾਲ ਪਹਿਲਾਂ ਪੁਲੀਸ ਵਿਭਾਗ 'ਚ ਨੌਕਰੀ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤੀ ਸੀ। ਉਹ ਟੈਕਸਸ ਦੇ ਅਜਿਹੇ ਪਹਿਲੇ ਪੁਲੀਸ ਅਧਿਕਾਰੀ ਸਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕੰਮ ਦੌਰਾਨ ਸਿੱਖ ਧਰਮ ਦੀ ਰਵਾਇਤ ਮੁਤਾਬਿਕ ਦਾੜ੍ਹੀ ਅਤੇ ਦਸਤਾਰ ਸਜਾਉਣ ਦੀ ਇਜਾਜ਼ਤ ਮਿਲੀ ਹੋਈ ਸੀ। ਹੈਰਿਸ ਕਾਊਂਟੀ ਸ਼ੈਰਿਫ ਦੇ ਦਫ਼ਤਰ 'ਚ ਮੇਜਰ ਮਾਈਕ ਲੀ ਮੁਤਾਬਿਕ ਸ੍ਰੀ ਧਾਲੀਵਾਲ ਨੇ ਸਈਪ੍ਰੈਸ ਏਰੀਆ 'ਚ ਵਿਲੈਂਸੀ ਕੋਰਟ 'ਚ ਸ਼ੁਕਰਵਾਰ ਦੁਪਹਿਰ ਪੌਣੇ ਇਕ ਵਜੇ ਦੇ ਕਰੀਬ ਇਕ ਕਾਰ ਨੂੰ ਰੋਕਿਆ। ਲੀ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਡੈਸ਼ਕੈਮ ਵੀਡੀਓ ਤੋਂ ਪਤਾ ਲੱਗਾ ਕਿ ਸ੍ਰੀ ਧਾਲੀਵਾਲ ਅਤੇ ਕਾਰ 'ਚ ਬੈਠੇ ਸ਼ੱਕੀ ਰੌਬਰਟ ਸੋਲਿਸ (47) ਵਿਚਕਾਰ ਕੁਝ ਗੱਲਬਾਤ ਹੋਈ ਪਰ ਕਿਸੇ ਤਕਰਾਰ ਦਾ ਕੋਈ ਸੰਕੇਤ ਨਹੀਂ ਮਿਲਿਆ। ਧਾਲੀਵਾਲ ਕੁਝ ਪਲਾਂ ਮਗਰੋਂ ਜਦੋਂ ਆਪਣੀ ਸਕੁਐਡ ਕਾਰ ਵੱਲ ਪਰਤਿਆ ਤਾਂ ਹਮਲਾਵਰ ਭੱਜ ਕੇ ਉਸ ਕੋਲ ਆਇਆ ਅਤੇ ਸਿਰ 'ਚ ਗੋਲੀਆਂ ਮਾਰ ਦਿੱਤੀਆਂ। ਲੀ ਨੇ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਸੰਦੀਪ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਤੁਰੰਤ ਹੈਲੀਕਾਪਟਰ ਰਾਹੀਂ ਹਸਪਤਾਲ ਪਹੁੰਚਾਇਆ ਗਿਆ ਜਿਥੇ ਉਸ ਨੇ ਦਮ ਤੋੜ ਦਿੱਤਾ। ਸੰਦੀਪ ਸਿੰਘ ਧਾਲੀਵਾਲ ਵਿਆਹਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਅਤੇ ਉਸ ਦੇ ਤਿੰਨ ਬੱਚੇ ਹਨ। ਅਧਿਕਾਰੀਆਂ ਨੇ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਹਮਲਾਵਰ ਨੂੰ ਨੇੜਲੇ ਸ਼ਾਪਿੰਗ ਸੈਂਟਰ ਦੇ ਅੰਦਰ ਜਾਂਦੇ ਦੇਖਿਆ ਗਿਆ ਸੀ। ਧਾਲੀਵਾਲ ਕੋਲ ਜਿਹੜਾ ਕੈਮਰਾ ਸੀ, ਉਸ 'ਚ ਪੂਰੇ ਮਾਮਲੇ ਦਾ ਵੀਡੀਓ ਬਣ ਗਿਆ ਸੀ ਅਤੇ ਜਾਂਚਕਾਰਾਂ ਨੇ ਗੋਲੀਆਂ ਚਲਾਉਣ ਵਾਲੇ ਵਿਅਕਤੀ ਦੀ ਪਛਾਣ ਕਰ ਲਈ। ਇਸ ਮਗਰੋਂ ਹਮਲਾਵਰ ਅਤੇ ਉਸ ਨਾਲ ਆਈ ਮਹਿਲਾ ਨੂੰ ਫੜ ਲਿਆ ਗਿਆ।

ਜਾਣਕਾਰੀ ਮੁਤਾਬਿਕ ਸੰਦੀਪ ਸਿੰਘ ਧਾਲੀਵਾਲ ਗੁਰਦੁਆਰੇ 'ਚ ਵੀ ਸੇਵਾ ਕਰਦਾ ਸੀ ਅਤੇ ਜਦੋਂ ਉਹ ਡਿਪਟੀ ਬਣਿਆ ਤਾਂ ਘਰ 'ਚ ਪਾਠ ਰਖਵਾਇਆ ਗਿਆ ਸੀ। ਹਿਊਸਟਨ ਦੇ ਮੇਅਰ ਸਿਲਵੈਸਟਰ ਟਰਨਰ ਨੇ ਟਵੀਟ ਕਰਕੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਧਾਲੀਵਾਲ ਨੇ ਭਾਈਚਾਰੇ ਲਈ ਬਹੁਤ ਕੁਝ ਕੀਤਾ। ਟੈਕਸਸ ਦੇ ਗਵਰਨਰ ਗਰੇਗ ਐਬਟ ਨੇ ਉਸ ਦੀ ਮੌਤ ਨੂੰ ਵੱਡਾ ਨੁਕਸਾਨ ਕਰਾਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ।

ਸੰਦੀਪ ਧਾਲੀਵਾਲ ਦੇ ਦੋਸਤਾਂ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਉਹ ਸਿੱਖ ਧਰਮ ਨੂੰ ਸਮਰਪਿਤ ਸਨ ਜੋ ਪਿਆਰ ਅਤੇ ਸ਼ਾਂਤੀ ਦਾ ਸੰਦੇਸ਼ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਦੋਸਤਾਂ ਨੇ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਧਾਲੀਵਾਲ ਪਿਆਰ ਨਾਲ ਸੇਵਾਵਾਂ ਦੇਣ ਲਈ ਜਾਣਿਆ ਜਾਂਦਾ ਸੀ ਅਤੇ ਉਸ ਦੀ ਕੁਰਬਾਨੀ ਨਫਰਤ ਅਤੇ ਗਲਤ ਫਹਿਮੀ ਦੀਆਂ ਵਲਗਣਾਂ ਤੋੜਨ ਦੇ ਸਮਰੱਥ ਹੈ। ਦੋਸਤਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਉਹ ਹੀਰਾ ਆਦਮੀ ਸੀ।

ਦੱਸਣਯੋਗ ਹੈ ਕਿ ਅਮਰੀਕਾ ਦੇ ਸ਼ਹਿਰ ਹਿਊਸਟਨ ਵਿਚ ਡਿਊਟੀ ਦੌਰਾਨ ਮਾਰਿਆ ਗਿਆ ਪਹਿਲਾ ਸਿੱਖ ਪੁਲੀਸ ਅਫ਼ਸਰ ਸੰਦੀਪ ਸਿੰਘ ਧਾਲੀਵਾਲ ਮਾਪਿਆਂ ਦਾ ਇਕਲੌਤਾ ਪੁੱਤਰ ਸੀ। ਉਸ ਦੀਆਂ 2 ਭੈਣਾਂ ਵੀ ਸਨ। ਪੜ੍ਹਾਈ ਮੁਕੰਮਲ ਕਰਨ ਮਗਰੋਂ 1995 ਵਿਚ ਉਹ ਆਪਣੇ ਪਿਤਾ ਪਿਆਰਾ ਸਿੰਘ ਕੋਲ ਅਮਰੀਕਾ ਚਲਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਜਿਵੇਂ ਹੀ ਉਸ ਦੀ ਮੌਤ ਦੀ ਖ਼ਬਰ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਕਪੂਰਥਲਾ ਦੇ ਪਿੰਡ ਧਾਲੀਵਾਲ ਬੇਟ ਨੇੜੇ ਢਿਲਵਾਂ ਪੁੱਜੀ ਤਾਂ ਉਸ ਸਮੇਂ ਹੀ ਪਿੰਡ 'ਚ ਸੋਗ ਦੀ ਲਹਿਰ ਦੌੜ ਗਈ। ਉਸ ਦੇ ਮਾਤਾ-ਪਿਤਾ ਦੀ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਮੌਤ ਹੋ ਚੁੱਕੀ ਹੈ। ਪਿੰਡ ਧਾਲੀਵਾਲ ਵਿਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਾਂਝੇ ਘਰ ਵਿਚ ਉਸ ਦਾ ਤਾਇਆ ਕਰਤਾਰ ਸਿੰਘ ਪਰਿਵਾਰ ਸਮੇਤ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਜ਼ਮੀਨ ਦੀ ਦੇਖਭਾਲ ਵੀ ਉਹੀ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਵੇਲੇ ਸੰਦੀਪ ਸਿੰਘ ਪਤਨੀ ਰਛਪਾਲ ਕੌਰ ਅਤੇ ਤਿੰਨ ਬੱਚਿਆਂ ਨਾਲ ਹਿਊਸਟਨ ਸ਼ਹਿਰ 'ਚ ਰਹਿ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਪਿੰਡ ਪੁੱਜੇ ਪੱਤਰਕਾਰਾਂ ਨੂੰ ਸੋਗ ਵਿਚ ਡੁੱਬੇ ਪਰਿਵਾਰਕ ਮੈਂਬਰਾਂ ਨੇ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਸੰਦੀਪ ਸਿੰਘ ਧਾਲੀਵਾਲ ਦੀ ਮੌਤ ਦੀ ਖ਼ਬਰ ਸ਼ਨਿਚਰਵਾਰ ਸਵੇਰੇ ਮਿਲੀ। ਉਸ ਦੇ ਫੁੱਫੜ ਕੁਲਦੀਪ ਸਿੰਘ ਨੇ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਸੰਦੀਪ ਸਿੰਘ ਨੇ ਦਸਤਾਰ ਨੂੰ ਲੈ ਕੇ ਪੰਜ ਸਾਲ ਕਾਨੂੰਨੀ ਲੜਾਈ ਲੜੀ ਅਤੇ ਜਿੱਤ ਹਾਸਲ ਕਰਕੇ ਅਮਰੀਕੀ ਪੁਲੀਸ ਵਿਚ ਦਸਤਾਰ ਦੀ ਸ਼ਾਨ ਨੂੰ ਉੱਚਾ ਕੀਤਾ। ਅਮਰੀਕੀ ਅਧਿਕਾਰੀ ਉਸ ਦੀ ਇਮਾਨਦਾਰੀ ਅਤੇ ਲਗਨ ਦੀਆਂ ਸਿਫ਼ਤਾਂ ਕਰਦੇ ਨਹੀਂ ਥੱਕਦੇ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਫੋਨ 'ਤੇ ਗੱਲਬਾਤ ਕਰਦਿਆਂ ਸੰਦੀਪ ਸਿੰਘ ਧਾਲੀਵਾਲ ਨੇ ਪਿੰਡ ਆਉਣ ਦੀ ਇੱਛਾ ਜਤਾਈ ਸੀ ਅਤੇ ਕਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਉਹ ਛੇਤੀ ਭਾਰਤ ਆ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਸੰਦੀਪ ਸਿੰਘ ਮਿੱਟੀ ਨਾਲ ਜੁੜਿਆ ਹੋਣ ਕਾਰਨ ਅਕਸਰ ਪਿੰਡ ਦਾ ਗੇੜਾ ਲਗਾਉਂਦਾ ਸੀ ਅਤੇ ਪਿੰਡ ਵਾਸੀਆਂ ਨੂੰ ਮਿਲ ਕੇ ਜਾਂਦਾ ਸੀ।

❍

ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਦੇ 550ਵੇਂ ਆਗਮਨ ਦੀ ਸਭ ਨੂੰ ਲੱਖ ਲੱਖ ਵਧਾਈ ਹੋਵੇ ਜੀ

ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦਾ ਧਰਮ

ਐਡਵੋਕੇਟ ਸੁਰਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਕੰਵਰ

ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਜਦੋਂ ਮੱਕੇ ਗਏ ਅਤੇ ਉਥੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਮੁਲਾਕਾਤ ਕਾਜ਼ੀ ਰੁਕਣ ਦੀਨ ਨਾਲ ਹੋਈ। ਕਾਜ਼ੀ ਰੁਕਣ ਦੀਨ ਨੇ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਪੁੱਛਿਆ "ਫ਼ਲਾ ਅਲਾਹ ਮਜ਼ਹਬੂ" ਭਾਵ- ਤੇਰਾ ਧਰਮ ਕੀ ਹੈ? ਇਸ ਦੇ ਉੱਤਰ ਵਿਚ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਆਖਦੇ ਹਨ "ਅਬਦੁਲਾ ਅਲਾਹ ਲਾ ਮਜ਼ਹਬੂ" ਭਾਵ- ਮੈਂ ਖੁਦਾ ਦਾ ਬੰਦਾ ਹਾਂ ਅਤੇ ਮੈਂ ਕਿਸੇ ਧਰਮ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧ ਨਹੀਂ ਰੱਖਦਾ। ਇਹ ਜ਼ਿਕਰ ਕੀਤਾ ਹੈ ਜੈਨੂਅਲ ਅਬਦੀਨ ਨੇ ਆਪਣੀ ਪੁਸਤਕ "ਤਾਰੀਖੇ ਅਰਬ" ਵਿਚ। ਜੈਨੂਅਲ ਅਬਦੀਨ ਲਿਖਦਾ ਹੈ ਕਿ ਜਿਸ ਵਕਤ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਮੁਲਾਕਾਤ ਰੁਕਣ ਦੀਨ ਨਾਲ ਹੋਈ ਤਾਂ ਉਹ ਖੁਦ ਉਥੇ ਹੀ ਸੀ। ਇਹ ਸਾਰਾ ਹਵਾਲਾ ਦਿੱਤਾ ਹੈ ਹਰਦੇਵ ਸਿੰਘ ਸ਼ੇਰਗਿਲ ਨੇ ਆਪਣੇ ਲੇਖ (Finding Guru Nanak) ਜੋ ਕਿ "ਦੀ ਸਿੱਖ ਬੁਲੇਟਣ" ਮਾਰਚ-ਅਪਰੈਲ ੨੦੧੯ ਦੇ ਅੰਕ ਵਿਚ ਛਪਿਆ ਹੈ।

ਇਸੇ ਸੰਕਲਪ ਨੂੰ ਪੰਚਮ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਨੇ ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿਚ ਵੀ ਸਪਸ਼ਟ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਫ਼ੁਰਮਾਉਂਦੇ ਹਨ ਕਿ ਮੈਂ ਨਾ ਤਾਂ ਕਾਬੇ ਹੱਜ ਵਾਸਤੇ ਜਾਂਦਾ ਹਾਂ ਅਤੇ ਨਾਂ ਹੀ ਤੀਰਥਾਂ ਤੇ ਕਿਸੇ ਇਸ਼ਨਾਨ ਕਰਨ ਜਾਂਦਾ ਹਾਂ, ਨਾਂ ਮੈਂ ਪੂਜਾ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਅਤੇ ਨਾਂ ਹੀ ਨਿਮਾਜ਼ ਪੜ੍ਹਦਾ ਹਾਂ। ਫਿਰ ਇਸੇ ਸ਼ਬਦ ਵਿਚ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਆਖਦੇ ਹਨ ਕਿ "ਨਾ ਹਮ ਹਿੰਦੂ ਨ ਮੁਸਲਮਾਨ" (ਗੁ:ਗ:ਸ: ਪੰਨਾ-੧੧੩੬) ਭਾਵ ਇਹ ਕਿ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਕਿਸੇ ਵੀ ਕਰਮਕਾਂਡੀ ਧਰਮ ਦੇ ਅਨੁਯਾਈ ਨਹੀਂ ਸਨ। ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੇ ਇਸ ਫ਼ਲਸਫ਼ੇ ਅਨੁਸਾਰ ਕਿਸੇ ਵੀ ਕਰਮਕਾਂਡੀ ਧਰਮ ਨੂੰ ਅਪਨਾਉਣਾ ਮੂਰਖਤਾਈ ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਹਾਲਾਤਾਂ ਵਿਚ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਉਠਦਾ ਹੈ ਕਿ ਫਿਰ ਸਿੱਖ ਧਰਮ ਕਿਵੇਂ ਬਣਿਆ? ਕੀ ਕਾਰਨ ਹੈ ਕਿ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਸਿੱਖ ਧਰਮ ਦੇ ਬਾਨੀ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ? ਇਸ ਸੰਬੰਧੀ ਵਿਚਾਰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਆਉਂਦੀ ਹੈ ਕਿ:

ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਸਮੇਂ ਭਾਰਤ ਵਿਚ ਮੁੱਖ ਤੌਰ ਤੇ ਦੋ ਧਰਮ ਪ੍ਰਚੱਲਤ ਸਨ: ਹਿੰਦੂ ਧਰਮ ਅਤੇ ਇਸਲਾਮ ਧਰਮ। ਜੈਨ, ਬੁੱਧ ਆਦਿ ਧਰਮਾਂ ਨੂੰ ਹਿੰਦੂ ਮੱਤ ਨਿਗਲ ਚੁੱਕਾ ਸੀ। ਨਾਲ ਹੀ ਇਸਲਾਮ ਅਤੇ ਹਿੰਦੂ ਧਰਮ ਦੇ ਪਰਚਾਰਕਾਂ ਨੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਵਹਿਮਾਂ ਭਰਮਾਂ ਦੇ ਭੰਬਲਭੂਸੇ ਵਿਚ ਫਸਾ ਰੱਖਿਆ ਸੀ। ਇਸ ਦੇ ਇਲਾਵਾ ਹਿੰਦੂ ਧਰਮ ਦੇ

ਪਰਚਾਰਕਾਂ ਨੇ, ਤਾਂ ਆਮ ਜਨਤਾ ਨੂੰ ਵੱਖ ਵੱਖ ਦੇਵੀ-ਦੇਵਤਿਆਂ ਦੀ ਪੂਜਾ ਪਾਠ ਵਾਲੇ ਕਰਮਕਾਂਡਾਂ ਵਿਚ ਜਕੜਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਕਈ ਤੀਰਥ ਅਸਥਾਨ ਸਥਾਪਤ ਕਰ ਰੱਖੇ ਸਨ ਅਤੇ ਲੋਕਾਂ ਵਿਚ ਇਹ ਪ੍ਰਭਾਵ ਪੈਦਾ ਕੀਤਾ ਹੋਇਆ ਸੀ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਕਲਿਆਨ ਤਾਂ ਹੀ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਜੇਕਰ ਉਹ ਇਨ੍ਹਾਂ ਤੀਰਥਾਂ ਅਤੇ ਮੰਦਰਾਂ ਵਿਚ ਜਾ ਕੇ ਪੂਜਾ ਆਦਿ ਕਰਦੇ ਰਹਿਣ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੋਰ ਵੀ ਕਈ ਕਰਮਕਾਂਡਾਂ ਵਾਲੇ ਪੂਜਾ ਦੇ ਸਾਧਨ ਸਥਾਪਤ ਕਰ ਰੱਖੇ ਸਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੁਆਰਾ ਇਹ ਪੁਜਾਰੀ ਵਰਗ ਹਰ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਸ਼ੋਸ਼ਣ ਕਰਦੇ ਅਤੇ ਆਮ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਮੂਰਖਤਾ ਦਾ ਲਾਭ ਉਠਾਉਂਦੇ।

ਆਮ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਕਈ ਜਾਤਾਂ ਵਰਣਾਂ ਆਦਿ ਵਿਚ ਵੰਡ ਰੱਖਿਆ ਸੀ। ਇਕ ਅਛੂਤ ਵਰਗ ਬਣਾ ਕੇ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਉਤੇ ਤਾਂ ਬੇਹੱਦ ਜ਼ੁਲਮ ਕੀਤੇ ਜਾ ਰਹੇ ਸਨ। ਕਈ ਕਰਮਕਾਂਡ ਗੁੰਝਲਦਾਰ, ਕਠਨ ਅਤੇ ਬਹੁਤ ਹੀ ਬੇਮਾਇਣਾ ਹੁੰਦੇ ਸਨ। ਹੈਰਾਨਗੀ ਤਾਂ ਇਸ ਗੱਲ ਦੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਬੇਮਾਇਣਾ ਕਰਮਕਾਂਡ ਅੱਜ ਦੇ ਵਿਗਿਆਨਕ ਯੁੱਗ ਵਿਚ ਵੀ ਪ੍ਰਚੱਲਤ ਹਨ। ਸਮਝਾਇਆ ਇਹ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਕਰਮਕਾਂਡ ਜਿਤਨੇ ਜ਼ਿਆਦਾ ਗੁੰਝਲਦਾਰ ਕੀਤੇ ਜਾਣ ਉਨ੍ਹਾਂ ਹੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਮਹਾਤਮ ਤੇ ਲਾਭ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਕਰਮਕਾਂਡਾਂ ਨੂੰ ਨਿਭਾਉਣਾ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਕਰਮਕਾਂਡਾਂ ਦੀ ਪੂਰਤੀ ਕਰਨਾ ਹੀ ਧਰਮ ਮੰਨਿਆ ਜਾਂਦਾ ਸੀ ਅਤੇ ਅੱਜ ਵੀ ਇਹੀ ਧਾਰਣਾ ਪ੍ਰਚੱਲਤ ਹੈ।

ਕਰਮਕਾਂਡਾਂ ਦੀ ਪੂਰਤੀ ਨੂੰ ਹੀ ਧਰਮ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਕਰਮਕਾਂਡੀ ਧਰਮ ਦੀ ਸਥਾਪਨਾ ਪੁਜਾਰੀ ਵਰਗ, ਜਾਂ ਚਤੁਰ ਵਰਗ, ਨੇ ਆਪਣੀ ਖੁਦਗ਼ਰਜ਼ੀ ਦੀ ਪੂਰਤੀ ਵਾਸਤੇ ਹੀ ਕੀਤੀ ਸੀ। ਅਸਲ ਧਰਮ ਨੂੰ ਨਾ ਤੇ ਸਮਝਿਆ ਗਿਆ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਸਮਝਾਇਆ ਗਿਆ ਸੀ। ਅਫਸੋਸ ਤਾਂ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਹਾਲੀ ਵੀ ਧਰਮ ਨੂੰ ਠੀਕ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀਕੋਨ ਤੋਂ ਸਮਝਿਆ ਨਹੀਂ ਗਿਆ।

ਸੂਝਵਾਨ ਵਿਦਵਾਨਾਂ ਨੇ, ਧਰਮ ਪ੍ਰਤੀ, ਬਹੁਤ ਸੁੰਦਰ ਕਿਹਾ ਹੈ ਕਿ "God created humanity, we created religions! God created earth, we created boundaries!! In the name of our creations, we continue to destroy His creations!" ਭਾਵ ਇਹ ਕਿ ਰੱਬ ਨੇ ਇਨਸਾਨੀਅਤ ਪੈਦਾ ਕੀਤੀ, ਅਸੀਂ ਧਰਮ ਬਣਾਇਆ: ਰੱਬ ਨੇ ਧਰਤੀ ਬਣਾਈ, ਅਸੀਂ ਹੱਦਾਂ ਬਣਾ ਦਿੱਤੀਆਂ: ਸਿਰਜਣਾ ਦੇ ਨਾਮ ਤੇ ਅਸੀਂ ਕਾਦਰ ਦੀ ਕਿਰਤ ਨੂੰ ਖ਼ਤਮ ਕਰੀ ਜਾ ਰਹੇ ਹਾਂ।

ਗੁਰਬਾਣੀ ਅਨੁਸਾਰ ਕਰਮਕਾਂਡਾਂ ਵਾਲਾ ਧਰਮ ਪਾਖੰਡ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਧਰਮ ਨਹੀਂ। ਗੁਰਬਾਣੀ ਦਾ ਫ਼ੁਰਮਾਨ ਹੈ: **ਕਰਮ ਧਰਮ ਪਾਖੰਡ ਜੋ ਦੀਸਹਿ ਤਿਨ ਜਮੁ ਜਾਗਾਤੀ ਲੂਟੈ॥** (ਗੁ:ਗ:ਸ: ਪੰਨਾ-੭੪੭) ਭਾਵ ਇਹ ਕਿ ਤੀਰਥਾਂ ਦੇ ਇਸ਼ਨਾਨ, ਕਰਮਕਾਂਡੀ ਪਾਠ ਪੂਜਾ ਤੇ ਹੋਰ ਕਿਸੇ ਵੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮਿਥੇ ਹੋਏ ਵਿਖਾਵੇ ਦੇ ਕੰਮ, ਜੋ ਵੀ ਲੋਕ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਉਹਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਜਮੁ ਜਾਗਾਤੀ ਭਾਵ ਮਸੂਲੀਆ ਜਮ (ਧਰਮ ਦੇ ਠੇਕੇਦਾਰ ਜਮ ਹੀ ਹੁੰਦੇ ਹਨ) ਲੁੱਟ ਲੈਂਦੇ ਹਨ।

ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਇਸ ਦੁਨੀਆ ਦੀ ਲੋਕਾਈ ਨੂੰ ਅੰਧ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਅਤੇ ਅਗਿਆਨਤਾ ਵਾਲੇ ਮਾਹੌਲ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਕੱਢ ਕੇ ਇਕ ਚੰਗਾ ਸੁਚੱਜਾ ਬਰਾਬਰਤਾ ਵਾਲਾ ਸਮਾਜ ਉਸਾਰਣ ਦਾ ਆਪਣਾ ਉਦੇਸ਼ ਬਣਾਇਆ। ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਮਕਸਦ ਤਾਂ ਸਮਾਜਿਕ ਬੁਰਾਈਆਂ ਨੂੰ ਦੂਰ ਕਰਕੇ ਇਕ ਸੁਖਾਵੇਂ, ਸੁਚੱਜੇ ਤੇ ਸਚਿਆਰੇ ਸਮਾਜ ਦੀ ਸਿਰਜਨਾ ਕਰਨਾ ਸੀ। ਐਸਾ ਸਮਾਜ ਜਿਥੇ ਨਫ਼ਰਤ ਨਹੀਂ ਸਗੋਂ ਹਰ ਕਿਸੇ ਨਾਲ ਪ੍ਰੇਮ ਹੋਵੇ ਹਰ ਕੋਈ ਇਕ ਦੂਸਰੇ ਦਾ ਸਹਾਈ ਹੋਵੇ। ਐਸਾ ਸਮਾਜ ਜਿਥੇ ਉਚ ਨੀਚ ਦੇ ਚੱਕਰ ਵਿਚ ਨਿਮਾਣੇ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਲੁੱਟ ਨਾ ਹੋ ਸਕੇ, ਹਰ ਇਕ ਨੂੰ ਸੁਖਾਵਾਂ ਜੀਵਨ ਜੀਉਣ ਦਾ ਹੱਕ ਹੋਵੇ। ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਕਰਮਕਾਂਡ ਦੇ ਚੱਕਰ ਵਿਚ ਫਸਾ ਕੇ ਲੁੱਟਿਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਸੀ ਅਤੇ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ, ਧਰਮ ਦੇ ਨਾਮ ਤੇ, ਸ਼ੋਸ਼ਣ ਕੀਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਸੀ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਵਿਵੇਕ ਬੁਧੀ ਨੂੰ ਸੁਚੇਤ ਕਰਨਾ ਅਤੇ ਜਗਾਉਣਾ ਹੀ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਮਕਸਦ ਸੀ। ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਤਾਂ ਹਰ ਵਿਅਕਤੀ ਨੂੰ ਸਚਿਆਰ ਬਨਣ ਲਈ ਪ੍ਰੇਰਨਾ ਸੀ। ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਕਿਸੇ ਇਕ ਫਿਰਕੇ, ਜਾਂ ਕਿਸੇ ਇਕ ਮਜ਼ਹਬ, ਜਾਂ ਕਿਸੇ ਇਕ ਧਰਮ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਗੱਲ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ। ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬਾਨ ਨੇ ਸਰਬੱਤ ਦੇ ਭਲੇ ਦੀ ਕਾਮਨਾ ਕੀਤੀ, ਨਾ ਕਿ ਕੇਵਲ ਸਿੱਖਾਂ ਦੇ ਭਲੇ ਲਈ।

ਭਾਵ ਇਹ ਕਿ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਮਿਸ਼ਨ ਤਾਂ ਕਰਮਕਾਂਡਾਂ ਨਾਲ ਉਸਾਰੀ ਗਈ ਕੂੜ ਦੀ ਪਾਲ ਭਾਵ ਕੂੜ ਦੀ ਕੰਧ ਨੂੰ ਤੋੜ ਕੇ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਸਚਿਆਰ ਬਣਾਉਣ ਦਾ ਸੀ ਜੋ ਕਿ ਮਨੁੱਖ ਦਾ ਧਰਮ ਹੈ। ਮਨੁੱਖੀ ਧਰਮ ਭਾਵ ਇਨਸਾਨੀਅਤ ਦੇ ਧਰਮ ਨੂੰ ਸਮਝਾਉਣਾ ਅਤੇ ਉਸ ਇਨਸਾਨੀਅਤ ਦੇ ਧਰਮ ਨੂੰ ਅਪਨਾਉਣ ਲਈ ਪ੍ਰੇਰਨਾ ਹੀ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਮਿਸ਼ਨ ਜਾਂ ਉਦੇਸ਼ ਸੀ, ਨਾ ਕਿ ਕੋਈ ਨਵਾਂ ਧਰਮ ਸਥਾਪਤ ਕਰਨਾ। ਗੁਰਬਾਣੀ ਦਾ ਫ਼ੁਰਮਾਨ ਹੈ: **ਕਿਵ ਸਚਿਆਰਾ ਹੋਈਐ ਕਿਵ ਕੂੜੈ ਤੁਟੈ ਪਾਲਿ॥** (ਗੁ:ਗ:ਸ: ਪੰਨਾ-੧) ਭਾਵ: ਕਿ, ਵਿਚਾਰ ਤਾਂ ਇਹ ਕਰਨੀ ਹੈ ਕਿ ਧਰਮ ਦੇ ਨਾਮ ਤੇ ਜੋ ਕਰਮਕਾਂਡੀ ਕੂੜ ਦੀ ਦੀਵਾਰ ਉਸਾਰ ਰੱਖੀ ਹੈ ਉਸ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਆ ਕੇ ਸਚਿਆਰ ਕਿਵੇਂ ਹੋਣਾ ਹੈ। ਗੁਰਬਾਣੀ ਦਾ ਮਕਸਦ ਹੀ ਸਾਰੀ ਲੋਕਾਈ ਨੂੰ ਸਚਿਆਰ ਬਨਾਉਣਾ ਹੈ ਜਿਸ ਨਾਲ ਇਕ ਸੁਚੱਜੇ ਸਮਾਜ ਦੀ ਸਿਰਜਨਾ ਹੋ ਸਕੇ। ਸਚਿਆਰ ਹੋਣਾ ਹੀ ਇਨਸਾਨ ਹੋਣਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇਨਸਾਨ ਹੋਣਾ ਹੀ ਇਨਸਾਨੀਅਤ ਦਾ ਧਰਮ ਹੈ। ਇਸੇ ਇਨਸਾਨੀਅਤ ਦੇ ਧਰਮ ਦੀ ਕਲਪਣਾ ਹੀ ਕੀਤੀ ਸੀ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਨੇ। ਇਸੇ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਹੈ:

ਮਨ ਤੂੰ ਜੋਤਿ ਸਰੂਪੁ ਹੈ ਆਪਣਾ ਮੂਲੁ ਪਛਾਣੁ॥

(ਗੁ:ਗ:ਸ: ਪੰਨਾ-੪੪੧)

ਭਾਵ : ਇਹ ਕਿ ਗੁਰੂ ਸਹਿਬ ਨੇ, ਹਰ ਕਿਸੇ ਨੂੰ,

ਚੰਗੇ ਗੁਣ ਗ੍ਰਹਿਣ ਕਰਨ ਲਈ ਪ੍ਰੇਰਿਆ ਸੀ ਭਾਵੇਂ ਕੋਈ ਹਿੰਦੂ ਹੋਵੇ ਤੇ ਭਾਵੇਂ ਮੁਸਲਮਾਨ, ਜਾਂ ਕੋਈ ਕਿਸੇ ਵੀ ਕਹੇ ਜਾਂਦੇ ਧਰਮ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਤ ਹੋਵੇ। ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਸਮਝਾਇਆ ਕਿ ਅਮਲ, ਭਾਵ ਕਰਮ ਚੰਗੇ ਹੋਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ ਕਿਸੇ ਧਰਮ ਨੂੰ ਅਪਨਾਉਣ ਨਾਲ ਕੋਈ ਚੰਗਾ ਜਾਂ ਮੰਦਾ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ।ਮਨੁੱਖ ਦੀ ਪਹਿਚਾਣ ਤਾਂ ਕੇਵਲ ਕਰਮਾਂ ਦੇ ਆਧਾਰ ਤੇ ਹੁੰਦੀ ਹੈ।

ਧਰਮ ਸਬੰਧੀ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਵਿਚਾਰਧਾਰਾ ਸਿੱਧ ਗੋਸ਼ਟ ਤੋਂ ਬਹੁਤ ਸਪਸ਼ਟ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਪੁੱਛਿਆ ਗਿਆ ਕਿ ਕਿਹੜਾ ਧਰਮ ਚੰਗਾ ਹੈ, ਤੇ ਧਰਮ ਸੰਬੰਧੀ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਵਿਚਾਰਧਾਰਾ ਨੂੰ ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ ਨੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਬਿਆਨ ਕੀਤਾ ਹੈ:

ਪੁਛਨਿ ਫੋਲਿ ਕਿਤਾਬ ਨੋ ਹਿੰਦੂ ਵਡਾ ਕਿ ਮੁਸਲਮਾਨੋਈ॥
ਬਾਬਾ ਆਖੇ ਹਾਜੀਆ ਸੁਭਿ ਅਮਲਾ ਬਾਝਹੁ ਦੋਨੋ ਰੋਈ॥
ਹਿੰਦੂ ਮੁਸਲਮਾਨ ਦੁਇ ਦਰਗਹ ਅੰਦਰਿ ਲਹਨਿ ਨ ਢੋਈ॥

(ਵਾਰ ੩੩ ਪਉੜੀ ੧)

ਇਹ ਵਾਰਤਾ ਸਪਸ਼ਟ ਕਰਦੀ ਹੈ ਕਿ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਸ਼ੁਭਿ ਅਮਲਾਂ ਦੀ ਹੀ ਗੱਲ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿਸੇ ਧਰਮ ਨੂੰ ਅਪਨਾਉਣ ਲਈ ਨਹੀਂ ਪ੍ਰੇਰਦੇ।ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਮਨੋਰਥ ਤਾਂ ਕੇਵਲ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਸ਼ੁਭ ਅਮਲਾਂ ਦਾ ਧਾਰਨੀ ਬਨਾਉਣਾ ਸੀ।

ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਕੋਈ ਧਰਮ ਛੱਡਣ ਵਾਸਤੇ ਨਹੀਂ ਕਿਹਾ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਕੋਈ ਧਰਮ ਅਪਨਾਉਣ ਵਾਸਤੇ ਆਖਿਆ। ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਮਨੋਰਥ ਤੇ ਧਰਮ ਦੇ ਆਧਾਰ ਤੇ ਜੋ ਦਿਲਾਂ ਵਿਚ ਨਫ਼ਰਤ ਸੀ ਉਸ ਨਫ਼ਰਤ ਨੂੰ ਖ਼ਤਮ ਕਰਨਾ ਸੀ। ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਥਾਂ ਥਾਂ ਜਾ ਕੇ ਪ੍ਰਚਾਰ ਕੀਤਾ, ਕਈ ਭੁਲੇ ਭਟਕਿਆਂ ਨੂੰ ਰਸਤੇ ਪਾਇਆ ਵੀ, ਪਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਘਾਲਣਾ ਨਾਲ ਵੀ ਇਹ ਬੁਰਾਈ ਖ਼ਤਮ ਨਹੀਂ ਹੋਈ। ਅਫਸੋਸ ਹੈ ਕਿ ਅੱਜ ਵੀ ਧਰਮ ਦੇ ਨਾਮ ਤੇ ਨਫਰਤ ਫੈਲਾਈ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ।

ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਹੈ ਕਿ ਸਭ ਲੋਕ ਬਰਾਬਰ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਇਸੇ ਲਈ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦਾ ਫ਼ਰਮਾਨ ਹੈ:

ਅਵਲਿ ਅਲਹ ਨੂਰ ਉਪਾਇਆ ਕੁਦਰਤਿ ਕੇ ਸਭ ਬੰਦੇ॥
ਏਕ ਨੂਰ ਤੇ ਸਭੁ ਜਗੁ ਉਪਜਿਆ ਕਉਨ ਭਲੇ ਕੋ ਮੰਦੇ॥

(ਗੁ:ਗ:ਸ:ਪੰਨਾ-੧੩੪੯)।

ਭਾਵ ਸਾਰੀ ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਦੇ ਲੋਕ ਇਕੋ ਰੱਬੀ ਜੋਤ ਵਿਚੋਂ ਉਪਜੇ ਹਨ ਇਸ ਲਈ ਸਭ ਬਰਾਬਰ ਹਨ ਕੋਈ ਚੰਗਾ ਜਾਂ ਮੰਦਾ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ। ਨਬੇੜਾ ਤੇ ਕਰਮਾਂ ਤੇ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਜੋ ਨੀਚ ਭਾਵ ਬੁਰੇ ਕੰਮ ਕਰਦਾ ਹੈ ਉਹ ਮੰਦਾ ਤੇ ਨੀਚ ਜਾਤੀ ਦਾ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਜੋ ਨੇਕ ਤੇ ਚੰਗੇ ਭਾਵ ਉੱਚੇ ਸੁੱਚੇ ਵਿਚਾਰਾਂ ਵਾਲੇ ਕੰਮ ਕਰਦਾ ਹੈ ਉਹ ਭਲਾ ਤੇ ਉੱਚੀ ਜਾਤੀ ਦਾ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਹਿੰਦੂਆਂ ਜਾਂ ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਨੂੰ ਵੱਖ ਵੱਖ ਨਹੀਂ ਸੀ ਕੀਤਾ ਸਭ ਵਾਸਤੇ ਉਪਦੇਸ਼ ਇਕ ਹੀ ਸੀ। ਜੋ ਲੋਕ ਵੀ ਭਾਵੇਂ ਹਿੰਦੂ ਤੇ ਭਾਵੇਂ ਮੁਸਲਮਾਨ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬਾਨ ਦੇ ਅਨੁਯਾਈ ਬਣੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸਿੱਖ ਆਖਿਆ ਜਾਣ ਲੱਗਾ। ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਨਾ ਕੋਈ ਧਰਮ ਛੱਡਣ ਵਾਸਤੇ ਕਿਹਾ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਕੋਈ ਨਵਾਂ ਧਰਮ ਅਪਨਾਉਣ ਲਈ ਕਿਹਾ; ਕੇਵਲ ਕਰਮ ਚੰਗੇ ਕਰਨ ਲਈ ਪ੍ਰੇਰਿਆ। ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਵੀ ਕੋਈ ਖਾਸ ਵੇਸ-ਭੂਸ਼ਾ ਜਾਂ ਪਹਿਰਾਵੇ ਨੂੰ ਅਪਨਾਉਣ ਵਾਸਤੇ ਵੀ ਨਹੀਂ ਕਿਹਾ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਕੋਈ ਖਾਸ ਪੂਜਾ ਦੇ ਢੰਗ ਹੀ ਸਥਾਪਤ ਕੀਤੇ। ਆਮ ਲੋਕਾਂ ਲਈ ਇਹ ਵਰਦਾਨ ਸੀ ਜਿਸ ਕਾਰਨ ਬਹੁਤ ਲੋਕ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਨਾਲ ਜੁੜਦੇ ਗਏ ਅਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸਿੱਖ ਆਖ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ। ਇਹ ਗੱਲ ਵੱਖਰੀ ਹੈ ਕਿ ਬਾਅਦ ਵਿਚ ਜਾ ਕੇ ਇਕ ਵਰਗ ਨੇ ਇਸ ਨੂੰ ਇਕ ਵੱਖਰਾ ਸਿੱਖ ਧਰਮ ਹੀ ਘੋਸ਼ਤ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਵਕਤ ਦੇ ਨਾਲ ਇਸ ਘੋਸ਼ਤ ਕੀਤੇ ਗਏ ਸਿੱਖ ਧਰਮ ਦੇ ਪੁਜਾਰੀ ਠੇਕੇਦਾਰ ਪੈਦਾ ਹੋ ਗਏ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਵੱਖਰੇ ਹੀ ਕਰਮਕਾਂਡ ਸਥਾਪਤ ਕਰ ਲਿੱਤੇ ਗਏ। ਇਸੇ ਲਈ ਦੁਖ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਜਦੋਂ ਵੇਖਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਆਮ ਤੌਰ ਤੇ ਜੋ ਲੋਕ ਗੁਰਬਾਣੀ ਪੜ੍ਹਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਸਿੱਖ ਵੀ ਅਖਵਾਉਂਦੇ ਹਨ ਭਾਵ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇ ਅਨੁਯਾਈ ਸਮਝੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਪਰ ਉਹ ਵੀ ਕਰਮਕਾਂਡਾਂ ਦੇ ਚੱਕਰ ਵਿਚ ਫਸੇ ਹੋਏ ਹਨ। ਕਹੇ ਜਾਂਦੇ ਸਿੱਖ ਜਗਤ ਵਿਚ ਕਈ ਬਾਬੇ, ਸੰਤ, ਮਹੰਤ, ਡੇਰੇਦਾਰ, ਟਕਸਾਲੀਏ, ਪ੍ਰਚਾਰਕ ਤੇ ਹੋਰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਧਰਮੀ ਅਖਵਾਉਂਦੇ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਨਵੇਂ ਨਵੇਂ ਕਰਮਕਾਂਡ ਸਥਾਪਤ ਕਰ ਦਿੱਤੇ ਹਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਭ ਨੇ ਮਿਲ ਕੇ ਧਰਮ ਦੇ ਨਾਮ ਤੇ ਕੂੜ ਦੀ ਦੀਵਾਰ ਹੋਰ ਵੀ ਉੱਚੀ ਤੇ ਪੱਕੀ ਕਰ ਦਿੱਤੀ

ਹੈ। ਇਤਨੀ ਉੱਚੀ ਤੇ ਪੱਕੀ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਹੈ ਕਿ ਹੁਣ ਸ਼ਾਇਦ ਇਹ ਦੀਵਾਰ ਪਾਰ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੀ।

ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇ ਧਰਮ ਪ੍ਰਤੀ ਫ਼ਲਸਫ਼ੇ ਨੂੰ, ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿਚ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਵੀ ਸਪਸ਼ਟ ਕੀਤਾ ਹੈ:-

ਸਵਯੇ ਸ੍ਰੀ ਮੁਖਬਾਕ੍ਯ ਮਹਲਾ ੫
ਬਲਿਓ ਚਰਾਗੁ ਅੰਧ੍ਯ੍ਯਾਰ ਮਹਿ
ਸਭ ਕਲਿ ਉਧਰੀ ਇਕ ਨਾਮ ਧਰਮ॥
ਪ੍ਰਗਟੁ ਸਗਲ ਹਰਿ ਭਵਨ ਮਹਿ
ਜਨੁ ਨਾਨਕੁ ਗੁਰੁ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ॥

(ਗੁ:ਗ:ਸ:ਪੰਨਾ-੧੩੮੭)

ਵਿਦਵਾਨ ਇਸ ਦੇ ਅਰਥ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਮਝਾਉਂਦੇ ਹਨ:

Nanak person, the Guru, and an image of Infinite God, has appeared in the whole world as a light to dispel darkness (ignorance) for the whole world under one religion of righteousness of God. ਇਕ ਨਾਮ ਧਰਮ is usually interpreted as 'Religion' but it also means 'duty' / 'righteousness'. (Adhering to moral principles) According to Guru Nanak ਨਾਮ is used for an 'Eternal Entity' (commonly understood as God in English) for which there is no ਨਾਮ (name). Therefore, here ਇਕ ਨਾਮ ਧਰਮ has been interpreted as 'the religion of Righteousness of God'. =Adhering to moral principles ("an internal sense of righteousness") ਗੁਰੂ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ has been used metaphorically for ਜਨੁ ਨਾਨਕ (Nanak as a person). ਸਮੁੱਚਾ ਭਾਵ ਇਹ ਕਿ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੀ ਜੋਤ ਨੇ ਸਾਰੀ ਦੁਨੀਆ ਦੇ ਕਲਿਆਨ ਵਾਸਤੇ (ਕੇਵਲ ਭਾਰਤਵਾਸੀਆਂ ਵਾਸਤੇ ਜਾਂ ਕੇਵਲ ਸਿੱਖਾਂ ਦੇ ਕਲਿਆਨ ਵਾਸਤੇ ਨਹੀਂ) ਜਿਸ ਧਰਮ ਨੂੰ ਅਪਨਾਉਣ ਵਾਸਤੇ ਪ੍ਰੇਰਿਆ ਹੈ, ਉਹ ਹੈ: "ਨਾਮ ਧਰਮ" "ਨਾਮ" ਭਾਵ ਸੱਚਾ ਸੁੱਚਾ ਪਵਿੱਤਰ ਵਿਚਾਰ ਅਪਨਾਉਣੇ ਹੀ ਮਨੁੱਖੀ ਧਰਮ ਹੈ। ਇਹ ਨਾਮ ਧਰਮ ਸਾਰੀ ਲੋਕਾਈ ਵਾਸਤੇ ਹੈ, ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਸਭ ਲੋਕਾਂ ਵਾਸਤੇ ਹੈ; ਕੇਵਲ ਕੁਝ ਮੁੱਠੀ ਭਰ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਅਖਵਾਉਂਦੇ ਸਿੱਖਾਂ ਵਾਸਤੇ ਨਹੀਂ, ਅਤੇ ਇਹ ਫ਼ਲਸਫ਼ਾ ਮਨੁੱਖ ਦੀ ਅਗਿਆਨਤਾ ਨੂੰ ਦੂਰ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਇਕ ਰੋਸ਼ਨੀ ਦੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੈ ਜਿਸ ਨਾਲ ਇਨਸਾਨ ਨੂੰ ਇਨਸਾਨ ਬਣਨ ਦੀ ਸੋਝੀ ਆ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਇਹ ਗਿਆਨ ਦਾ ਫ਼ਲਸਫ਼ਾ ਹੈ ਨਾ ਕਿ ਕੋਈ ਰੱਟਣ ਵਾਲਾ ਮੰਤਰ। ਗੁਰਬਾਣੀ ਅਨੁਸਾਰ, ਸੁਹਿਰਦ, ਸੂਝਵਾਨ, ਦਿਆਲੂ, ਕਿਰਪਾਲੂ, ਤੇ ਹਰ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਗੁਣਕਾਰੀ ਹੋਣਾ ਹੀ ਮਨੁੱਖ ਦਾ ਧਰਮ ਹੈ।

ਜੇਕਰ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬਾਨ ਦੀ ਘਾਲਣਾ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਬਖਸ਼ਿਆ ਹੋਇਆ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਗਿਆਨਮਈ ਉਪਦੇਸ਼, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਬੇਮਿਸਾਲ ਕੁਰਬਾਨੀਆਂ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਵੀ, ਇਹ ਲੋਕਾਈ ਇਨ੍ਹਾਂ ਕਰਮਕਾਂਡਾਂ ਵਿਚੋਂ ਨਹੀਂ ਨਿਕਲੀ, ਤਾਂ ਉਸ ਦਾ ਇਕ ਕਾਰਨ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇ ਫ਼ਲਸਫ਼ੇ ਨੂੰ ਜਾਂ ਗਿਆਨਮਈ ਉਪਦੇਸ਼ ਨੂੰ ਸਮਝਣ ਹੀ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ।

ਅਸਲੀਅਤ ਇਹ ਵੀ ਹੈ, ਕਿ ਇਕ ਸਾਜਿਸ਼ ਤਹਿਤ, ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਫ਼ਲਸਫ਼ੇ ਨੂੰ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸੰਦੇਸ਼ ਨੂੰ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਘਾਲਣਾ ਨੂੰ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਆਦਰਸ਼ ਨੂੰ ਸਿੱਖ ਧਰਮ ਨਾਲ ਜੋੜ ਕੇ ਇਸ ਫ਼ਲਸਫ਼ੇ ਦਾ ਘੇਰਾ ਸੀਮਤ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ। ਇਸ ਸਾਜਿਸ਼ ਦੀ ਵਿਓਂਤ ਇਸ ਲਈ ਘੜੀ ਗਈ ਕਿਉਂਕਿ ਬਿੱਪਰ ਨੇ, ਪੁਜਾਰੀ ਵਰਗ ਨੇ, ਇਹ ਭਾਂਪ ਲਿੱਤਾ ਸੀ ਕਿ ਆਮ ਲੋਕ ਇਸ ਵਿਚਾਰਧਾਰਾ ਨਾਲ ਜੁੜਦੇ ਜਾ ਰਹੇ ਹਨ ਅਤੇ ਇਸ ਨੂੰ ਠੱਲ ਪਾਉਣ ਲਈ ਇਹ ਢੰਗ (ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਵਿਚ ਅੰਕਿਤ ਬਾਣੀ ਨੂੰ ਸਿੱਖਾਂ ਦੀ ਬਾਣੀ ਕਹਿ ਕੇ ਇਸ ਦਾ ਘੇਰਾ ਸੀਮਤ ਕਰਨਾ) ਜ਼ਰੂਰੀ ਸਮਝਿਆ ਗਿਆ, ਜੋ ਕਿ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਨੀਤੀ ਅਨੁਸਾਰ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਾਸਤੇ ਕਿਸੇ ਹੱਦ ਤੱਕ ਕਾਰਗਰ ਸਾਬਤ ਹੋਇਆ ਹੈ।

ਕਿਤਨੇ ਦੁੱਖ ਦੀ ਗੱਲ ਹੈ ਕਿ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬਾਨ ਨੇ ਸਾਰੀ ਮਨੁੱਖਤਾ ਵਾਸਤੇ, ਇਕ ਸੁਚੱਜਾ ਸੁਚੇਤ ਤੇ ਸੁਹਿਰਦ ਸਮਾਜ ਦੀ ਸਿਰਜਨਾ ਲਈ ਕੁਰਬਾਨੀਆਂ ਦਿੱਤੀਆਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬਾਨ ਨੂੰ ਕੇਵਲ ਸਿੱਖਾਂ ਦੇ ਗੁਰੂ ਕਹਿ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਪਿੱਠ ਕਰ ਲਈ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਾਸਤੇ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬਾਨ ਨੇ ਤੱਤੀਆਂ ਤਵੀਆਂ ਤੇ ਬੈਠ ਕੇ ਤਸੀਹੇ

ਸਹੇ, ਆਪਾ ਵਾਰਿਆ ਅਤੇ ਸਰਬੰਸ ਕੁਰਬਾਨ ਕਰ ਦਿੱਤੇ। ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਉਹ ਕਿਹੜੇ ਸਿੱਖ ਸਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਖਾਤਰ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬਾਨ ਨੇ ਕੁਰਬਾਨੀਆਂ ਦਿੱਤੀਆਂ। ਕੀ ਇਹ ਸਮਝ ਲਿੱਤਾ ਜਾਵੇ ਕਿ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬਾਨ ਨੇ ਜੋ ਘਾਲਣਾ ਘਾਲੀ ਹੈ ਉਹ ਸਿਰਫ ਥੋੜ੍ਹੀ-ਕੁ-ਜਿੰਨੀ ਲੋਕਾਈ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸਿੱਖ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਜਾਂ ਜੋ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਸਿੱਖ ਧਰਮ ਨਾਲ ਜੋੜਦੇ ਹਨ, ਇਹ ਸਭ ਘਾਲਣਾ ਸਿਰਫ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਾਸਤੇ ਹੀ ਸੀ?

ਅਸਲ ਵਿਚ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੇ ਫ਼ਲਸਫ਼ੇ ਨੂੰ ਸਿੱਖ ਧਰਮ ਨਾਲ ਜੋੜ ਕੇ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬਾਨ ਨਾਲ ਬੇਇਨਸਾਫੀ ਕਰਨੀ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਨਿਰਾਦਰ ਕਰਨਾ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬਾਨ ਨੇ ਤਾਂ ਸਾਰੀ ਲੋਕਾਈ ਵਾਸਤੇ ਘਾਲਣਾ ਘਾਲੀ ਅਤੇ ਕੁਰਬਾਨੀਆਂ ਦਿੱਤੀਆਂ ਸਨ। ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਵਿਚ ਅੰਕਤ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦਾ ਫ਼ਲਸਫ਼ਾ ਇਨਸਾਨ ਨੂੰ ਇਨਸਾਨ ਬਣਾਉਣ ਵਾਸਤੇ ਹੈ ਪਰ ਸ਼ੈਤਾਨ ਤੇ ਹੈਵਾਨ ਬਿਰਤੀ ਵਾਲੇ ਪੁਜਾਰੀ, ਬਿਪ੍ਰਵਾਦੀ ਵਿਚਾਰਧਾਰਾ ਵਾਲੇ ਧਰਮ ਦੇ ਠੇਕੇਦਾਰਾਂ ਨੂੰ ਇਹ ਕਦੀ ਵੀ ਨਹੀਂ ਸੀ ਭਾਉਂਦਾ ਕਿ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਕੋਈ ਸੋਝੀ ਆਵੇ ਕਿਉਂਕਿ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਆਪਣੀ ਦੁਕਾਨਦਾਰੀ ਬੰਦ ਹੁੰਦੀ ਸੀ।

ਇਸੇ ਲਈ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੇ ਫ਼ਲਸਫ਼ੇ ਨੂੰ ਸੀਮਤ ਅਤੇ ਧੁੰਦਲਾ ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ ਪਹਿਲਾਂ ਤਾਂ ਇਸ ਫ਼ਲਸਫ਼ੇ ਨੂੰ ਸਿੱਖਾਂ ਦਾ ਧਰਮ ਗ੍ਰੰਥ ਕਹਿ ਕੇ ਕੇਵਲ ਇਕ ਛੋਟੇ ਜਿਹੇ ਵਰਗ ਵਿਚ ਸੀਮਤ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਫਿਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਿੱਖਾਂ ਵਿਚ ਪੁਜਾਰੀ ਬਿਰਤੀ ਵਾਲੇ ਪਖੰਡੀ ਬਾਬੇ, ਸੰਤ, ਮਹੰਤ, ਡੇਰੇਦਾਰ, ਟਕਸਾਲੀਏ ਆਦਿ ਪੈਦਾ ਹੋ ਗਏ ਅਤੇ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਉਸੇ ਕਰਮਕਾਂਡ ਵਾਲੇ ਭੰਬਲਭੂਸੇ ਵਿਚ ਫਸਾ ਦਿੱਤਾ। ਹਰ ਡੇਰੇ ਵਾਲੇ, ਅਖੌਤੀ ਸੰਤ ਮਹੰਤ ਅਤੇ ਵੱਖ ਵੱਖ ਸੰਪਰਦਾਵਾਂ ਨੇ ਕਈ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਕਰਮਕਾਂਡ ਸਥਾਪਤ ਕਰ ਰੱਖੇ ਹਨ। ਇਥੇ ਹੀ ਬਸ ਨਹੀਂ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਕਰਮਕਾਂਡਾਂ ਵਿਚ ਰੋਜ਼-ਬਰੋਜ਼ ਵਾਧੇ ਵੀ ਹੋ ਰਹੇ ਹਨ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਿੱਖ ਕਹੇ ਜਾਂਦੇ ਲੋਕ ਵੀ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੇ ਫ਼ਲਸਫ਼ੇ ਤੋਂ ਟੁੱਟ ਕੇ ਕਰਮਕਾਂਡਾਂ ਦੇ ਚੱਕਰ ਵਿਚ ਫਸੀ ਜਾ ਰਹੇ ਹਨ।

ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੇ ਫ਼ਲਸਫ਼ੇ ਨੂੰ ਹੋਰ ਧੁੰਦਲਾ ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੀ ਵਿਆਖਿਆ ਇਨ੍ਹਾਂ ਵੱਖ ਵੱਖ ਸੰਪਰਦਾਵਾਂ ਤੇ ਹੋਰ ਸਿੱਖਾਂ ਦੇ ਠੇਕੇਦਾਰਾਂ ਪਾਸੋਂ ਐਸੇ ਢੰਗ ਦੀ ਕਰਵਾਈ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ ਕਿ ਜੋ ਹਿੰਦੂ ਮਿਥਿਹਾਸਕ ਘਟਨਾਵਾਂ ਨਾਲ ਮੇਲ ਖਾਂਦੀ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਕਿ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪਤਾ ਚੱਲੇ ਕਿ ਇਹ ਹਿੰਦੂ ਧਰਮ ਦਾ ਹੀ ਇਕ ਅੰਗ ਹੈ। ਕੁਝ ਸੂਝਵਾਨ ਪਰਚਾਰਕਾਂ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਬਹੁਤੇ ਪਰਚਾਰਕ ਪੈਸੇ ਦੇ ਲਾਲਚ ਕਰਕੇ ਕਰਮਕਾਂਡਾਂ ਦੀ ਪੂਰਤੀ ਵਾਸਤੇ ਹੀ ਜ਼ੋਰ ਦੇਈ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਕਈ ਚਮਤਕਾਰ ਦੱਸ ਕੇ ਇਤਿਹਾਸ ਨੂੰ ਮਿਥਿਹਾਸ ਬਣਾਈ ਜਾ ਰਹੇ ਹਨ ਅਤੇ ਭੋਲੇ ਭਾਲੇ ਲੋਕ ਇਸੇ ਝਾਂਸੇ ਵਿਚ ਆ ਕੇ ਪੁਜਾਰੀ ਬਿਰਤੀ ਵਾਲੇ ਪਰਚਾਰਕਾਂ ਨੂੰ ਮਾਲਾ ਮਾਲ ਕਰੀ ਜਾ ਰਹੇ ਹਨ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸਿੱਖ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਉਹ ਵੀ ਕਰਮਕਾਂਡਾਂ ਦੀ ਪੂਰਤੀ ਕਰਨ ਨੂੰ ਹੀ ਧਰਮ ਕਹੀ ਜਾ ਰਹੇ ਹਨ ਅਤੇ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਮਨੁੱਖੀ ਧਰਮ ਤੋਂ ਦੂਰ ਕਰੀ ਜਾ ਰਹੇ ਹਨ।

ਗੱਲ ਇਥੇ ਤਕ ਹੀ ਖ਼ਤਮ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ; ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੇ ਫ਼ਲਸਫ਼ੇ ਤੋਂ ਹੋਰ ਦੂਰ ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ ਇਕ ਨਵੇਂ ਗ੍ਰੰਥ, ਦਸਮ ਗ੍ਰੰਥ ਦੀ ਸਥਾਪਨਾ ਕਰਕੇ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਬਿਲਕੁਲ ਹਨੇਰੇ ਖੂਹ ਵਿਚ ਸੁੱਟ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਸਭ ਹਨੇਰੇ ਵਿਚ ਡਾਂਗਾਂ ਮਾਰੀ ਜਾ ਰਹੇ ਹਨ। ਨਾ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਸਿੱਖੀ ਦਾ ਪਤਾ ਚਲਦਾ ਹੈ ਤੇ ਨਾ ਹੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਵਿਚ ਅੰਕਿਤ ਬਾਣੀ ਨੂੰ ਸਮਝਣ ਦਾ ਪਤਾ ਚਲਦਾ ਹੈ। ਸਾਰੇ ਸਿੱਖ ਆਪਸ ਵਿਚ ਗੁੱਥਮ-ਗੁੱਥਾ ਹੋਈ ਜਾ ਰਹੇ ਹਨ ਤੇ ਹਿੰਦੂ ਧਰਮ ਦਾ ਪੁਜਾਰੀ ਵਰਗ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਗੁਰਬਾਣੀ ਫ਼ਲਸਫ਼ੇ ਤੋਂ ਦੂਰ ਕਰਕੇ ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਸ਼ੋਸ਼ਣ ਕਰੀ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ ਅਤੇ ਆਪਣੀ ਚਤੁਰਾਈ ਤੇ ਖੁਸ਼ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ।

ਚਤੁਰਾਈ ਦੀ ਹੱਦ ਦਾ ਜ਼ਰਾ ਅਨੁਮਾਨ ਲਗਾਓ। ਪਹਿਲਾਂ ਤਾਂ ਦੁਨੀਆਂ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਫ਼ਲਸਫ਼ੇ ਤੋਂ ਦੂਰ ਰੱਖਣ ਵਾਸਤੇ, ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਫ਼ਲਸਫ਼ੇ ਨੂੰ ਕੇਵਲ ਸਿੱਖਾਂ ਤੱਕ ਹੀ ਸੀਮਤ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਹੁਣ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਕੁਝ ਖਾਸ ਸਿੱਖਾਂ ਲਈ ਸੀਮਤ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇਹ ਵੇਖਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਕੇਵਲ ਉਨ੍ਹਾਂ ਖਾਸ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਮਿਲ ਸਕਦਾ ਹੈ ਜੋ ਇਸ ਗ੍ਰੰਥ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਖਾਸ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਰੱਖ ਕੇ ਪੂਜਾ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹੋਣ। ਇਥੋਂ ਤੱਕ ਕਿ ਇਸ ਦਾ ਗਾਇਨ ਵੀ ਸਾਰੇ ਲੋਕ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੇ।

ਅਸਲੀਅਤ ਇਹ ਵੀ ਹੈ ਕਿ ਪੁਜਾਰੀ ਵਰਗ

ਇਹ ਕਦੀ ਨਹੀਂ ਚਾਹੁੰਦਾ ਕਿ ਲੋਕ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਵਿਚ ਦਰਸਾਏ ਗਿਆਨਮਈ ਫ਼ਲਸਫ਼ੇ ਨੂੰ ਅਪਨਾਉਣ ਕਿਉਂਕਿ ਜੇਕਰ ਗੁਰਬਾਣੀ ਨੂੰ ਸਮਝ ਲਿੱਤਾ ਜਾਵੇ ਅਤੇ ਇਸ ਵਿਚ ਦਿਤੇ ਉਪਦੇਸ਼ ਨੂੰ ਅਪਨਾ ਲਿੱਤਾ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਇਸ ਨਾਲ ਇਸ ਪੁਜਾਰੀ ਵਰਗ ਦੀ ਹੋਂਦ ਖਤਮ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਜੋ ਕਰਮਕਾਂਡਾਂ ਦਾ ਜਾਲ ਵਿਛਾਇਆ ਹੋਇਆ ਹੈ ਉਹ ਖੇਰੂੰ ਖੇਰੂੰ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੀ ਫਿਲਾਸਫੀ, ਭਾਵ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੀ ਵਿਚਾਰਧਾਰਾ ਇਸ ਲਈ ਵੀ ਸੁੰਗੜ ਕੇ ਰਹਿ ਗਈ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਬਾਣੀ ਪੜ੍ਹੀ ਤਾਂ ਜ਼ਰੂਰ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਪਰ ਪੜ੍ਹਨ ਤਕ ਹੀ ਸੀਮਤ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਹੈ। ਇਸੇ ਲਈ ਅਖੰਡ ਪਾਠ ਅਤੇ ਇਸ ਤੋਂ ਵੀ ਉਪਰ ਸੰਪਟ ਪਾਠਾਂ ਦਾ ਸਿਲਸਿਲਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਹ ਸਮਝਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਰੱਬ ਜੀ ਇਸ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਖੁਸ਼ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਤੇ ਤੁਹਾਡੇ ਸਾਰੇ ਕੰਮ ਸੰਵਾਰ ਦਿੰਦੇ ਹਨ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਮ ਸਿਮਰਨ ਦਾ ਸਿਲਸਿਲਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ ਕੇਵਲ ਵਾਹਿਗੁਰੂ, ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਕਰੀ ਜਾਵੋ ਕੁਝ ਸਮਝਣ ਸਮਝਾਉਣ ਦੀ ਲੋੜ ਹੀ ਨਹੀਂ। ਗੁਰਬਾਣੀ ਨੂੰ ਸਮਝਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਬਹੁਤ ਘੱਟ ਹੀ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਜਦੋਂ ਕਿ ਲੋੜ ਹੈ ਗੁਰਬਾਣੀ ਸਮਝਣ ਦੀ ਅਤੇ ਉਸ ਅਨੁਸਾਰ ਜੀਵਨ ਜੀਉਣ ਦੀ। ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿਚ ਬਾਰ ਬਾਰ ਕਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਬਾਣੀ ਨੂੰ ਵਿਚਾਰਿਆ ਤੇ ਸਮਝਿਆ ਜਾਵੇ ਅਤੇ ਨਾਲ ਹੀ ਇਸ ਉਤੇ ਅਮਲ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ। ਗੁਰਬਾਣੀ ਦਾ ਫ਼ੁਰਮਾਨ ਹੈ: **ਗੁਰੂ ਬਾਣੀ ਕਹੈ ਸੇਵਕੁ ਜਨੁ ਮਾਨੈ ਪਰਤਖਿ ਗੁਰੂ ਨਿਸਤਾਰੇ** (ਗੁ:ਗ:ਸ: ਪੰਨਾ-੯੮੨) ਭਾਵ ਜੋ ਗੁਰਬਾਣੀ ਰਾਹੀਂ ਗਿਆਨ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਜੇਕਰ "ਸੇਵਕ ਜਨ", ਕੋਈ ਸ਼ਰਧਾਲੂ ਉਸ ਦਰਸਾਏ ਹੋਏ ਗਿਆਨ ਨੂੰ ਮੰਨ ਲੈਂਦਾ ਹੈ ਭਾਵ ਸਮਝ ਲੈਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਉਸ ਉਤੇ ਅਮਲ ਕਰਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਉਸ ਗਿਆਨ ਦੇ ਜ਼ਰੀਏ ਉਹ ਵਿਅਕਤੀ ਆਪਣਾ ਜੀਵਨ ਸਫਲਾ ਕਰ ਲੈਂਦਾ ਹੈ, ਆਪਣਾ ਧਰਮ ਨਿਭਾ ਲੈਂਦਾ ਹੈ।

ਕਿਉਂਕਿ ਗੁਰਬਾਣੀ ਸਾਰੀ ਮਨੁੱਖਤਾ ਵਾਸਤੇ ਹੈ, ਇਸ ਲਈ ਇਸ ਵਿਚ ਗੱਲ ਮਨੁੱਖੀ ਧਰਮ ਦੀ ਕੀਤੀ ਹੈ ਭਾਵ ਮਨੁੱਖ ਦੇ ਕਿਰਦਾਰ ਦੀ ਕੀਤੀ ਹੈ, ਆਤਮਕ ਅਵਸਥਾ ਨੂੰ ਸੁਚੇਤ ਕਰਨ ਦੀ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਮਕਸਦ ਤਾਂ ਸਚਿਆਰ ਬਣਾਉਣ ਦਾ ਹੈ। ਗੁਰਬਾਣੀ ਤਾਂ ਉਹ ਵਿਚਾਰਧਾਰਾ ਹੈ ਜਿਸ ਰਾਹੀਂ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਵਹਿਮਾਂ ਭਰਮਾਂ, ਅਤੇ ਕਰਮਕਾਂਡੀ ਜਾਲ ਵਿਚੋਂ ਬਾਹਰ ਕੱਢਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਆਸ਼ੇ ਨੂੰ ਮੁੱਖ ਰੱਖ ਕੇ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦਾ ਫ਼ੁਰਮਾਨ ਹੈ:

"ਫਰੀਦਾ ਜਿਨੀ ਕੰਮੀ ਨਾਹਿ ਗੁਣ ਤੇ ਕੰਮੜੇ ਵਿਸਾਰਿ॥
ਮਤੁ ਸਰਮਿੰਦਾ ਥੀਵਹੀ ਸਾਂਈ ਦੇ ਦਰਬਾਰਿ॥"

(ਗੁ:ਗ:ਸ:ਪੰਨਾ-੧੩੮੧)

ਕਿਤਨਾ ਸਪਸ਼ਟ ਹੈ ਕਿ ਜਿਹੜੇ ਕੰਮਾਂ ਨਾਲ ਕੋਈ ਪਰਾਪਤੀ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕਰਨ ਦਾ ਕੋਈ ਲਾਭ ਨਹੀਂ। ਐਸੇ ਕੰਮ ਕਰਮਕਾਂਡ ਹੀ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਧਰਮ ਦੇ ਠੇਕੇਦਾਰਾਂ ਨੇ ਪ੍ਰਚਲਤ ਕਰ ਰੱਖਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਭੋਲੀ ਭਾਲੀ ਜਨਤਾ ਨੂੰ ਲੁੱਟਣ ਦਾ ਵਸੀਲਾ ਬਣਾਇਆ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਐਸੇ ਬੇਮਾਇਨਾ ਕਰਮ ਕਰਨ ਨਾਲ ਸ਼ਰਮਿੰਦਗੀ ਹੀ ਮਿਲਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਾਰੀ ਗੁਰਬਾਣੀ ਚੰਗੇ ਗੁਣ ਗ੍ਰਹਿਣ ਕਰਨ ਦਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਕਰਦੀ ਹੈ ਜੋ ਕਿ ਸਾਰੇ ਵਿਸ਼ਵ ਕਲਿਆਨ ਲਈ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ।

ਜੋ ਲੋਕ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਧਰਮ ਦੇ ਰਖਵਾਲੇ ਅਖਵਾਉਂਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਦੂਸਰੇ ਧਰਮ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਪ੍ਰਤੀ ਨਫਰਤ ਪੈਦਾ ਕਰਦੇ ਹਨ; ਐਸੇ ਧਰਮ ਦੇ ਰਖਵਾਲੇ, ਦੇਸ਼, ਕੌਮ ਤੇ ਮਨੁੱਖਤਾ ਦੇ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡੇ ਦੁਸ਼ਮਨ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜੋ ਲੋਕ, ਐਸੇ ਲੋਭੀ, ਮੱਕਾਰ, ਭੇਖੀ ਧਰਮ ਦੇ ਰੱਖਿਅਕਾਂ ਦੇ ਮਗਰ ਲਗ ਕੇ ਦੂਸਰੇ ਧਰਮ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਨਾਲ ਲੜਦੇ ਹਨ ਜਾਂ ਗਰੀਬ ਅਤੇ ਮਜ਼ਲੂਮ ਲੋਕਾਂ ਉਤੇ ਜ਼ੁਲਮ ਕਰਦੇ ਹਨ; ਤਾਂ ਐਸੇ ਲਾਈਲਗ ਲੋਕ ਮਹਾਂ ਮੂਰਖ, ਅਨਪੜ੍ਹ ਗਵਾਰ ਤੇ ਉਜੱਡ ਹੁੰਦੇ ਹਨ।

ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੀ ਵਿਚਾਰਧਾਰਾ ਅਨੁਸਾਰ ਤਾਂ ਗੁਣਕਾਰੀ ਹੋਣਾਂ ਹੀ ਚੰਗਾ ਧਰਮ ਹੈ। ਗੁਰਬਾਣੀ ਦਾ ਫ਼ੁਰਮਾਨ ਹੈ: **ਜਿਨੀ ਨਾਮੁ ਧਿਆਇਆ ਗਏ ਮਸਕਤਿ ਘਾਲਿ॥ ਨਾਨਕ ਤੇ ਮੁਖ ਉਜਲੇ ਕੇਤੀ ਛੁਟੀ ਨਾਲਿ॥** (ਗੁ:ਗ:ਸ: ਪੰਨਾ-੮) ਜਿਨੀ ਨਾਮੁ ਧਿਆਇਆ ਭਾਵ ਜਿਸ ਕਿਸੇ ਨੇ ਵੀ ਭਾਵੇਂ ਉਹ ਭਾਰਤ ਵਿਚ ਹੋਵੇ ਤੇ ਭਾਵੇਂ ਦੁਨੀਆ ਦੇ ਕਿਸੇ ਵੀ ਕੋਨੇ ਵਿਚ ਹੋਵੇ, ਕਿਸੇ ਵੀ ਧਰਮ ਦਾ ਹੋਵੇ, ਕਿਸੇ ਵੀ ਫਿਰਕੇ ਦਾ

ਹੋਵੇ, ਕਿਸੇ ਮਜ਼ਹਬ ਦਾ ਹੋਵੇ, ਕੇਵਲ ਸਿੱਖਾਂ ਦੀ ਹੀ ਗੱਲ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ, ਜਿਸ ਕਿਸੇ ਨੇ ਵੀ ਨਾਮੁ ਧਿਆਇਆ, ਭਾਵ ਜਿਸ ਕਿਸੇ ਨੇ ਗੁਰੂ ਦੀ ਮੱਤ ਲਿੱਤੀ, ਚੰਗੇ ਗੁਣ ਧਾਰਣ ਕੀਤੇ, ਉਹ ਹੀ ਇਸ ਦੁਨੀਆ ਵਿਚ ਆ ਕੇ ਆਪਣੀ ਮਿਹਨਤ ਸਫਲੀ ਕਰ ਗਿਆ ਜਾਂ ਇੰਝ ਕਹਿ ਲਵੋ ਕਿ ਉਹੀ ਮਨੁੱਖੀ ਧਰਮ ਨਿਭਾ ਗਿਆ। ਫਿਰ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਆਖਦੇ ਹਨ ਕਿ ਐਸੇ ਵਿਅਕਤੀ ਜਿਥੇ ਆਪਣਾ ਜੀਵਨ ਸਫਲਾ ਕਰ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਉਥੇ ਸਮਾਜ ਵਿਚ ਆਪਣੀ ਸਾਫ ਸੁਥਰੀ ਸ਼ਾਖ ਛੱਡਦੇ ਹਨ ਭਾਵ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਮੁਖ ਉਜਲਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ **"ਕੇਤੀ ਛੁਟੀ ਨਾਲਿ"** ਭਾਵ ਉਹ ਹੋਰ ਕਈਆਂ ਦਾ ਉਦਾਰ ਵੀ ਕਰ ਜਾਂਦੇ ਹਨ; ਜਾਂ ਉਹ ਹੋਰਨਾਂ ਲਈ ਮਿਸਾਲ ਬਣ ਕੇ ਪ੍ਰੇਰਨਾ ਦਿੰਦੇ ਹਨ, ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੋਰ ਕਈਆਂ ਦਾ ਜੀਵਨ ਵੀ ਸਫਲਾ ਕਰਦੇ ਹਨ।

ਗੁਰਬਾਣੀ ਅਨੁਸਾਰ ਧਰਮ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੈ: **ਸਰਬ ਧਰਮ ਮਹਿ ਸ੍ਰੇਸਟ ਧਰਮੁ॥ਹਰਿ ਕੋ ਨਾਮੁ ਜਪਿ ਨਿਰਮਲ ਕਰਮੁ॥** (ਗੁ:ਗ:ਸ: ਪੰਨਾ-੨੬੬) ਇਥੋਂ ਸਪਸ਼ਟ ਕਿ ਨਿਰਮਲ, ਭਾਵ ਸੁਚੱਜੇ ਕੰਮ (ਕਰਮ) ਕਰਨਾ ਹੀ ਸਭ ਤੋਂ ਸ੍ਰੇਸ਼ਟ ਧਰਮ ਹੈ। ਗੱਲ ਨਿਰਮਲ ਕਰਮਾਂ ਦੀ ਕੀਤੀ ਹੈ ਅਤੇ ਉਸੇ ਨੂੰ ਸ੍ਰੇਸ਼ਟ ਧਰਮ ਕਿਹਾ ਹੈ। ਵੇਖਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਇਹ ਪੰਗਤੀ ਪੜ੍ਹੀ ਤਾਂ ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਪਰ ਇਸ ਦੇ ਅਰਥ ਬ੍ਰਾਹਮਣਵਾਦੀ ਢੰਗ ਨਾਲ ਕੀਤੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਜਦੋਂ "ਹਰਿ ਕੋ ਨਾਮੁ ਜਪਿ" ਦੀ ਵਿਆਖਿਆ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਡੇਰੇਦਾਰ ਜਾਂ ਬਾਬੇ ਇਹ ਸਮਝਾਉਂਦੇ ਹਨ ਕਿ ਹਰ ਵਕਤ ਪਾਠ ਪੂਜਾ ਕਰਦੇ ਰਹੋ ਇਹ ਹੀ ਸਭ ਤੋਂ ਚੰਗਾ ਕੰਮ ਹੈ ਤੇ ਤੁਹਾਡੀਆਂ ਸਾਰੀਆਂ ਮੁਰਾਦਾਂ ਪੂਰੀਆਂ ਹੋ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਪਰ ਕੁਝ ਸਿਆਣੇ ਵਿਆਖਿਆਕਾਰ ਹਨ ਜੋ ਸਮਝਾਉਂਦੇ ਹਨ ਕਿ "ਹਰਿ ਕੋ ਨਾਮੁ ਜਪਿ" ਦਾ ਅਰਥ ਹੈ: ਰੱਬੀ ਗੁਣਾਂ ਨੂੰ ਅਪਨਾਉਣਾ। ਸਮੁੱਚੇ ਭਾਵ ਕਿ ਸ਼ੁਭ ਕਰਮ ਕਰਨੇ ਹੀ ਸਭ ਧਰਮਾਂ ਤੋਂ ਉੱਤਮ ਧਰਮ ਹੈ।

ਇਸੇ ਵਿਚਾਰ ਨੂੰ ਹੋਰ ਪੱਕਿਆਂ ਕੀਤਾ ਹੈ ਤੇ ਕਿਹਾ ਹੈ: **ਹਰਿ ਕੋ ਨਾਮੁ ਲੈ ਊਤਮ ਧਰਮਾ** (ਗੁ:ਗ:ਸ: ਪੰਨਾ-੮੭੪) ਹਰਿ ਕੋ, ਭਾਵ ਪ੍ਰਮਾਤਮਾ ਦਾ, "ਨਾਮੁ ਲੈ" ਭਾਵ ਪ੍ਰਮਾਤਮਾ ਨੂੰ ਯਾਦ ਰੱਖ ਅਤੇ ਪ੍ਰਮਾਤਮਾ ਦੇ ਗੁਣਾਂ ਨੂੰ ਅਪਨਾ; ਉਤਮ ਧਰਮ: ਭਾਵ ਐਸਾ ਧਰਮ ਹੀ ਉੱਤਮ ਧਰਮ ਹੈ। ਸਮੁੱਚਾ ਭਾਵ ਇਹ ਕਿ ਰੱਬੀ ਗੁਣ (ਚੰਗੇ ਗੁਣ) ਅਪਨਾਉਣਾ ਹੀ ਉੱਤਮ ਧਰਮ ਹੈ। ਹਿੰਦੂ, ਮੁਸਲਿਮ, ਸਿੱਖ, ਈਸਾਈ ਆਦਿ ਹੋਣ ਦੀ ਗੱਲ ਨਹੀਂ ਹੈ।

ਸਪਸ਼ਟ ਹੈ ਕਿ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦਾ ਧਰਮ ਚੰਗੇ ਗੁਣਾਂ ਦਾ ਧਾਰਨੀ ਹੋਣਾ ਹੀ ਸਚਿਆਰ ਹੋਣਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇਹ ਹੀ ਸਭ ਧਰਮਾਂ ਤੋਂ ਉੱਤਮ ਧਰਮ ਹੈ; ਫਿਰ ਇਸ ਨੂੰ ਜੋ ਮਰਜ਼ੀ ਨਾਮ ਦੇ ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇ। ਇਹ ਹੀ ਮਨੁੱਖੀ ਧਰਮ ਹੈ। ਇਹ ਮਨੁੱਖੀ ਧਰਮ ਹੀ ਇਨਸਾਨੀਅਤ ਦਾ ਧਰਮ ਹੈ ਅਤੇ ਇਹ ਹੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦਾ ਸਾਂਝਾ ਧਰਮ ਹੈ। ਕਿਉਂਕਿ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਅਨੁਯਾਈਆਂ ਨੂੰ ਸਿੱਖ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਇਸ ਲਈ ਸਹੂਲਤ ਵਜੋਂ ਇਸ ਨੂੰ ਸਿੱਖ ਧਰਮ ਦਾ ਨਾਮ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਇਹ ਸਿੱਖ ਧਰਮ ਨਹੀਂ ਬਣਾਇਆ।

ਹੁਣ ਜੇਕਰ ਗੁਰਬਾਣੀ ਅਨੁਸਾਰ ਜੀਵਨ ਜੀਊਣ ਨੂੰ ਸਿੱਖ ਧਰਮ ਦਾ ਨਾਮ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਤਾਂ ਇਹ ਦੱਸਣਾ ਵੀ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਜੋ ਕੋਈ ਵੀ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੇ ਫ਼ਲਸਫ਼ੇ ਅਨੁਸਾਰ ਆਪਣਾ ਜੀਵਨ ਢਾਲਣ ਦਾ ਉਪਰਾਲਾ ਕਰਦਾ ਹੈ; ਜਾਂ ਇੰਝ ਕਹਿ ਲਵੋ ਕਿ ਹਰ ਉਹ ਵਿਅਕਤੀ ਜੋ ਕੋਈ ਵੀ ਸਚਿਆਰ ਹੋਣ ਦਾ ਉਪਰਾਲਾ ਕਰਦਾ ਹੈ ਉਹੀ ਸਿੱਖ ਹੁੰਦਾ ਹੈ (ਕਿਸੇ ਖਾਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਭੇਸ ਬਨਾਉਣ ਵਾਲਾ ਵਿਅਕਤੀ ਸਿੱਖ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ)। ਭਾਵ ਇਹ ਕਿ ਸੱਚਾ ਸੁੱਚਾ ਜੀਵਨ ਜੀਉਣਾ ਹੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦਾ ਧਰਮ ਹੈ ਜਿਸ ਨੂੰ ਸਹੂਲਤ ਵਾਸਤੇ ਸਿੱਖ ਧਰਮ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਹੁਣ ਕੋਈ ਕਿਤਨਾ ਕੁ ਸਿੱਖ ਹੈ ਜਾਂ ਧਰਮੀ ਹੈ ਇਹ ਤਾਂ ਹਰ ਕਿਸੇ ਦੀ ਆਪਣੀ ਜ਼ਮੀਰ ਹੀ ਦੱਸ ਸਕਦੀ ਹੈ।

ਨੋਟ: ਜੇਕਰ, ਕਿਸੇ ਕਾਰਨ, ਕੋਈ ਪਾਠਕ ਜਾਂ ਪ੍ਰੇਮੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚਾਰਾਂ ਨਾਲ ਸਹਿਮਤ ਨਹੀਂ ਹਨ ਤਾਂ ਕਿਰਪਾ ਕਰਕੇ ਮੇਰੀ ਸੁਧਾਈ ਖਾਤਰ ਆਪਣੇ ਵਿਚਾਰ ਜ਼ਰੂਰ ਸਾਂਝੇ ਕਰੋ ਜੀ। ਆਪ ਜੀ ਦਾ ਧੰਨਵਾਦੀ ਹੋਵਾਂਗਾ।

ਐਡਵੋਕੇਟ ਸੁਰਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਕੰਵਰ
WhatsApp No. +61-468432632
E-mail- kanwar238@yahoo.com

ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ।

—ਦਮਨਦੀਪ ਸਿੰਘ ਸੰਧਾਂਵਾਲੀਆ

ਨਨਕਾਣੇ ਦੀ ਜੀ ਧਰਤ ਉੱਤੇ,
ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਲਿਆ ਹੈ ਰਹਿਬਰ ਨੇ।
ਬ੍ਰਹਿਮੰਡ ਨੇ ਵੀ ਸੀਸ ਨਿਵਾ,
ਕੀਤਾ ਸਿੱਜਦਾ ਖ਼ਲਕਤ ਸਭ ਨੇ।

ਚੰਦਨ ਦੀ ਮਹਿਕ ਪਈ ਵੱਗਦੀ,
ਤੇ ਸੁਣਦੇ ਨਾਦ ਗੁਰਿਆਈ ਦੇ।
ਜੈ ਜੈ ਜੈਕਾਰ ਹੀ ਗਾਂਵਦੇ ਨੇ,
ਸਭ ਪਾਸੇ ਹੀ ਰੌਸ਼ਨਾਈ ਏ।

ਮਿੱਟੀ ਵੀ ਲਿਸ਼ਕ ਉੱਠੀ ਤਦ ਹੀ,
ਜਦ ਪੈਰ ਪਏ ਮੇਰੇ ਨਾਨਕ ਦੇ।
ਧਰਤ ਨੇ ਵੀ ਨਮਸ਼ਕਾਰ ਕੀਤੀ,
ਜੀ ਕਲ ਤਾਰਨ ਗੁਰ ਆਏ ਨੇ।

ਕਿਰਨਾਂ ਨੇ ਕੀਤਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਐਸਾ,
ਚੰਦ ਤਾਰਿਆਂ ਸ਼ਗਨ ਮਨਾਇਆ ਏ।
ਮਾਂ ਤ੍ਰਿਪਤਾ ਦੀ ਪਾਵਨ ਕੁੱਖ ਤੋਂ,
ਜੀ ਨਾਨਕ ਗੁਰ ਪ੍ਰਗਟਾਇਆ ਏ।

ਪਿਤਾ ਨੇ ਮਹਿਤਾ ਕਾਲੂ ਜੀ,
ਤੇ ਭੈਣ ਨਾਨਕੀ ਦੇ ਭਾਗ ਜਾਗੇ।
ਇਸ ਜਗਤ ਜਲੰਦੇ ਠਾਰਨ ਨੂੰ,
ਗੁਰ ਨਾਨਕ ਲੈ ਅਵਤਾਰ ਆਗੇ।

ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ,
ਤੁਸੀਂ ਕਰਤਾ ਪੁਰਖ ਦਾ ਨਾਮ ਜਪਾ,
ਤਾਰ ਦਿੱਤਾ ਸਭ ਸੰਸਾਰ ਗੁਰੂ,
ਜਿਸ ਨਾਮ ਤੇਰਾ ਪਾਇਆ ਏ।

ਧੰਨ ਧੰਨ ਤੇਰਾ ਹੈ ਨਾਮ ਸੱਚਾ,
ਸਤਿ ਪੁਰਖ ਹੀ ਮੈਂ ਕਹਿਲਾਇਆ ਜੇ।
ਅਜੋਨੀ ਸੈਭੰ ਆਪ ਗੁਰੂ,
ਨੇ ਰੂਪ ਜਗਤ ਧਰਾਇਆ ਏ।

ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਤੂੰ ਹੈਂ ਯਾਰ ਸਖਾ,
ਜਿਸ ਹੁਕਮ ਤੇਰਾ ਕਮਾਇਆ ਏ।
ਦੀਪ ਸਿੰਘ ਦੀ ਬਿਨੈ ਸੁਣੋ ਤੁਮ ਜੀ,
ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਨੇ ਦੀ ਚਾਹਿਆ ਏ।

★★★

ਪਿਆਰੇ ਨਾਨਕ

—ਡਾ. ਤੇਜਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਵਾਲੀਆ

ਆਪਣੇ ਰੰਗ ਵਿੱਚ ਰੰਗ, ਪਿਆਰੇ ਨਾਨਕ।
ਮੇਰੀ ਹੈ ਇੱਕੋ ਮੰਗ, ਪਿਆਰੇ ਨਾਨਕ।

ਆਪਣਾ ਨਾਮ ਦੇ ਦੇ ਇਸ ਮੰਗਤੇ ਨੂੰ,
ਮੇਰਾ ਹੱਥ ਬੜੇ ਤੰਗ, ਪਿਆਰੇ ਨਾਨਕ।

ਮੋਹ, ਮਾਇਆ ਦੇ ਚੱਕਰ 'ਚੋਂ ਕੱਢ ਲਵੋ,
ਮੈਂ ਹਾਰ ਨਾ ਜਾਵਾਂ ਜੰਗ, ਪਿਆਰੇ ਨਾਨਕ।

ਕੂੜ ਦੀ ਦੀਵਾਰ ਮੈਥੋਂ ਢਹਿੰਦੀ ਨਾ,
ਬਖ਼ਸ਼, ਰਜ਼ਾ ਦਾ ਪ੍ਰਸੰਗ, ਪਿਆਰੇ ਨਾਨਕ।

ਤੇਰੀ ਦੀਦ ਨੂੰ ਅੱਖਾਂ ਤਰਸ ਗਈਆਂ,
ਰੂਹ ਮੰਗੇ ਤੇਰਾ ਸੰਗ, ਪਿਆਰੇ ਨਾਨਕ।

ਮੇਰੀ ਮੈਂ ਨੇ ਮੈਥੋਂ ਸਭ ਕੁਝ ਖੋਹ ਲਿਆ,
ਮੈਂ ਹੋਇਆ ਬੜਾ ਤੰਗ, ਪਿਆਰੇ ਨਾਨਕ।

ਗੁਣ ਗਾਵਾਂ ਨਿੱਤ ਤੇਰੇ, ਉੱਦਮ ਬਖ਼ਸ਼,
ਘੜੀ ਨਾ ਵਿਸਰੇ ਸਤਿਸੰਗ, ਪਿਆਰੇ ਨਾਨਕ।

ਨਾਮ ਦੀ ਖ਼ੁਮਾਰੀ, ਸਦਾ ਚੜ੍ਹੀ ਰਹੇ,
ਤੇਰਾ ਮੋਹ ਨ ਹੋਵੇ ਭੰਗ, ਪਿਆਰੇ ਨਾਨਕ।

ਰੋਗਾਂ ਲਾ ਲਿਆ ਡੇਰਾ, ਕਿਰਪਾ ਕਰੋ,
ਮੇਰਾ ਦੁਖਦੈ ਅੰਗ-ਅੰਗ, ਪਿਆਰੇ ਨਾਨਕ।

ਤੇਰਾ ਹੀ ਭਰਵਾਸਾ ਹੈ 'ਤੇਜਿੰਦਰ ਨੂੰ,
ਛੱਡ ਨਾ ਜਾਇਓ ਸੰਗ, ਪਿਆਰੇ ਨਾਨਕ।

★★★

ਸੁਣੀ ਪੁਕਾਰਿ ਦਾਤਾਰ ਪ੍ਰਭੁ, ਗੁਰੁ ਨਾਨਕ ਜਗ ਮਾਹਿ ਪਠਾਇਆ।
ਚਰਨ ਧੋਇ ਰਹਰਾਸਿ ਕਰਿ ਚਰਣਾਮ੍ਰਿਤੁ ਸਿਖਾਂ ਪੀਲਾਇਆ।

ਜਾਹਰ ਪੀਰ ਜਗਤੁ ਗੁਰੁ ਬਾਬਾ

ਡਾ. ਸਰੂਪ ਸਿੰਘ ਅਲਗ
ਲੁਧਿਆਣਾ
98143-00004

ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਦਾ ਸੰਸਾਰ ਆਗਮਨ ਵਿਸ਼ਵ ਦੇ ਧਾਰਮਿਕ ਇਤਿਹਾਸ ਵਿਚ ਇਕ ਬਹੁਤ ਵੱਡੀ ਘਟਨਾ ਗਿਣੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਇਸ ਮਹਾਨ ਜੋਤ ਨੇ ਸੰਸਾਰ ਨੂੰ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਸਿਧਾਂਤਾਂ, ਅਸੂਲਾਂ, ਰਹੁ-ਰੀਤੀਆਂ ਤੇ ਸਿੱਖਿਆਵਾਂ ਦੀ ਬਖ਼ਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ ਹੈ, ਉਹ ਸਮੁੱਚੇ ਇਨਸਾਨੀ ਭਾਈਚਾਰੇ ਦੇ ਸੰਪੂਰਨ ਕਲਿਆਣ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਤ ਹਨ ਅਤੇ ਕਿਸੇ ਇਕ ਫਿਰਕੇ, ਇਕ ਜਾਤ, ਇਕ ਬਰਾਦਰੀ ਲਈ ਨਹੀਂ। ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਇਸ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਇਕ ਗੀਤ ਦੀ ਨਿਆਈਂ ਪਧਾਰੇ, ਆਪਣੇ ਮਿੱਠੇ ਤੇ ਪਿਆਰ ਭਰੇ ਬੋਲਾਂ ਰਾਹੀਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਹਿਰਦਿਆਂ ਨੂੰ ਨਿਰਮਲ ਤੇ ਸਵੱਛ ਕੀਤਾ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮਨਾਂ ਦੀ ਮੈਲ ਲਾਹ ਦਿੱਤੀ। ਇਹ ਵੀ ਕਿਹਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਸਰਬ ਮਾਨਵੀ ਮਿਸ਼ਨ ਇਕ ਖ਼ੂਬਸੂਰਤ ਫੁੱਲ ਦੀ ਭਾਂਤੀ ਵਿਸ਼ਵ ਵਿੱਚ ਖਿੜਿਆ ਜਿਸ ਨੇ ਵਾਤਾਵਰਨ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਰਸਭਿੰਨੀ ਮਨਮੋਹਕ ਖ਼ੁਸ਼ਬੂ ਨਾਲ ਮੁਅੱਤਰ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਅਲੌਕਿਕ ਬੋਲਾਂ ਅਤੇ ਮਧੁਰ ਦਲੀਲ ਭਰੇ ਬਚਨਾਂ ਦੁਆਰਾ ਆਮ ਲੁਕਾਈ ਨੂੰ ਵਹਿਮਾਂ ਭਰਮਾਂ ਦੀ ਵਿਫਲਤਾ ਤੋਂ ਸੁਚੇਤ ਕਰਦਿਆਂ ਹੋਇਆਂ ਉਸ ਦਾ ਮੂੰਹ ਦੇਵੀ ਦੇਵਤਿਆਂ ਵਲੋਂ ਭੰਵਾ ਕੇ ਸਿੱਧਾ ਅਕਾਲਪੁਰਖ ਵੱਲ ਕਰਨ ਦਾ ਲਾਮਿਸਾਲ ਕਾਰਨਾਮਾ ਕਰ ਵਿਖਾਇਆ। ਇਕ ਪਾਸੇ ਮਨੁੱਖ ਦਾ ਨਾਤਾ ਅਕਾਲਪੁਰਖ ਨਾਲ ਜੋੜਿਆ ਅਤੇ ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਸਮਤੁਲਤਾ ਤੇ ਬਰਾਬਰੀ ਦੇ ਅਧਾਰ ਤੇ ਇਕ ਮਨੁੱਖ ਦੀ ਦੂਜੇ ਮਨੁੱਖ ਨਾਲ ਸਾਂਝ ਪਵਾਈ ਤਾਂ ਜੋ ਮਾਨਵਤਾ ਵਿਚ ਬਿਨਾਂ ਕਿਸੇ ਭੇਦ-ਭਾਵ ਅਤੇ ਤਫ਼ਰਕੇ (ਵਿਤਕਰੇ) ਵਾਲੀਆਂ ਭਰਾਤਰੀ ਭਾਵਨਾਵਾਂ ਉਜਾਗਰ ਹੋ ਸਕਣ ਤੇ ਆਪਸੀ ਸਨੇਹ ਅਤੇ ਪਰਸਪਰ ਪਿਆਰ ਪ੍ਰਫੁੱਲਤ ਹੋ ਸਕੇ। ਉਸ ਸਮੇਂ ਇਸ ਭਾਵਨਾ ਦੀ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਧ ਲੋੜ ਇਸ ਲਈ ਵੀ ਪਈ, ਕਿਉਂਕਿ ਉਸ ਸਮੇਂ ਭਾਰਤੀ ਸਮਾਜ ਵਿਚੋਂ ਧਰਮ ਦਾ ਮੂਲ, ਖੰਭ ਲਾ ਕੇ ਉੱਡ ਚੁੱਕਾ ਸੀ ਅਤੇ ਫੋਕਟ ਭਾਵਨਾਵਾਂ ਬਹੁਤ ਭਾਰੂ ਹੋਈਆਂ ਪਈਆਂ ਸਨ।

ਕਲਿ ਕਾਤੀ ਰਾਜੇ ਕਾਸਾਈ ਧਰਮੁ ਪੰਖ ਕਰਿ ਉਡਰਿਆ॥
ਕੂੜੁ ਅਮਾਵਸ ਸਚੁ ਚੰਦ੍ਰਮਾ ਦੀਸੈ ਨਾਹੀ ਕਹ ਚੜਿਆ॥
(ਅੰਗ ੧੪੫)

ਹਾਲਾਤ ਇਸ ਕਿਸਮ ਦੇ ਬਣੇ ਹੋਏ ਸਨ ਕਿ ਇਨਸਾਫ ਦੇਣ ਵਾਲੇ ਕਾਜ਼ੀ ਵੱਢੀਖੋਰ ਹੋ ਚੁੱਕੇ ਸਨ। ਬਾਬਰ ਦੇ ਹਮਲੇ ਸਮੇਂ ਜੋ ਦੁਰਾਚਾਰ ਹੋਏ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਇਨਸਾਨੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਵਿੱਚ ਦਰਿੰਦਗੀ ਦਾ ਪਸਾਰਾ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਰਾਜੇ ਸ਼ੀਂਹ ਬਣ ਗਏ ਤੇ ਇਨਸਾਫ਼ ਕਰਨ ਵਾਲੇ, ਕੁੱਤੇ। ਉਹ ਰਿਸ਼ਵਤ ਲੈ ਕੇ ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਹੱਕ ਗਵਾ ਦੇਣ ਵਿੱਚ ਜ਼ਰਾ ਵੀ ਨਹੀਂ ਸਨ ਝਿਜਕਦੇ। ਜ਼ਮੀਰ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਮਨੁੱਖੀ ਸਰੀਰ ਵਿੱਚ ਰੱਬ ਦੀ ਪ੍ਰਤੀਨਿਧ ਸ਼ਕਤੀ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਜੀਵਨ ਵਿੱਚੋਂ ਮਰ ਚੁੱਕੀ ਸੀ। ਇੱਥੇ ਹੀ ਬੱਸ ਨਹੀਂ ਜਾਤਾਂ ਪਾਤਾਂ ਵਿੱਚ ਵੰਡੇ ਲੋਕੀ ਕਈ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੀਆਂ ਵਧੀਕੀਆਂ ਦੇ ਸ਼ਿਕਾਰ ਹੋ ਰਹੇ ਸਨ। ਹਰ ਪਾਸੇ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦੀ ਗਰਦਸ਼ ਉਤੇ ਜ਼ੁਲਮਾਂ, ਅੱਤਿਆਚਾਰਾਂ ਤੇ ਨਾ-ਇਨਸਾਫ਼ੀਆਂ ਦੇ ਹਮਲੇ ਹੋਣੇ ਇਕ ਸੁਭਾਵਿਕ ਗੱਲ ਸਮਝੀ ਜਾਣ ਲੱਗ ਪਈ ਸੀ। ਅਜਿਹੀ ਡਰਾਉਣੀ ਤੇ ਘਿਨਾਉਣੀ ਪ੍ਰਿਸ਼ਟਭੂਮੀ ਵਿਚ ਕਿਸੇ ਮਰਦਿ-ਕਾਮਲ

ਵਲੋਂ ਮਾਨਵਤਾ ਨੂੰ ਮੁੜ ਸੁਰਜੀਤ ਕਰਨਾ, ਉਸ ਦਾ ਮਨੋਬਲ ਕਾਇਮ ਕਰਨਾ, ਬੇਤਰੀਨ ਮਾਨਵੀ ਕਦਰਾਂ ਨੂੰ ਜਨਜੀਵਨ ਵਿਚ ਸੰਚਿਤ ਕਰਕੇ ਮਨੁੱਖ ਮਾਤਰ ਨੂੰ ਧਰਮ ਦੀ ਟੇਕ ਹੇਠ ਲਿਆਉਣਾ, ਇਕ ਅਜਿਹਾ ਕਾਰਨਾਮਾ ਸੀ ਜਿਸ ਨੂੰ ਸੰਪੂਰਨਤਾ ਬਖਸ਼ਣੀ ਕੋਈ ਖਾਲਾ ਜੀ ਦਾ ਵਾੜਾ ਨਹੀਂ ਸੀ ਪਰ ਸਦਕੇ ਜਾਈਏ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਦੇ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਇਹ ਬੀੜਾ ਚੁੱਕਿਆ ਤੇ ਕਮਾਲ ਦੀ ਹੱਦ ਤਕ ਕਾਮਯਾਬੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਸਭ ਨੂੰ ਵੰਡ ਛਕਣ, ਧਰਮ ਦੀ ਕਮਾਈ ਕਰਨ, ਦਸਾਂ ਨਹੁੰਆਂ ਦੀ ਕਿਰਤ ਕਰਨ, ਨਾਮ ਜਪਣ ਤੇ ਸਰਬੱਤ ਦਾ ਭਲਾ ਮੰਗਣ ਦੇ ਕੇਵਲ ਉਪਦੇਸ਼ ਹੀ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤੇ ਸਗੋਂ ਖ਼ੁਦ ਆਪ ਇਨ੍ਹਾਂ 'ਤੇ ਅਮਲ ਕਰਕੇ ਵਿਖਾਇਆ। ਜਾਤ-ਪਾਤ ਵਿੱਚ ਗ੍ਰਸੇ ਹਉਮੈ ਭਰੇ ਹੰਕਾਰੀਆਂ ਨੂੰ ਤਾਕੀਦ ਕੀਤੀ ਕਿ ਇਸ ਗੱਲ ਦਾ ਕੋਈ ਅਰਥ ਨਹੀਂ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਉੱਚੀ ਜਾਤ ਜਾਂ ਅਮੀਰ ਤੇ ਧਨਵਾਨ ਕੁਲ ਵਿੱਚ ਪੈਦਾ ਹੋਏ ਹੋ, ਨਬੇੜਾ ਤਾਂ ਅਮਲਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਹੀ ਹੋਣਾ ਹੈ, ਇਸ ਲਈ ਸ਼ੁਭ ਅਮਲਾਂ ਦੀ ਜੁਗਤ ਪਛਾਣੋ।

ਸਾ ਜਾਤਿ ਸਾ ਪਤਿ ਹੈ ਜੇਹੇ ਕਰਮ ਕਮਾਇ॥
ਜਨਮ ਮਰਨ ਦੁਖੁ ਕਾਟੀਐ ਨਾਨਕ ਛੂਟਸਿ ਨਾਇ॥

(ਅੰਗ ੧੩੩੦)

ਹੋਰ ਸਮਝਾਇਆ ਕਿ ਮਾਇਆ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਵਿੱਚ ਮਨੁੱਖ ਸ਼ੈਤਾਨ ਦੀ ਹੱਦ ਤੱਕ ਨੀਚ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਉਹ ਇਖਲਾਕ, ਸਦਾਚਾਰ ਤੇ ਧਾਰਮਿਕ ਅਸੂਲਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਛਿੱਕੇ 'ਤੇ ਟੰਗ ਕੇ ਮਾਇਆ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਵਿੱਚ ਖਚਤ ਹੋਇਆ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ ਜਦਕਿ ਇਸ ਨੇ ਕਿਸੇ ਦੇ ਨਾਲ ਨਹੀਂ ਜਾਣਾ, ਫਿਰ ਅਜਿਹਾ ਕਰਨ ਦਾ ਕੀ ਲਾਭ ? ਇਸ ਲਈ ਵਧੇਰੇ ਉਚਿਤ ਇਹ ਹੀ ਹੈ ਕਿ ਆਪਣੇ ਨਿਤਾ ਪ੍ਰਤੀ ਦੇ ਅਮਲਾਂ ਵੱਲ ਧਿਆਨ ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇ।

ਇਸੁ ਜਰ ਕਾਰਣਿ ਘਣੀ ਵਿਗੁਤੀ ਇਨਿ ਜਰ ਘਣੀ ਖੁਆਈ॥
ਪਾਪਾ ਬਾਝਹੁ ਹੋਵੈ ਨਾਹੀ ਮੁਇਆ ਸਾਥਿ ਨ ਜਾਈ ॥

(ਅੰਗ ੪੧੭)

ਇਹ ਸਭ ਕੁਝ ਦੱਸਦਿਆਂ ਹੋਇਆਂ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਅੰਗ 417 'ਤੇ ਅੰਕਿਤ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸ਼ਬਦ ਅਨੁਸਾਰ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਮਾਇਆ ਨੂੰ ਕੇਵਲ ਗੁਜ਼ਰਾਨ ਹੀ ਕਿਹਾ ਹੈ। ਇਸਦੇ ਬਹੁਤੇ ਹੋਣ ਨੂੰ ਜੰਜਾਲ ਤੋਂ ਘੱਟ ਹੋਣ ਨੂੰ ਵਬਾਲ ਦੱਸਿਆ ਹੈ। ਇਸੇ ਵਿਚਾਰ ਨੂੰ ਅੱਗੇ ਜਾ ਕੇ ਪੰਜਵੇਂ ਗੁਰੂ, ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਜੀ ਨੇ ਹੋਰ ਪ੍ਰਪੱਕ ਕਰਦਿਆਂ ਫ਼ੁਰਮਾਇਆ :

ਜਿਸ ਗ੍ਰਿਹਿ ਬਹੁਤੁ ਤਿਸੈ ਗ੍ਰਿਹਿ ਚਿੰਤਾ॥
ਜਿਸੁ ਗ੍ਰਿਹਿ ਥੋਰੀ ਸੁ ਫਿਰੈ ਭ੍ਰਮੰਤਾ॥
ਦੁਹੂ ਬਿਵਸਥਾ ਤੇ ਜੋ ਮੁਕਤਾ ਸੋਈ ਸੁਹੇਲਾ ਭਾਲੀਐ॥

(ਅੰਗ ੧੦੧੯)

ਇਸ ਲਈ ਮਾਇਆ ਦੀ ਸਹੀ ਕਮਾਈ, ਕੇਵਲ ਤੇ ਕੇਵਲ ਨੇਕ ਕਿਰਤ ਅਤੇ ਸੱਚ ਵਿਹਾਰ ਤੇ ਨਿਰਭਰ ਕਰਦੀ ਹੈ ਤੇ ਅਜਿਹੀ ਕਮਾਈ ਹੋਈ ਮਾਇਆ ਵਿੱਚੋਂ ਵੀ ਅੱਗੇ ਵੰਡ ਕੇ ਛੱਕਣਾ ਹੈ ਤਾਂ ਜੋ ਕੋਈ ਭੁੱਖਾ ਨਾ ਰਹੇ। ਕਿਰਤ, ਆਰਥਿਕ ਸੁਤੰਤਰਤਾ ਲਈ ਕਰਨੀ ਹੈ, ਮਾਇਆ ਦੇ ਬੇਲੋੜੇ ਪਸਾਰੇ ਲਈ ਕਦਾਚਿਤ ਨਹੀਂ ਕਰਨੀ।

ਘਾਲਿ ਖਾਇ ਕਿਛੁ ਹਥਹੁ ਦੇਇ॥
ਨਾਨਕ ਰਾਹੁ ਪਛਾਣਹਿ ਸੇਇ॥

(ਅੰਗ ੧੨੪੫)

ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਮਾਇਆ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਦੇ ਅਮਲ ਵਿੱਚ ਲੁੱਟ ਖਸੁੱਟ ਤੇ ਦੂਜੇ ਦੇ ਹੱਕਾਂ ਨੂੰ ਹੜੱਪ ਕਰਨ ਤੋਂ ਦੂਰ ਰਹਿਣ ਲਈ ਸਖ਼ਤ ਤਾਕੀਦ ਕਰਦਿਆਂ ਹੋਇਆਂ ਫ਼ੁਰਮਾਇਆ :

ਹਕੁ ਪਰਾਇਆ ਨਾਨਕਾ ਉਸੁ ਸੂਅਰੁ ਉਸੁ ਗਾਇ॥
ਗੁਰੁ ਪੀਰੁ ਹਾਮਾ ਤਾ ਭਰੇ ਜਾ ਮੁਰਦਾਰੁ ਨ ਖਾਇ॥

(ਅੰਗ ੧੪੧)

ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਦਰਿਸ਼ਟੀ ਵਿੱਚ ਭਾਰਤੀ ਸਮਾਜ, ਮਹਿਲਾ ਵਰਗ ਨਾਲ ਬਹੁਤ ਬੇਇਨਸਾਫੀ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ ਜਦਕਿ ਉਹ ਇਨਸਾਨੀ ਨਸਲ ਦੀ ਆਤਮਾ ਹੈ, ਸੁੱਚੀ ਸ਼ਕਤੀ ਹੈ, ਕੁਰਬਾਨੀਆਂ ਦਾ ਭੰਡਾਰਾ ਹੈ ਅਤੇ ਅਸੀਸਾਂ ਦਾ ਸਰਚਸ਼ਮਾ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਬੁਲੰਦ ਆਵਾਜ਼ ਵਿਚ ਔਰਤ ਦੇ ਹੱਕ ਵਿਚ

ਫ਼ੁਰਮਾਇਆ ਕਿ ਜਿਹੜੀ ਔਰਤ ਰਾਜਿਆਂ ਰਾਣਿਆਂ ਤੇ ਸੂਰਿਆਂ, ਭਗਤਾਂ ਨੂੰ ਜਨਮ ਦੇਂਦੀ ਹੈ ਉਸ ਨੂੰ ਮੰਦਾ ਕਹਿਣਾ ਆਪਣੇ ਹੋਛੇ ਤੇ ਛੋਟੇਪਨ ਦਾ ਪ੍ਰਗਟਾਵਾ ਕਰਨਾ ਹੈ। ਇਕ ਅਕਾਲਪੁਰਖ ਹੀ ਐਸਾ ਹੈ ਜਿਸਨੇ ਨਾਰੀ ਦੀ ਕੁੱਖੋਂ ਜਨਮ ਨਹੀਂ ਲਿਆ, ਵਰਨਾ ਇਸ ਸੰਸਾਰ ਦੀ ਸਾਰੀ ਸਿਰਜਨਾ ਅਤੇ ਚਹਿਲ-ਪਹਿਲ ਵਿਚ ਔਰਤ ਦੀ ਭੂਮਿਕਾ ਲਾਜਵਾਬ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਹਰ ਇਕ ਇਨਸਾਨ ਵਲੋਂ ਔਰਤ ਦਾ ਹਰ ਖੇਤਰ ਵਿੱਚ ਸਤਿਕਾਰ ਕਰਨਾ ਬਣਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇਹ ਜ਼ਰੂਰੀ ਵੀ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਦੀ ਇਸ ਸੋਚ ਨੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਮਗਰੋਂ ਆਉਣ ਵਾਲੀਆਂ ਗੁਰੂ ਜੋਤਾਂ ਨੇ ਵੀ ਪੂਰਾ ਪੂਰਾ ਮਾਣ ਸਤਿਕਾਰ ਤੇ ਇੱਜ਼ਤ ਬਖ਼ਸ਼ੀ।

ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਵਿੱਚ ਦਰਜ 19 ਰਾਗਾਂ ਵਿੱਚ ਗਾਏ 974 ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਗਟ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਦਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਕਿਸੇ ਇੱਕ ਜਾਤ, ਇਕ ਫਿਰਕੇ ਲਈ ਬਿਲਕੁਲ ਨਹੀਂ ਸਗੋਂ ਹਿੰਦੂ, ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਤੇ ਹੋਰ ਸਾਰਿਆਂ ਲਈ ਵੀ ਹੈ। ਕੀ ਇਹ ਕਮਾਲ ਦੀ ਗੱਲ ਨਹੀਂ ਕਿ ਉਹ ਹਿੰਦੂਆਂ ਨੂੰ ਚੰਗਾ ਹਿੰਦੂ ਬਣਨ ਲਈ ਉਭਾਰਦੇ ਹਨ ਤੇ ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਅਕੀਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਜੀਵਨ ਜੀਣ ਦਾ ਪੈਗ਼ਾਮ ਦੇਂਦੇ ਹਨ। ਮੱਕੇ ਦੇ ਹਾਜੀਆਂ ਦੇ ਪੁੱਛਣ ਤੇ ਕਿ ਹਿੰਦੂ ਚੰਗੇ ਹਨ ਕਿ ਮੁਸਲਮਾਨ, ਦੇ ਉੱਤਰ ਵਿੱਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਵਿਚਾਰ ਹਨ :

ਬਾਬਾ ਆਖੇ ਹਾਜੀਆਂ ਸੁਭ ਅਮਲਾ ਬਾਝੋ ਦੋਵੇ ਰੋਈ॥
ਹਿੰਦੂ ਮੁਸਲਮਾਨ ਦੋਇ ਦਰਗਹਿ ਅੰਦਰਿ ਲੈਨ ਨ ਢੋਈ॥

ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਅਕੀਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ''ੴ ਸਤਿਨਾਮੁ ਕਰਤਾ ਪੁਰਖੁ ਨਿਰਭਉ ਨਿਰਵੈਰੁ ਅਕਾਲ ਮੂਰਤਿ ਅਜੂਨੀ ਸੈਭੰ ਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ'' ਵਾਲੇ ਅਕਾਲਪੁਰਖ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਲਈ ਸੱਚਾ ਸੁੱਚਾ ਵਿਹਾਰ ਹੋਣਾ ਅਤਿ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ। ਸੱਚ ਦਾ ਮੇਲ ਸੱਚ ਨਾਲ ਹੀ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਸੁੱਚੇ ਭਾਂਡੇ ਵਿੱਚ ਹੀ ਸੁੱਚੀ ਵਸਤ ਸਮਾ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਸੱਚ ਅਚਾਰ ਤੇ ਸ਼ੁਭ ਕਰਮਨ ਸੁਚੱਜੀ ਇਨਸਾਨੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦੀਆਂ ਪ੍ਰਬਲ ਅਵੱਸ਼ਕਤਾਵਾਂ ਹਨ। ਇਸ ਵਿਸ਼ੇ ਤੇ ਇਹ ਕਹਿ ਕੇ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਗੱਲ ਮੁਕਾਈ ਕਿ ''**ਸਚਹੁ ਓਰੈ ਸਭੁ ਕੋ ਉਪਰਿ ਸਚੁ ਆਚਾਰੁ**'' ਅਤੇ ਇਹ ਵੀ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਇਹ ਸੱਚ ਦੁਨੀਆਂ ਵਿੱਚ ਵਿਚਰਣ ਅਤੇ ਸਵਾਸਾਂ ਨੂੰ ਨਾਮ ਨਾਲ ਰਲਾਉਣ ਨਾਲ ਹੀ ਅਕਾਲਪੁਰਖ ਦੇ ਦਰਬਾਰ ਵਿੱਚ ਰਸਾਈ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ, ਦੁਨੀਆਂ ਤੋਂ ਭੱਜ ਜਾਣ ਨਾਲ ਨਹੀਂ।

ਅਸਲੀਅਤ ਤਾਂ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਦਾ ਮਾਰਗ ਸੱਚ ਦਾ ਮਾਰਗ ਹੈ, ਪ੍ਰੇਮ ਦਾ ਮਾਰਗ ਹੈ। ਅਚਾਰ ਵਿੱਚ ਸੱਚ, ਵਿਹਾਰ ਵਿੱਚ ਸੱਚ, ਸਦਾਚਾਰ ਵਿੱਚ ਸੱਚ, ਕਿਰਦਾਰ ਵਿੱਚ ਸੱਚ, ਇਨਸਾਫ਼ ਵਿੱਚ ਸੱਚ, ਬੋਲਣ ਵਿੱਚ ਸੱਚ, ਸਿਆਸਤ ਵਿੱਚ ਸੱਚ, ਭਾਵ ਇਹ ਕਿ ਸੱਚ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਸਭ ਕਾਰਜ ਫੋਕਟ ਤੇ ਊਣੇ ਦੱਸੇ ਹਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਸੱਚ ਬੋਲਣ ਅਤੇ ਸੱਚ ਤੇ ਅਧਾਰਿਤ ਜੀਵਨ ਜੀਣ ਦੀ ਪਿਰਤ, ਸੱਚ ਵਿੱਚ ਜੀਵਨ ਬਤੀਤ ਕਰਕੇ ਹੀ ਸਾਨੂੰ ਦੱਸੀ, ਭਾਵੇਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਲੋਂ ਅਜਿਹਾ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਮਲਕ ਭਾਗੋ ਨਰਾਜ਼ ਹੋਇਆ ਹੋਵੇ ਜਾਂ ਹੁਕਮਰਾਨ ਬਾਬਰ ਤੈਸ਼ ਵਿਚ ਆਇਆ ਹੋਵੇ। ਇਸ ਸੱਚ ਨਾਲ ਪਿਆਰ ਦਾ ਸੁਮੇਲ ਕਰਕੇ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦੀਆਂ ਤਲਖੀਆਂ ਤੁਰਸ਼ੀਆਂ ਤੇ ਬਦੀਆਂ ਨੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਡਾਢੀ ਢੁੱਕਵੀਂ ਸੱਟ ਮਾਰੀ ਅਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਮੂਲ ਗੁਣਾਂ ਦੇ ਸੁਮੇਲ ਸਦਕਾ ਅਜਿਹੇ ਮਨੁੱਖ ਦਾ ਨਿਰਮਾਣ ਹੋਣਾ ਪ੍ਰਾਰੰਭ ਹੋ ਗਿਆ ਜਿਸ ਦੀ ਪੂਰਨ ਸਿਰਜਣਾ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਸਮੇਂ ਹੋਈ ਤੇ ਇਵੇਂ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਦਾ ਉਪਾਸ਼ਕ ਸ਼ਿਸ਼, ਦਸਵੇਂ ਜਾਮੇ ਤਕ ਟ੍ਰੇਨਿੰਗ ਲੈਂਦਾ ਲੈਂਦਾ ਸੰਤ-ਸਿਪਾਹੀ ਹੋ ਗਿਆ, ਜਿਸ ਦੇ ਹੱਥ ਸੁੱਚੀ ਕਾਰ ਵੱਲ ਤੇ ਬਿਰਤੀ ਸੱਚੇ ਕਰਤਾਰ ਵੱਲ ਹੋਣ ਦੇ ਨਾਲ ਨਾਲ ਹੱਕ ਇਨਸਾਫ਼ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਲਈ ਲੋੜ ਪੈਣ ਤੇ ਕਿਰਪਾਨ ਦਾ ਸਹਾਰਾ ਲੈਣ ਵੱਲ ਹੋਣੀ ਐਨ ਸੁਭਾਵਕ ਕਾਰਵਾਈ ਸਮਝੀ ਜਾਣ ਲੱਗ ਪਈ ਅਤੇ ਬਾਣੀ ਨੂੰ ਉਸ ਨੇ ਆਪਣਾ ਓਟ ਆਸਰਾ ਬਣਾ ਲਿਆ ਅਤੇ ਅਜਿਹੀ ਭਾਵਨਾ ਸਿੱਖ ਸਮਾਜ ਵਿਚ ਵਿਕਸਤ ਹੋ ਗਈ ਕਿ ਜਿਵੇਂ ਮਛਲੀ ਪਾਣੀ ਤੋਂ ਬਗੈਰ ਮਰ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਇਵੇਂ ਸਿੱਖ ਬਾਣੀ ਤੋਂ ਬਗੈਰ

ਮਰ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਅਜਿਹੀ ਨਵੀਨ ਯੁੱਗ ਪਲਟਾਊ ਸੋਚ ਸਦਕਾ ਸ਼ਸ਼ਤਰ ਤੇ ਸ਼ਾਸਤਰ ਸਿੱਖ ਦੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦੇ ਪ੍ਰਤਾਪੀ ਅਧਾਰ ਬਣ ਗਏ ਅਤੇ ਸੇਵਾ ਤੇ ਸਿਮਰਨ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਨਾ ਤਾਂ ਉਹ ਆਪਣਾ ਸਰੀਰ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਆਪਣੀ ਆਤਮਾ ਸਵੱਛ ਹੋਈ ਸਮਝਣ ਲੱਗ ਪਿਆ। ਇਸ ਸਾਰੀ ਇਨਕਲਾਬੀ ਪਰਵਿਰਤੀ ਦਾ ਮੁੱਢ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਹੀ ਬੰਨ੍ਹਿਆ ਅਤੇ ਮਾਨਵਤਾ ਨੂੰ ਨਾਮ ਦੇ ਲੜ ਲਾਇਆ। ਚੌਥੀ ਜੋਤ ਵਿਚ ਇਸ ਬਾਰੇ ਫੁਰਮਾਇਆ :

ਮੇਰੇ ਪ੍ਰੀਤਮਾ ਹਉ ਜੀਵਾ ਨਾਮੁ ਧਿਆਇ॥
ਬਿਨੁ ਨਾਵੈ ਜੀਵਣੁ ਨਾ ਥੀਐ ਮੇਰੇ ਸਤਿਗੁਰ ਨਾਮੁ ਦ੍ਰਿੜਾਇ॥

(ਅੰਗ ੪੦)

ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਦਾ ਅਨੁਭਵ ਇਤਨਾ ਵਿਸ਼ਾਲ ਸੀ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦੇ ਹਰ ਖੇਤਰ ਵਿੱਚ ਲਾਮਿਸਾਲ ਪ੍ਰਵਚਨ ਕਰਕੇ ਇਨਸਾਨੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਨੂੰ ਉੱਚੇ ਸੁੱਚੇ ਇਖਲਾਕ ਨਾਲ ਮਾਲੋ ਮਾਲ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਆਪਣੇ ਵਿਚਾਰਾਂ ਦੇ ਵਿਖਿਆਨ ਅਤੇ ਪਿਆਰ ਸੰਦੇਸ਼ ਤੇ ਸੱਚੇ ਨਾਮ ਦੀ ਮਹਿਮਾ ਦਰਸਾਉਣ ਲਈ 24 ਸਾਲ ਦੇ ਲੰਮੇ ਭ੍ਰਮਣ ਦੁਆਰਾ ਉਸ ਸਮੇਂ ਦੇ ਲਗਪਗ ਸਾਰੇ ਵਸਦੇ ਤੇ ਜਾਣੇ ਜਾਂਦੇ ਸੰਸਾਰ ਵਿੱਚ ਵਿਚਰੇ। ਉਹ ਦੇਸ਼ ਤੇ ਬਦੇਸ਼ਾਂ ਵਿੱਚ ਸਥਿਤ ਵੱਖ ਵੱਖ ਧਰਮਾਂ ਦੇ ਤੀਰਥਾਂ ਉਤੇ ਗਏ, ਵੱਡੇ-ਵੱਡੇ ਰਿਸ਼ੀਆਂ ਮੁਨੀਆਂ ਤੇ ਧਾਰਮਿਕ ਆਗੂਆਂ ਨਾਲ ਵਿਚਾਰਾਂ ਕਰਕੇ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਭਰਮ ਜਾਲ ਨੂੰ ਤੋੜ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਕਰਾਂਤੀਕਾਰੀ ਅਮਲੀ ਸੋਚ ਨਾਲ ਜੋੜਿਆ, ਦੇਸ਼ਾਂ ਦਿਸਾਂਤਰਾਂ ਵਿੱਚ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਮੀਲਾਂ ਦਾ ਸਫ਼ਰ ਤਹਿ ਕਰਕੇ ਮਨੁੱਖੀ ਭਾਈਚਾਰੇ ਨੂੰ, ਉਸ ਨੂੰ ਸਮਝ ਆ ਸਕਣ ਵਾਲੇ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ, ਪਿਆਰ ਸਹਿਤ ਸਮਝਾਇਆ ਕਿ ਇਹ ਸੰਸਾਰ ਸੱਚੇ ਪਿਤਾ ਦੀ ਧਰਮਸਾਲ ਹੈ। ਇਸ ਵਿੱਚ ਤੁਹਾਨੂੰ ਕਰਮਯੋਗੀ ਵਾਂਗ ਵਿਚਰਨ ਲਈ ਭੇਜਿਆ ਗਿਆ ਹੈ, ਇਸ ਲਈ ਆਪਣਾ ਕਰਤੱਵ ਪਛਾਣੋ, ਆਪਣਾ ਮੂਲ ਪਛਾਣੋ ਤੇ ਆਪਣੇ ਸਰੋਤ ਨਾਲ ਅਭੇਦ ਹੋਣ ਲਈ ਨੇਕ ਕਿਰਤ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਸੇਵਾ ਤੇ ਸਿਮਰਨ ਦਾ ਲੜ ਫੜੋ ਤੇ ਵਹਿਮਾਂ, ਭਰਮਾਂ ਦੇ ਕੋਹੜ ਨੂੰ ਤਿਲਾਂਜਲੀ ਦਿਓ। ਜਿੱਥੇ ਕਿਧਰੇ ਵੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਨੇ ਆਪਣੇ ਵਿਚਾਰ ਵਿਅਕਤ ਕੀਤੇ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਸਰੋਤਿਆਂ ਦੇ ਹਿਰਦਿਆਂ ਨੂੰ ਠੰਡ ਪਈ ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਹਰ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਤੇ ਹਰ ਦੇਸ਼ ਦੇ ਸਰੋਤਿਆਂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਆਪਣੇ ਧਰਮਾਂ, ਦੇਸ਼ਾਂ, ਰਹੁ-ਰੀਤੀਆਂ, ਸੱਭਿਆਚਾਰਾਂ ਤੇ ਸ਼ਿਸ਼ਟਾਚਾਰਾਂ ਨੂੰ ਸਨਮੁਖ ਰੱਖਦਿਆਂ ਹੋਇਆਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਮੁਤਾਬਿਕ ਹੀ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਬੁਲੰਦ-ਪਾਇਆ ਹਸਤੀ ਨਾਲ ਮੇਚ ਖਾਂਦੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਅਦੁਤੀ ਸਤਿਕਾਰ ਵਜੋਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਥਾਨਕ (ਲੋਕਲ) ਨਾਂ ਰੱਖ ਲਏ ਤੇ ਇਵੇਂ ਹਰ ਸੰਭਵ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਵਿੱਚ ਆਪਣੀ ਅਥਾਹ ਸ਼ਰਧਾ ਤੇ ਪਿਆਰ ਪ੍ਰਗਟਾਇਆ। ਲੋਕੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਅਦਭੁਤ ਸ਼ਰਧਾ ਵਿੱਚ ਆ ਕੇ ਸਤਿਕਾਰੀ ਖਿਤਾਬਾਂ ਨਾਲ ਯਾਦ ਕਰਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣਾ ਸੰਗੀ ਸਾਥੀ, ਆਪਣਾ ਰਹਿਬਰ, ਆਪਣਾ ਮੁਰਸ਼ਦ ਤੇ ਧਾਰਮਿਕ ਪਿਤਾਮਾ ਸਮਝਦੇ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਬਚਨਾਂ ਤੋਂ ਵਾਰਨੇ ਜਾਂਦੇ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੀ ਹਰਦਿਲ, ਅਜ਼ੀਜ਼ ਤੇ ਸਰਬ ਪ੍ਰਭਾਵੀ ਹਸਤੀ ਸਦਕਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਜੀਵਨ ਕਾਲ ਵਿੱਚ ਹੀ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਪ੍ਰੇਮੀਆਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਕਈ ਕਰੋੜ ਤਕ ਅੱਪੜ ਗਈ। ਸਤਿਗੁਰੂ, ਸੁੱਚੇ ਮੋਤੀਆਂ ਰੂਪੀ 'ਧੁਰ ਕੀ ਬਾਣੀ' ਵੱਖ ਵੱਖ ਰਾਗਾਂ ਵਿੱਚ ਗਾ ਕੇ ਇਸ ਇਲਾਹੀ ਬਾਣੀ ਦੁਆਰਾ ਰੱਬੀ ਸੰਦੇਸ਼ਾ ਤਪਦੀ ਲੁਕਾਈ ਨੂੰ ਦੇਂਦੇ ਰਹੇ।

ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਉਪਦੇਸ਼ ਕਿਸੇ ਇਕ ਫਿਰਕੇ ਲਈ ਨਹੀਂ ਹਨ, ਉਹ ਹਿੰਦੂਆਂ ਦੇ ਗੁਰੂ ਸਨ ਅਤੇ ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਦੇ ਪੀਰ ਵੀ ਸਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਪ੍ਰਤੀ ਦੋਹਾਂ ਅਕੀਦਿਆਂ ਦੇ ਉਪਾਸ਼ਕਾਂ ਦੇ ਸਨੇਹ ਦਾ ਪ੍ਰਗਟਾਵਾ ਇਸ ਗੱਲ ਤੋਂ ਵੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਜੋਤੀ ਜੋਤ ਸਮਾਉਣ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪਾਰਥਕ ਸਰੀਰ ਦਾ ਆਪਣੇ ਆਪਣੇ ਢੰਗਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਅੰਤਮ ਸੰਸਕਾਰ ਕਰਨ ਲਈ ਹਿੰਦੂਆਂ ਤੇ ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਵਿਚਕਾਰ ਝਗੜਾ ਜਿਹਾ ਖੜਾ ਹੋ ਗਿਆ ਤੇ ਦੋਹਾਂ ਧਰਮਾਂ ਦੇ ਸ਼ਰਧਾਲੂਆਂ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਅੰਤਮ ਰਸਮਾਂ ਆਪਣੇ ਆਪਣੇ ਢੰਗਾਂ ਨਾਲ

ਅਦਾ ਕਰਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣਾ ਸਤਿਕਾਰ ਅਰਪਿਤ ਕੀਤਾ। ਇਸ ਘਟਨਾ ਤੋਂ ਹਰ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਕੰਠ ਹੋ ਗਿਆ ਕਿ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਸਮੁੱਚੀ ਇਨਸਾਨੀ ਨਸਲ ਦੇ ਗੁਰੂ ਸਨ ਤੇ ਕੇਵਲ ਸਿੱਖਾਂ ਦੇ ਬਿਲਕੁਲ ਨਹੀਂ।

ਐ ਤਲਵੰਡੀ ਦੇ ਪਾਤਸ਼ਾਹ, ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਜੀ ਮਹਾਰਾਜ
ਤੂੰ ਮਾਣ ਵਧਾਇਆ ਸਭ ਦਾ, ਤੇਰੀ ਜਗ ਤੇ ਰਹਿਣੀ 'ਵਾਜ਼।

ਉਕਤ ਤੱਥਾਂ ਦੀ ਰੌਸ਼ਨੀ ਵਿੱਚ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਇਕ ਫਿਰਕੇ ਨਾਲ ਜੋੜਨਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਮਾਨਵਤਾ ਨੂੰ ਮਹਾਨ ਦੇਣ ਨੂੰ ਛੋਟਾ ਕਰਨਾ ਹੈ। ਉਹ ਅਵੱਸ਼ ਹੀ ਸਰਬ ਮਾਨਵਤਾ ਦੇ ਗੁਰੂ ਹਨ, ਇਨਸਾਨੀ ਨਸਲ ਦੇ ਗੁਰੂ ਹਨ। ਸ੍ਰੀ ਟੀ.ਐਲ. ਵਸਵਾਨੀ ਦੇ ਕਥਨਾਂ ਵਿੱਚ ਉਹ '**ਜਨ ਸਮੂਹ ਦੇ ਪੈਗ਼ੰਬਰ**' ਹਨ ਜਿਹੜੇ 20 ਅਕਤੂਬਰ 1469 ਈ. (ਕੁਝ ਅਨੁਸਾਰ 15 ਅਪ੍ਰੈਲ) ਨੂੰ ਪੱਛਮੀ ਪੰਜਾਬ (ਹੁਣ ਪਾਕਿਸਤਾਨ) ਦੇ ਕਸਬਾ ਰਾਏ ਭੋਏ ਦੀ ਤਲਵੰਡੀ (ਜਿਸ ਨੂੰ ਹੁਣ ਨਨਕਾਣਾ ਸਾਹਿਬ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ) ਵਿਖੇ ਮਾਤਾ ਤ੍ਰਿਪਤਾ ਅਤੇ ਪਿਤਾ ਮਹਿਤਾ ਕਾਲੂ ਜੀ ਦੇ ਘਰ ਪੈਦਾ ਹੋਏ ਅਤੇ ਗ੍ਰਹਿਸਤੀ ਜੀਵਨ ਬਤੀਤ ਕਰਦਿਆਂ ਰੱਬ ਦੇ ਨੂਰ ਦੀਆਂ ਸਿਫਤਾਂ ਕਰਦੇ ਕਰਦੇ ਆਪਣੇ ਹੱਥੀਂ ਵਸਾਏ ਨਗਰ ਕਰਤਾਰਪੁਰ ਵਿਖੇ 22 ਸਤੰਬਰ 1539 ਈ: ਨੂੰ ਜੋਤੀ ਜੋਤ ਸਮਾਏ ਅਤੇ ਉਸ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਆਪਣੇ ਸੇਵਕ ਭਾਈ ਲਹਿਣਾ ਜੀ ਨੂੰ ਗੁਰਗੱਦੀ ਦੇ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਅੰਗਦ ਦੇਵ ਜੀ ਵਜੋਂ ਉਸ ਉਤੇ ਬਿਰਾਜਮਾਨ ਕਰ ਗਏ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ ਦੇ ਬਚਨਾਂ ਅਨੁਸਾਰ 'ਸੱਚ ਵਿੱਚ ਸੱਚ ਸਮਾਉਣ ਦਾ ਕਾਰਜ ਸੰਪੰਨ ਹੋਇਆ।' ਡੂਮ ਬਲਵੰਡ ਜੀ ਆਪਣੀ ਰਾਮਕਲੀ ਦੀ ਵਾਰ ਵਿੱਚ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਪ੍ਰਤੀ ਲਿਖਦੇ ਹਨ, ਕਿ '**ਨਾਨਕਿ ਰਾਜੁ ਚਲਾਇਆ ਸਚੁ ਕੋਟੁ ਸਤਾਣੀ ਨੀਵਦੈ**' ਭਾਵ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਨੇ ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਪਾਤਸ਼ਾਹੀ ਕਾਇਮ ਕੀਤੀ ਅਤੇ ਸੱਚ ਦੇ ਕਿਲ੍ਹੇ ਦੀ ਬਹੁਤ ਮਜ਼ਬੂਤ ਨੀਂਹ ਰੱਖੀ ਜਿਸ ਨੂੰ ਸਭ ਮਾਨਵਤਾ ਨਮਸਕਾਰ ਕਰਦੀ ਹੈ।

ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਭੱਟ ਕੱਲ-ਸਹਾਰ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਪ੍ਰਤੀ ਲਿਖੇ ਆਪਣੇ ਸਵੱਈਆਂ ਵਿੱਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਉਸਤਤਿ ਵਿੱਚ ਬਹੁਤ ਕੁਝ ਲਿਖਦਿਆਂ ਹੋਇਆਂ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਸੰਸਾਰੀ ਤੇ ਰੂਹਾਨੀ ਦੋਹਾਂ ਹੀ ਪਾਤਸ਼ਾਹੀਆਂ ਦਾ ਆਨੰਦ ਮਾਣਨ ਵਾਲੀ ਪਰਮ ਜੋਤ ਹਨ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਹਸਤੀ ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਨਾਲ ਲਿਬਰੇਜ਼ ਤੇ ਪਰੀਪੂਰਨ ਹੈ। ਉਹ ਦਰਗਾਹੀ ਕੁੰਜੀ ਦੇ ਮਾਲਕ ਹਨ।

ਊਧੈ ਭਾਂਡੈ ਕਛੁ ਨ ਸਮਾਵੈ ਸੀਧੈ ਅੰਮ੍ਰਿਤੁ ਪਰੈ ਨਿਹਾਰ॥
(ਅੰਗ ੫੦੪)

ਉਕਤ ਸਾਰੇ ਕੁਝ ਨੂੰ ਦੇਖਦਿਆਂ ਹੋਇਆਂ ਇਹੀ ਕਿਹਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਦੇ ਸੰਸਾਰ ਆਗਮਨ ਨਾਲ ਮਾਨਵਤਾ ਨੂੰ ਚੰਗੇਰੇ ਜੀਵਨ ਦੀ ਜਾਚ ਮਿਲੀ ਕਿਉਂਕਿ ਇਨਸਾਨੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦੇ ਹਰ ਖੇਤਰ ਨੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਆਪਣੀ ਅਦੁੱਤੀ ਸੋਚ, ਅਮਲੀ ਸਿੱਖਿਆ, ਲਾਹੇਵੰਦ ਉਪਦੇਸ਼ਾਂ ਤੇ ਰੂਹਾਨੀ ਅਮੀਰੀ ਨਾਲ ਭਰਪੂਰ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਇਹੀ ਕਾਰਨ ਹੈ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪਵਿੱਤਰ ਬਚਨ, ਮਜ਼੍ਹਬਾਂ ਤੇ ਮਿੱਲਤਾਂ ਦੇ ਹੱਦ ਬੰਨ੍ਹੇ ਉਲਾਂਘ ਕੇ ਮਨੁੱਖ ਮਾਤਰ ਦੀ ਧੁਰ ਆਤਮਾ ਤੇ ਅਸਰਦਾਰ ਹੋਣ ਲੱਗ ਪਏ।

ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਦੀ ਸਮੁੱਚੀ ਇਲਾਹੀ ਬਾਣੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਵਿੱਚ ਸੁਭਾਇਮਾਨ ਹੈ ਜੋ ਭਿੰਨ ਭਿੰਨ ਨਿਸਚਤ ਰਾਗਾਂ ਵਿਚ ਗਾਈ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਸਤਿਕਾਰੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਅਸੰਖ ਪ੍ਰਾਣੀਆਂ ਨੂੰ ਮਨ ਦੀ ਗ਼ਰੀਬੀ, ਹੰਕਾਰ ਦੀ ਨਵਿਰਤੀ, ਬੁੱਧੀ ਦੀ ਸਵੱਛਤਾ, ਵਿਹਾਰ ਦੀ ਸੁੱਚਮਤਾ ਅਤੇ ਚਿਤ ਦੀ ਇਕਾਗਰਤਾ ਬਖਸ਼ਦਿਆਂ ਹੋਇਆਂ ਆਤਮਿਕ ਸ਼ਾਂਤੀ ਅਤੇ ਆਨੰਦ.ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਾ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਆਵਾਗਵਣ ਦੇ ਬੰਧਨਾਂ ਤੋਂ ਮੁਕਤ ਕਰਾ ਕੇ ਅਕਾਲਪੁਰਖ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਨਾਲ ਜੋੜਦੀ ਹੈ।

ਵਡੇ ਮੇਰੇ ਸਾਹਿਬਾ ਵਡੀ ਤੇਰੀ ਵਡਿਆਈ॥
(ਅੰਗ ੩੦੧)

★★★

ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੀਆਂ ਕੁੱਝ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਖੋਜਾਂ

ਗੁਰਬਚਨ ਸਿੰਘ

ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਜੀ ਦੇ 550ਵੇਂ ਗੁਰਪੁਰਬ ਮੌਕੇ ਪਰ ਆਪਾਂ ਉਹਨਾਂ ਵਲੋਂ ਬ੍ਰਹਿਮੰਡ ਦੀਆਂ ਕੁਝ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਖੋਜਾਂ ਦਾ ਵਿਵਰਣ ਕਰਨ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਾਂਗੇ। ਜੋ ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਆਪਣੀ ਦਿੱਬਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਕਰਕੇ ਬ੍ਰਹਿਮੰਡ ਅੰਦਰੋਂ ਖੋਜੀਆਂ ਹਨ। ਗੁਰੂ ਜੀ ਆਪ ਹੀ ਜਿਸਦੀ ਪੁਸ਼ਟੀ ਕਰਦੇ ਹਨ।

ਤ੍ਰਿਭਵਣੁ ਖੋਜਿ ਢੰਢੋਲਿਆ ਗੁਰਮੁਖਿ ਖੋਜਿ ਨਿਹਾਲਿਆ॥

(ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ, ਅੰਗ ੨੦੧)

ਤ੍ਰਿਭਵਣੁ ਬਾਰੇ ਗਲਤ ਧਾਰਨਾ ਬਣੀ ਹੋਈ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਸਵਰਗ ਨਰਕ ਅਤੇ ਮਾਤਲੋਕ ਦੇ ਅਰਥ ਰੱਖਦੇ ਹਨ ਜੋ ਗਲਤ ਅਰਥ ਹਨ। ਵਿਦਵਾਨਾਂ ਸਾਹਮਣੇ ਅਸੀਂ ਆਪਣੇ ਵਲੋਂ ਕੁਝ ਨਾ ਕਹਿੰਦੇ ਹੋਏ, ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਮੁਖਾਰਬਿੰਦ ਤੋਂ ਹੀ ਸੁਣਦੇ ਹਾਂ-

ਅੰਤਰਿ ਸੁੰਨੰ ਬਾਹਰਿ ਸੁੰਨੰ ਤ੍ਰਿਭਵਣ ਸੁੰਨ ਮਸੁੰਨੰ॥

(ਅੰਗ ੯੪੩)

ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਤ੍ਰਿਭਵਣ ਸ਼ਬਦ ਦਾ ਆਪਣੀ ਬਾਣੀ ਅੰਦਰ ਬਹੁਤ ਵਾਰੀ ਜ਼ਿਕਰ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਸਾਨੂੰ ਕਹਿ ਲੈਣ ਦੇਣਾ ਕਿ ਉਹ ਇਕ ਬਹੁਤ ਹੀ ਪ੍ਰਬੀਨ ਸਾਇੰਸਦਾਨ ਸਨ। ਉਹਨਾਂ ਜੋ ਵੀ ਖੋਜਿਆ ਉਸ ਪਰ ਕਿੰਤੂ ਪ੍ਰੰਤੂ ਕਿਸੇ ਨੇ ਵੀ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ। ਇੰਨਾ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸਗੋਂ ਆਪਣੇ ਸਮੇਂ ਅੰਦਰ ਇਕੱਲਿਆਂ ਨੇ ਇੰਨੀਆਂ ਖੋਜਾਂ ਕੀਤੀਆਂ ਕਿ ਅਜੋਕੇ ਸਮੇਂ ਦੇ ਕਿਸੇ ਵੀ ਸਾਇੰਸਦਾਨ ਨੇ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀਆਂ ਹੋਣੀਆਂ, ਸਾਡੀ ਸੋਚ ਅਨੁਸਾਰ ਇਥੇ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੱਸਦੇ ਹਨ ਕਿ ਅੰਦਰ, ਬਾਹਰ ਸਾਰੇ ਪਾਸੇ ਧੁੰਧੂਕਾਰ ਹੀ ਸੀ, ਜੋ ਕੁਝ ਸੀ ਤਾਂ ਉਹ ਸੀ ਖਲਾਅ ਹੀ ਖਲਾਅ ਸਭ ਤਰਫ। ਅੱਜ ਸਾਇੰਸ ਇਸ ਨੂੰ ''ਬਲੈਕ ਐਨਰਜੀ'' ਕਹਿੰਦੀ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਜੀ ਤ੍ਰਿਭਵਣ ਬਾਰੇ ਅੱਗੇ ਹੋਰ ਸਪੱਸ਼ਟ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਸੁਣੋ-

ਗਉਨੁ ਗਗਨੁ ਜਬ ਤਬਹਿ ਨ ਹੋ

ਤਉ ਤ੍ਰਿਭਵਣ ਜੋਤਿ ਆਪੇ ਨਿਰੰਕਾਰੁ॥

(ਸਿਧ ਗੋਸਟਿ, ਅੰਗ ੯੪੫)

ਜਿਸ ਸਮੇਂ ਪਿੰਡ (ਗਉਨੁ) ਆਕਾਸ਼ (ਗਗਨੁ) ਨਹੀਂ ਸਨ ਹੁੰਦੇ, ਓਦੋਂ ਤਿੰਨਾਂ (ਤ੍ਰਿਭਵਣ) ਦਿਸ਼ਾਵਾਂ ਅੰਦਰ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦੀ ਜੋਤਿ ਉਜਵਲ ਸੀ। ਤ੍ਰਿਭਵਣ ਦਾ ਜਾਂ ਤਿੰਨ ਦਿਸ਼ਾਵਾਂ ਬਾਰੇ ਸਾਇੰਸ ਦਾ ਵਿਖਿਆਨ ਕੀ ਹੈ, ਉਸੇ ਤੋਂ ਸੁਣਦੇ ਹਾਂ-

''ਤੁਸੀਂ ਖਿਆਲ ਕਰੋ ਕਿ ਗੋਲਾਕਾਰ ਧਰਾਤਲ ਤੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹੋ। ਜੇਕਰ ਇਹ ਗੋਲਾਕਾਰ ਕਾਫੀ ਵੱਡਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਇਸਦੀ ਟੇਢੀ (curved) ਧਰਾਤਲ ਪੱਧਰੀ ਲਗੇਗੀ, ਜਾਂ ਦੋ ਦਿਸ਼ਾਵੀ। ਸਥਾਨਕ ਖੇਤਰ ਵਿਚ ਉਥੋਂ ਦੇ ਬਾਸ਼ਿੰਦਿਆਂ ਤੋਂ ਤੀਜੀ ਦਿਸ਼ਾ ਛੁਪੀ ਹੈ। ਇਹ ਤੀਜੀ ਦਿਸ਼ਾ ਦੂਜੀਆਂ ਦੋ ਦਿਸ਼ਾਵਾਂ ਨੂੰ ਟੇਢੀ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਅਸੀਂ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਧਰਾਤਲ 'ਤੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਾਂ, ਧਰਤੀ ਜਿਸਦੀ ਵਾਧੂ ਤੀਜੀ ਦਿਸ਼ਾ ਇਸਦੇ ਵਾਸੀਆਂ ਤੋਂ ਹਮੇਸ਼ਾਂ ਛੁਪੀ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਖੋਜ ਨੇ ਸਾਡੀ ਦੁਨੀਆਂ ਬਾਰੇ ਸੋਚ ਨੂੰ ਹੁਲਾਰਾ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਪੁਲਾੜੀ ਸਾਇੰਸਦਾਨ ਹੁਣ ਇਹ ਪੈਰਾਮੀਟਰ ਸਮੂਹ ਵਿਸ਼ਵ (universe) ਤੇ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਦੀ ਸੋਚ ਰਹੇ ਹਨ। ''(origin and fate of the universe page 60)

ਆਪ ਸਮਝ ਗਏ ਹੋਵੋਗੇ ਕਿ ਇਸ ਖੋਜ ਦੀ ਕਿੰਨੀ ਮਹੱਤਤਾ ਹੈ ਜੋ ਸਾਇੰਸ ਨੇ ਆਪ ਮੰਨੀ ਹੈ। ਅਗਲੀ ਖੋਜ ਦਾ ਧਿਆਨ ਧਰੋ :-

ਤਤੋ ਤਤੁ ਮਿਲੈ ਮਨੁ ਮਾਨੈ

ਦੂਜਾ ਜਾਇ ਇਕਤੁ ਘਰਿ ਆਨੈ॥

ਤੱਤ ਨਾਲ ਤੱਤ ਦਾ ਮੇਲ ਉਦੋਂ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਜਦੋਂ ਦੋਵਾਂ ਦੇ ਗੁਣਾਂ ਦਾ ਮੇਲ ਸਹਿਜ (ਮਨੁ ਮਾਨੈ) ਨਾਲ ਹੋ ਜਾਵੇ। ਹੁਣ ਇਹ ਤੱਤ ਆਪਾਂ ਤਿਆਗ (ਦੂਜਾ ਜਾਇ) ਦੂਈ ਮਿਟਾ ਕੇ ਇਕ ਨਵੇਂ ਰੂਪ ਜਾਂ ਆਕਾਰ

ਨੂੰ ਧਾਰਨ (ਇਕਤੁ ਘਰਿ ਆਨੈ) ਕਰ ਲੈਂਦੇ ਹਨ।

ਸਾਚੈ ਤੇ ਪਵਨਾ ਭਇਆ ਪਵਨੈ ਤੇ ਜਲੁ ਹੋਇ॥

ਇਥੇ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਅਤੇ ਸਾਇੰਸ ਦੇ ਸ਼ਬਦਾਂ (virtual particles) ਦੀ ਇਕਸਾਰਤਾ ਦੇਖਣ ਵਾਲੀ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਜੀ "ਤਤ ਨੂੰ ਸਾਚੇ" ਕਹਿ ਰਹੇ ਹਨ ਅਤੇ ਸਾਇੰਸ ਦੇ ਉਪਰ ਦਿੱਤੇ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਸ਼ਬਦ ਵੀ ਸੱਚੇ ਤੱਤ ਦੇ ਅਰਥ ਰੱਖਦੇ ਹਨ। ਸੱਚੇ ਤੱਤਾਂ ਦੇ ਮਿਲਾਪ ਤੋਂ ਹਵਾ ਪੈਦਾ ਹੋਈ, ਇਹ ਤੱਤ ਹਨ ਆਕਸੀਜਨ, ਨਾਈਟਰੋਜਨ, ਹਾਈਡਰੋਜਨ ਅਤੇ ਕਾਰਬਨ ਆਦਿ। ਅਗਲੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਦਾ ਧਿਆਨ ਧਰੋ ਪਵਨੈ ਤੋਂ ਹੀ ਜਲ ਪੈਦਾ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਹਾਈਡਰੋਜਨ ਦੇ ਦੋ ਕਣ ਅਤੇ ਆਕਸੀਜਨ ਦਾ ਇਕ ਕਣ ਸੂਰਜ ਦੀ ਤਪਸ਼ ਨਾਲ ਰਸਾਇਣਕ ਕਿਰਿਆ (h20) ਕਰ ਇਕ ਕਣ ਪਾਣੀ ਦਾ ਬਣਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਮੇਲ ਵੱਲ ਧਿਆਨ ਧਰੋ, ਹਾਈਡਰੋਜਨ ਜੀਵ ਉਤਪਤੀ ਦੀ ਗੈਸ ਹੈ ਅਤੇ ਆਕਸੀਜਨ ਜੀਵ ਬਚਾਅ ਦੀ। ਹੋਰ ਕਾਰਾਗਰੀ ਦੇਖੋ ਜੀਵ ਉਤਪਤੀ ਵੀ ਕਰਨੀ ਹੈ ਅਤੇ ਜੀਵ ਦਾ ਬਚਾਅ ਵੀ ਕਰਨਾ ਹੈ। ਇਥੇ ਉਤਪਤੀ ਅਤੇ ਬਚਾਅ ਤੱਤਾਂ ਨੂੰ ਮਿਲਾ ਕੇ, ਜੀਵ ਪੈਦਾ ਕੀਤਾ ਹੈ ਅਤੇ ਨਾਲ ਦੀ ਨਾਲ ਹੀ ਬਚਾਅ ਦਾ ਵੀ ਪ੍ਰਬੰਧ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਹ ਨਹੀਂ ਕਿ ਜੀਵ ਉਤਪਤੀ ਤੋਂ ਮਗਰੋਂ ਬਚਾਅ ਦਾ ਸੋਚਿਆ ਗਿਆ ਹੋਵੇ।

ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਨੇ ਸਾਰੇ ਤੱਤ ਅਤੇ ਰਸਾਇਣ ਆਪ ਪੈਦਾ ਕੀਤੇ ਹਨ। ਅੱਜ ਤੱਕ ਸਾਇੰਸਦਾਨਾਂ ਨੇ ਜਿੰਨੇ ਵੀ ਰਸਾਇਣ ਪ੍ਰਯੋਗਸ਼ਾਲਾ ਵਿਚ ਤਿਆਰ ਕੀਤੇ ਹਨ, ਉਸਤੋਂ ਕਿਤੇ ਵਧ ਪਰਮ ਸ਼ਕਤੀ ਨੇ ਰਸਾਇਣ ਪਰਕਿਰਤੀ ਅੰਦਰ ਭਰੇ ਹਨ।

ਰਾਮ ਰਸਾਇਣਿ ਇਹੁ ਮਨੁ ਮਾਤਾ॥
ਸਰਬ ਰਸਾਇਣੁ ਗੁਰਮੁਖਿ ਜਾਤਾ॥

(ਅੰਗ ੪੧੫)

ਉਤਪਤੀ ਬਾਰੇ ਗੁਰੂ ਜੀ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਬਿਆਨ ਕਰਦੇ ਹਨ-

ਅੰਬਰੁ ਧਰਤਿ ਵਿਛੋੜਿ ਚੰਦੋਆ ਤਾਣਿਆ
ਵਿਣੁ ਥੰਮਾ ਗਗਨ ਰਹਾਇ ਸਬਦੁ ਨੀਸਾਣਿਆ
ਸੂਰਜੁ ਚੰਦੁ ਉਪਾਇ ਜੋਤਿ ਸਮਾਣਿਆ॥

(ਅੰਗ ੧੨੭੯)

ਧਰਤੀ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਪੁਲਾੜ ਦਾ ਪਾਸਾਰਾ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਇਸ ਨੂੰ ਬਿਨਾਂ ਥੰਮਾਂ ਤੋਂ ਟਿਕਾਇਆ ਗਿਆ। ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਧਰਤੀ ਸੂਰਜ ਚੰਦ ਆਦਿ ਉਤਪਤ ਕੀਤੇ ਗਏ ਸਨ ਅਤੇ ਸਾਰਿਆਂ ਅੰਦਰ ਇਕ ਹੀ ਜੋਤਿ ਦਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਸਾਇੰਸ ਖਲਾਅ ਬਾਰੇ ਚੁਪ ਹੈ, ਗੁਰੂ ਜੀ ਰੱਬ ਦੀ ਹਸਤੀ ਨੂੰ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਮਾਨ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ। ਅੱਗੇ ਧਰਤੀ ਕਿਵੇਂ ਟਿਕਾਈ ਹੈ, ਇਸ ਬਾਰੇ ਦੱਸਦੇ ਹਨ।

ਪਉਣ ਉਪਾਇ ਧਰੀ ਸਭ ਧਰਤੀ
ਜਲ ਅਗਨੀ ਕਾ ਬੰਧੁ ਕੀਆ॥

(ਅੰਗ ੩੫੦)

ਧਰਤੀ ਨੂੰ ਹਵਾ ਪਾਣੀ ਅਤੇ ਅਗਨੀ ਦੇ ਬੰਧ ਅੰਦਰ ਰੱਖਿਆ ਗਿਆ ਹੈ।

ਚੰਦੁ ਸੂਰਜੁ ਦੁਇ ਫਿਰਦੇ ਰਖੀਅਹਿ ਨਿਹਚਲ ਹੋਵੈ ਥਾਉ॥

(ਅੰਗ ੧੪੨)

ਚੰਦ ਅਤੇ ਸੂਰਜ ਦੋਵੇਂ ਘੁੰਮਦੇ ਫਿਰਦੇ ਹਨ, ਸੂਰਜ ਆਪਣੀ ਧੁਰੀ ਦੁਆਲੇ ਅਤੇ ਚੰਦ ਬਾਕੀ ਗ੍ਰਹਿਆਂ ਨਾਲ ਸੂਰਜ ਦੇ ਇਰਦ ਗਿਰਦ ਘੁੰਮਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਫਿਰ ਵੀ ਉਹਨਾਂ - ਚੰਦ, ਸੂਰਜ ਨੂੰ ਇਕ ਖਾਸ ਸਥਾਨ ਪਰ ਰੱਖਿਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਚੰਦ ਸੂਰਜ ਬਾਰੇ ਗੁਰੂ ਜੀ ਇਕ ਹੋਰ ਪੁਖਤਾ ਜਾਣਕਾਰੀ ਦਿੰਦੇ ਹਨ :

ਰਵਿ ਸਸਿ ਏਕੋ ਗ੍ਰਿਹਿ ਉਦਿਆਨੈ
ਕਰਣੀ ਕੀਰਤਿ ਕਰਮ ਸਮਾਨੈ॥

(ਅੰਗ ੨੨੩)

ਸੂਰਜ ਅਤੇ ਚੰਨ ਇਕ ਹੀ ਘਰ ਅੰਦਰ ਪਰਗਟ ਕੀਤੇ ਹਨ। ਦੋਹਾਂ ਦੇ ਗੁਣ ਕਾਰਜ ਕਰਮ ਇਕ ਸਮਾਨ ਹਨ : ਰੌਸ਼ਨੀ ਵੰਡਣੀ। ਅੱਜ ਸਾਇੰਸ ਹੋਕਾ ਦੇਂਦੀ ਫਿਰਦੀ ਹੈ ਇਸ ਸਚਾਈ ਦਾ। ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ

ਨੇ ਚੰਨ ਸੂਰਜ ਬਾਰੇ ਕੋਈ ਵੀ ਭੁਲੇਖਾ ਨਹੀਂ ਰਹਿਣ ਦਿੱਤਾ ਦੋਹਾਂ ਦੇ ਆਪਸੀ ਸੰਬੰਧਾਂ ਜਾਂ ਇਕੱਲੇ ਇਕੱਲੇ ਦੇ ਕਰਮਾਂ ਬਾਰੇ।

ਚੰਦੁ ਸੂਰਜ ਦੁਇ ਦੀਪਕ ਰਾਖੇ
ਸਸਿ ਘਰਿ ਸੂਰੁ ਸਮਾਇਦਾ ॥

(ਅੰਗ ੧੦੩੩)

ਚੰਨ ਅਤੇ ਸੂਰਜ ਰੌਸ਼ਨੀ ਵੰਡਣ ਵਾਲੇ ਦੋ ਦੀਵੇ ਹਨ। ਅੱਗੇ ਵਾਲੀ ਪੰਗਤੀ ਦਾ ਧਿਆਨ ਧਰਿਓ ਕਿਵੇਂ ਸਚਾਈ ਰੋਸ਼ਨਾਈ ਹੈ। ਸਾਇੰਸ ਦੀ ਇਹ ਮੰਨੀ ਪ੍ਰਮੰਨੀ ਸਚਾਈ ਹੈ, ਜੋ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਖੋਜੀ ਹੈ। ਚੰਨ ਦੀ ਆਪਣੀ ਰੌਸ਼ਨੀ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਇਹ ਸੂਰਜ ਦੀ ਰੌਸ਼ਨੀ ਨਾਲ ਚਮਕਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਰਾਤ ਨੂੰ ਰੌਸ਼ਨੀ ਵੰਡਦਾ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਇਥੇ ਹੀ ਗੱਲ ਨਹੀਂ ਮੁਕਾਈ ਸਗੋਂ ਗੱਲ ਨੂੰ ਸਿਰੇ ਲਾ ਦਿੱਤਾ, ਇਕ ਹੋਰ ਸਚਾਈ ਤੋਂ ਪਰਦਾ ਉਠਾ ਕੇ। ਚੰਨ ਨੂੰ ਰੌਸ਼ਨੀ ਕਿਵੇਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਈ ?

ਸਸੀਆਰ ਕੈ ਘਰਿ ਸੂਰੁ ਸਮਾਵੈ
ਜੋਗ ਜੁਗਤਿ ਕੀ ਕੀਮਤਿ ਪਾਵੈ ॥

(ਅੰਗ ੬੪੦)

ਚੰਨ (ਸਸੀਆਰ) ਨੇ ਸੂਰਜ ਦੀ ਸੁਰਤੀ ਵਿਚ ਯੋਗਾ ਜੁਗਤ ਨਾਲ ਧਿਆਨ ਲਗਾਇਆ ਸੂਰਜ ਨੇ ਬਖਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ ਅਤੇ ਆਪਣਾ ਤੇਜ ਪਰਤਾਪ ਚੰਨ ਨੂੰ ਦਿੱਤਾ। ਚੰਨ ਇਹ ਵਰਦਾਨ ਪਾ ਕੇ ਹੰਕਾਰਿਆ ਨਹੀਂ ਗਿਆ, ਸਗੋਂ ਇਸ ਪਰਉਪਕਾਰ ਨੂੰ ਯਾਦ ਕਰਦਿਆਂ ਚੰਦ ਅੱਜ ਵੀ ਸੂਰਜ ਦੀ ਪਰਕਰਮਾ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਯੁਗ ਬੀਤ ਗਏ ਹਨ ਇਸ ਘਟਨਾ ਨੂੰ ਹੋਇਆਂ। ਹੁਣ ਸੂਰਜ ਦਾ ਇਕ ਹੋਰ ਕਰਮ :

ਵਿਸੁਏ ਚਸਿਆ ਘੜੀਆ ਪਹਰਾ ਥਿਤੀ ਵਾਰੀ ਮਾਹੁ ਹੋਆ ॥
ਸੂਰਜ ਏਕੋ ਰੁਤਿ ਅਨੇਕ ॥

(ਅੰਗ ੧੨)

(ਪੁਸਤਕ "ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਅਤੇ ਵਿਗਿਆਨ - ਗੁਰਬਚਨ ਸਿੰਘ)

ਕੀਤਾ ਪਸਾਉ ਏਕੋ ਕਵਾਉ ॥

ਪਹਿਲਾਂ ਤਾਂ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦਾ ਵਰਤਿਆ ਸ਼ਬਦ ਧਿਆਨ ਖਿੱਚਦਾ ਹੈ, ਸ਼ਬਦ ਹੈ "ਕਵਾਉ" ਇਹ ਉਹ ਸ਼ਬਦ ਹੈ ਜਿਸ ਇਕੋ ਤੋਂ ਹੀ ਰਚਨਾ ਰਚੀ ਅਤੇ ਉਸਦਾ ਪਾਸਾਰਾ ਹੋਇਆ। ਸਾਇੰਸ ਦਾ ਵਰਤਿਆ ਸ਼ਬਦ ਕੁਆਰਕ (quark) ਹੈ। ਸਾਇੰਸ ਅਨੁਸਾਰ ਇਹ ਉਹ ਮੂਲ ਜਰਰਾ ਹੈ, ਇਸ ਇਕੋ ਇਕ ਤੋਂ ਰਚਨਾ ਰਚੀ ਅਤੇ ਉਸਦਾ ਪਸਾਰਾ ਹੋਇਆ (ਮੈਂ ਇਕ ਬਹੁਤ ਹੀ ਭਾਵਕ ਇਨਸਾਨ ਹਾਂ ਅੱਖਾਂ ਛੱਲਕ ਪੈਂਦੀਆਂ ਹਨ, ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਕਹਿੰਦੀਆਂ ਹਨ)।

ਸੰਜੋਗੁ ਵਿਜੋਗੁ ਦੁਇ ਕਾਰ ਚਲਾਵਹਿ ਲੇਖੇ ਆਵਹਿ ਭਾਗ ॥

(ਜਪੁ ਜੀ)

ਜਨਮ, ਮਰਨ ਦਾ ਕਰਮ ਇਕ ਪਰਮਾਤਮਾ ਹੀ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਹੋਰ ਕੋਈ ਦੂਜਾ, ਤੀਜਾ ਨਹੀਂ ਅਤੇ ਪਾਲਨਾ (ਲੇਖੇ ਆਵਹਿ ਭਾਗ) ਵੀ ਉਹ, ਜੀਵਾਂ ਦੀ ਆਪ ਹੀ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਪਹਿਲੇ ਪੰਜ ਤੱਤਾਂ ਦੀ ਉਤਪਤੀ ਬਾਰੇ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਖੋਜ ਬਾਰੇ ਜਾਣਦੇ ਹਾਂ।

ਪੰਚ ਤਤੁ ਸੁੰਨਹੁ ਪਰਗਾਸਾ ॥

ਹੁਣ ਸਾਇੰਸ ਇਹਨਾਂ ਤੱਤਾਂ ਬਾਰੇ ਕੀ ਕਹਿੰਦੀ ਹੈ ਸੁਣੋ :-

ਜਿਉਂ-ਜਿਉਂ ਤਰਲ ਠੰਡਾ ਹੁੰਦਾ ਗਿਆ, ਕੁਆਰਕ ਜੰਮ ਕੇ ਪਰੋਟੋਨ, ਨਿਊਟਰੋਨ ਅਤੇ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਚਚੇਰੇ ਹੈਡਰੋਨ ਅਤੇ ਮੋਸਨਜ ਵਿਚ ਜੰਮ ਗਿਆ। ਜਦੋਂ ਵਿਸ਼ਵ ਇਕ ਸਕਿੰਟ ਦੀ ਪਰਪੱਕ ਉਮਰ ਤੱਕ ਪਹੁੰਚਿਆ ਤਾਂ ਕੇਵਲ ਨਿਊਟਰੋਨ, ਪਰੋਟੋਨ, ਫੋਟੋਨ, ਇਲੈਕਟਰੋਨ ਅਤੇ ਨਿਊਟਰਿਨੋ (ਤਿੰਨ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਹਲਕੇ ਮੂਲ ਪਦਾਰਥ ਅਤੇ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਵਿਰੋਧੀ ਜਰਰੇ) ਬਣੇ।

ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਇਕ ਬਹੁਤ ਹੀ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਖੋਜ ਬਾਰੇ ਜਾਣਦੇ ਹਾਂ :-

ਜਾਤਿ ਮਹਿ ਜੋਤਿ ਜੋਤਿ ਮਹਿ ਜਾਤਾ
ਅਕਲ ਕਲਾ ਭਰਪੂਰਿ ਰਹਿਆ ॥ਰਹਿਰਾਸ ॥

ਅਲਬਰਟ ਆਇਨਸਟਾਇਨ ਦੇ ਜਗਤ ਪ੍ਰਸਿੱਧ

ਫਾਰਮੂਲੇ ਦੇ ਪੂਰਣੇ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਸਦੀਆਂ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਪਾ ਦਿੱਤੇ ਸਨ। ਉਹ ਫਾਰਮੂਲਾ E+mc2 ਇਥੋਂ Energy m mass ਪੁੰਜ ਅਤੇ "C2 ਰੌਸ਼ਨੀ ਦਾ ਗੁਨਣ ਫਲ, ਉਸ ਨੇ ਇਹ ਫਾਰਮੂਲਾ 1905 ਈ. ਵਿਚ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਸੀ। ਇਸ ਫਾਰਮੂਲੇ ਅਨੁਸਾਰ ਮਾਸ-ਮਾਦਾ ਅਤੇ ਸ਼ਕਤੀ ਆਪਸ ਵਿਚ ਬਦਲੇ ਜਾ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਭਾਵ ਮਾਦਾ ਹੀ ਸ਼ਕਤੀ ਹੈ ਅਤੇ ਸ਼ਕਤੀ ਹੀ ਮਾਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਵਿਚਾਰ ਭਗਤ ਪੀਪਾ ਜੀ ਨੇ ਵੀ ਦਿੱਤਾ ਹੈ।

ਜੋ ਬ੍ਰਹਿਮੰਡੇ ਸੋਈ ਪਿੰਡੇ ॥

(ਅੰਗ ੬੯੫)

ਆਦਿ ਬਾਰੇ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਵਿਚਾਰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹਨ :

ਅਰਬਦ ਨਰਬਦ ਧੁੰਧੂਕਾਰਾ

ਧਰਣਿ ਨ ਗਗਨਾ ਹੁਕਮੁ ਅਪਾਰਾ ॥

(ਅੰਗ ੧੦੩੫)

ਕਾਲਾ ਪਦਾਰਥ ਚਾਰ ਪ੍ਰਤਿਸ਼ਤ ਆਮ ਕਾਲੇ ਪਦਾਰਥ ਵਿਚ ਟੁੱਟਿਆ।

(Astronomy Origin and Fate of the Universe page 11)

ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਬ੍ਰਹਿਮੰਡ ਦੀ ਜੋ ਵੰਡ ਕੀਤੀ ਹੈ, ਸਾਇੰਸ ਵੀ ਉਸੇ ਵੰਡ ਦੀ ਸ਼ਾਹਦੀ ਭਰਦੀ ਹੈ। ਪਹਿਲਾਂ ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਵਲੋਂ ਕੀਤੀ ਵੰਡ ਦਾ ਧਿਆਨ ਧਰੋ :-

ਤਿਥੈ ਖੰਡ ਮੰਡਲ ਵਰਭੰਡ ॥

ਜੇ ਕੋ ਕਥੈ ਤ ਅੰਤ ਨ ਅੰਤ ॥

(ਜਪੁ ਜੀ)

ਭਾਵੇਂ ਇਕ ਸਮੂਹ ਅੰਦਰ ਕਿੰਨੀਆਂ ਹੀ ਗਲੈਕਸੀਆਂ ਹਨ। ਬਹੁਤੀਆਂ ਪਿੰਡਾਂ ਦੇ ਛੋਟੇ ਝੁੰਡਾਂ (ਖੰਡ) ਦੀਆਂ ਹਨ। ਆਕਾਸ਼ ਗੰਗਾਵਾਂ ਦੇ ਪਰਵਾਰਿਕ ਗਰੁਪਾਂ ਦੀਆਂ ਗਲੈਕਸੀਆਂ ਨੂੰ ਸਥਾਨਿਕ ਸਮੂਹ (ਮੰਡਲ) ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਸਥਾਨਕ ਇਕ ਗਰੁਪ ਵਿਚ ਲਗਪਗ 39 ਗਲੈਕਸੀਆਂ (ਵਰਭੰਡ) ਹਨ, ਜਿਸ ਦਾ ਨਾਪ 10 ਮਿਲੀਅਨ ਰੌਸ਼ਨੀ ਸਾਲ ਹੈ।

ਗੁਰਬਾਣੀ ਇਥੇ ਹੀ ਨਹੀਂ ਰੁਕਦੀ ਸਗੋਂ ਲੱਖਾਂ ਪਾਤਾਲ ਅਤੇ ਲੱਖਾਂ ਹੀ ਆਕਾਸ਼ਾਂ ਦੀ ਹਾਮੀ ਭਰਦੀ ਹੈ।

ਪਾਤਾਲਾ ਪਾਤਾਲ ਲਖ ਅਗਾਸਾ ਆਗਾਸ ॥

ਓੜਕ ਓੜਕ ਭਾਲਿ ਥਕੇ ॥

ਆਈਨਸਟਾਈਨ ਦੇ ਸਮੇਂ ਤਕ ਕੋਈ ਵੀ ਨਹੀਂ ਸੀ ਜਾਣਦਾ ਕਿ ਗਲੈਕਸੀਆਂ ਹਨ। ਉਸਦੇ ਹੀ ਸਾਪੇਖਤਾ ਸਿਧਾਂਤ ਨੂੰ ਵਰਤਦਿਆਂ ਅੱਜ ਅਸੀਂ ਕਹਿ ਸਕਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਵਿਸ਼ਵ 100 ਬਿਲੀਅਨ ਗਲੈਕਸੀਆਂ ਅਤੇ ਹੋਰ ਪਿੰਡਾਂ ਨਾਲ ਭਰਿਆ ਪਿਆ ਹੈ। ਆਪਾਂ ਜਾਣ ਗਏ ਹਾਂ ਕਿ ਸਾਇੰਸ ਆਈਸਟਾਈਨ ਦੇ ਸਮੇਂ ਕਿਥੇ ਖੜੀ ਸੀ। ਮਾਫ ਕਰਨਾ ਇਹ ਸਾਡੇ ਪੰਜਾਬੀ ਵਿਦਵਾਨਾਂ ਦੀ ਨਾਂ ਅਹਿਲੀਅਤ ਹੈ ਕਿਸੇ ਨੇ ਵੀ ਗੁਰਬਾਣੀ ਪੜ੍ਹਨ ਸਮਝਣ, ਜਾਨਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ। ਜੇ ਕਿਸੇ ਵਿਦਵਾਨ ਨੇ ਹਿੰਮਤ ਕੀਤੀ ਹੁੰਦੀ ਤਾਂ ਬਹੁਤ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਬ੍ਰਹਿਮੰਡ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਦਾ ਪਰਕਾਸ਼ ਵਿਸ਼ਵ ਦੇ ਹੋਰ ਘੋਰ ਵਿਚ ਹੋਇਆ ਹੁੰਦਾ। ਅੱਜ ਵੀ ਮੌਕਾ ਹੈ ਕਿ ਯਰੂਪ ਦੇ ਦੇਸ਼ਾਂ ਦੀਆਂ ਵੱਖ ਵੱਖ ਭਾਸ਼ਾਵਾਂ ਵਿਚ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦਾ ਉਲਥਾ (Translation) ਕਰਵਾ ਕੇ ਵੰਡਿਆ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਸੀ। ਜੋ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੂੰ ਸੱਚੀ ਸ਼ਰਧਾ ਦਾ ਪ੍ਰਗਟਾਵਾ ਹੁੰਦਾ।

ਜੇਕਰ ਸਪੇਖਤਾ ਸਿਧਾਂਤ ਸਹੀ ਹੈ, ਤਾਂ ਵਿਸ਼ਵ ਦਾ ਕੋਈ ਵੀ ਉਚਿਤ ਮਾਡਲ ਇਕਜੁਟਤਾ ਤੋਂ ਹੋਣਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ। (Black holes and baby universe page 82)

ਅੰਤੁ ਨ ਜਾਪੈ ਕੀਤਾ ਆਕਾਰੁ ॥

ਅੰਤੁ ਨ ਜਾਪੈ ਪਾਰਾਵਾਰੁ ॥

ਅੰਤ ਕਾਰਣਿ ਕੇਤੇ ਬਿਲਲਾਹਿ ॥

........ਏਹੁ ਅੰਤੁ ਨ ਜਾਣੈ ਕੋਇ ॥

ਸਾਇੰਸ ਦੀ ਸੁਣੋ........ਇਹ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਵਿਰੋਧੀ ਗਲੈਕਸੀਆਂ ਅਤੇ ਸਾਡੇ ਵਿਰੋਧੀ ਲੋਕ ਵੀ

ਰਹਿੰਦੇ ਹੋਣ। Origin and fat universe page 15)

ਏਹੁ ਅੰਤ ਨ ਜਾਣੈ ਕੋਇ॥

ਬਹੁਤਾ ਕਹੀਐ ਬਹੁਤਾ ਹੋਇ॥

(ਜਪੁ ਜੀ)

ਅਡਵਿਨ ਹਬਲ ਨੇ 1929 ਈ. ਵਿਚ ਇਕ ਸਿਧਾਂਤ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਕਿ "ਸਾਰੀਆਂ ਅਕਾਸ਼ ਗੰਗਾ ਜਿਧਰ ਵੀ ਵੇਖੋ ਸਾਡੇ ਤੋਂ ਦੂਰ ਜਾ ਰਹੀਆਂ ਹਨ.....ਜਿੰਨੀ ਜ਼ਿਆਦਾ ਦੂਰ ਸਾਥੋਂ ਕੋਈ ਆਕਾਸ਼ ਗੰਗਾ ਹੈ ਉਹ ਉਹਨੇ ਹੀ ਤੇਜ ਵੇਗ (velocity) ਨਾਲ ਸਾਥੋਂ ਦੂਰ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ। ਤੇਜੋ ਤੇਜ (acceleration) ਵੇਗ ਨਾਲ ਦੂਰ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ।

ਸਾਇੰਸ ਫੈਲਾਅ ਬਾਰੇ ਕੁਝ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੱਸਦੀ ਹੈ - ਫੈਲਾਅ ਕੁਦਰਤੀ ਤੌਰ ਤੇ ਬਹੁ ਵਿਸ਼ਵ ਪੈਦਾ ਕਰਦਾ ਹੈ। ...ਬਹੁ ਵਿਸ਼ਵ ਕਿਸੇ ਪ੍ਰਕਾਰ ਪਾਰਦਰਸ਼ੀ ਨਹੀਂ ਹੋਣਗੇ। ....ਕੋਈ ਵੀ ਸੰਕੇਤ ਇਕ ਖਿਤੇ ਦੇ ਵਿਸ਼ਵ ਤੋਂ ਦੂਜੇ ਵਿਸ਼ਵ ਤਕ ਕਦੀ ਨਹੀਂ ਪਹੁੰਚ ਪੈਂਦਾ। ਕਿਸੇ ਵਿਸ਼ਵ ਬਾਰੇ ਜਾਣਕਾਰੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਦਾ ਕੋਈ ਤਰੀਕਾ ਨਹੀਂ ਹੈ। (Astronomy August 2005 page 39)

ਕਈ ਕੋਟਿ ਆਕਾਸ ਬ੍ਰਹਿਮੰਡ॥

(ਅੰਗ ੨੭੯)

ਗੁਰੂ ਜੀ ਇਹ ਵੀ ਦੱਸਦੇ ਹਨ ਕਿ ਰਚਨਾ ਕਈ ਵਾਰ ਰਚੀ ਗਈ :-

ਕਈ ਬਾਰ ਪਸਰਿਓ ਪਸਾਰਾ॥

(ਅੰਗ ੨੭੬)

ਹੋਰ ਦੇਖੋ :

ਭਨਿ ਭਨਿ ਘੜੀਐ ਘੜਿ ਘੜਿ ਭਜੈ॥

ਢਾਹਿ ਉਸਾਰੈ ਉਸਰੇ ਢਾਹੇ॥

(ਅੰਗ ੯੩੫)

ਬ੍ਰਹਿਮੰਡ ਦਾ ਗਤੀਸ਼ੀਲ ਸਿਧਾਂਤ ਅਨੁਸਾਰ ਬ੍ਰਹਿਮੰਡ 41 ਅਰਬ ਸਾਲਾਂ ਤਕ ਲਗਾਤਾਰ ਫੈਲਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਫਿਰ ਆਪਣੀ ਗਰੂਤਾ ਖਿੱਚ ਸਦਕਾ ਅਗਲੇ 41 ਅਰਬ ਸਾਲਾਂ ਬਾਅਦ ਆਪਣੀ ਅਸਲ ਸੂਰਤ, ਅੰਡਜ ਵਿਚ ਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਫੈਲਣ ਅਤੇ ਸੁੰਗੜਣ ਵਿਚ ਵਿਸ਼ਵ ਨੂੰ ਪੂਰੇ 82 ਅਰਬ ਸਾਲ ਲੱਗ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।

ਗੁਰੂ ਜੀ ਤੋਂ ਸੁਣੋਂ ਲੜਕਾ ਲੜਕੀ ਦੇ ਜਨਮ ਬਾਰੇ :-

ਪੁਰਖ ਮਹਿ ਨਾਰਿ ਨਾਰਿ ਮਹਿ ਪੁਰਖਾ॥

ਬੂਝਹੁ ਬ੍ਰਹਮ ਗਿਆਨੀ॥

(ਅੰਗ ੮੭੯)

ਅਜੋਕੀ ਸਾਇੰਸ ਦੀ ਵਿਆਖਿਆ ਸੁਣੋ-

ਨਰ ਮਾਦਾ ਮਿਲਾਪ ਸਮੇਂ ਦੁਹਾਂ ਪਾਸਿਆਂ ਤੋਂ 22-22 ਕਰੋਮੋਸੋਮ ਭੇਜੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਇਹਨਾਂ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਇਕ ਇਕ ਲਿੰਗ ਦਾ ਹੋਰ ਰਲਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਸਮਝਣ ਵਾਲੀ ਗੁਥੀ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੈ, 'ਮਰਦ ਦੇ ਕਰੋਮੋਸੋਮ ਨੂੰ ਲੜਕੇ ਅਤੇ ਲੜਕੀ ਵਾਲੇ ਦੋਵੇਂ ਅੰਸ਼ ਦਿੱਤੇ ਹਨ, ਜਦੋਂ ਕਿ ਔਰਤ ਨੂੰ ਕੇਵਲ ਤੇ ਕੇਵਲ ਲੜਕੇ ਹੀ ਦਿੱਤੇ ਹਨ। ਜਦੋਂ ਔਰਤ ਦੇ ਕਰੋਮੋਸੋਮ ਦੇ ਲੜਕੇ ਵਾਲੇ ਅੰਸ਼ ਮਰਦ ਦੇ ਲੜਕੀ ਵਾਲੇ ਅੰਸ਼ ਨਾਲ ਮਿਲਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਲੜਕੀ ਪੈਦਾ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਔਰਤ ਦੇ ਲੜਕੇ ਵਾਲੇ ਅੰਸ਼ ਮਰਦ ਦੇ ਲੜਕੇ ਦੇ ਅੰਸ਼ ਨਾਲ ਮਿਲਾਪ ਕਰਨ ਤੇ ਲੜਕਾ ਜਨਮ ਧਾਰਣ ਕਰਦਾ ਹੈ।

ਬਿਮਾਰੀਆਂ ਬਾਰੇ ਵੀ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਕਥਨ ਸੁਣਦੇ ਹਾਂ :

ਜੇ ਮਨ ਜਾਣਹਿ ਸੂਲੀਆ ਕਾਹੇ ਮਿਠਾ ਖਾਹਿ॥

ਜੇ ਮਨ ਜਾਣਹਿ ਸੂਲੀਆ ਕਾਹੇ ਮਿਠਾ ਖਾਹਿ ॥ ੩ ॥

ਨਾਨਕ ਅਉਗੁਣ ਜੇਤੜੇ ਤੇਤੇ ਗਲੀ ਜੰਜੀਰ ॥

(ਅੰਗ ੫੯੫)

ਇਥੇ ਸ਼ੂਗਰ (diabetes) ਬਾਰੇ ਦੱਸ ਰਹੇ ਹਨ, ਜੀਵ ਨੂੰ ਪਤਾ ਵੀ ਹੈ ਕਿ ਜ਼ਿਆਦਾ ਮਿੱਠਾ ਖਾਣ ਨਾਲ ਕਈ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਬਿਮਾਰੀਆਂ ਲੱਗ ਸਕਦੀਆਂ ਹਨ। ਮਿੱਠਾ ਦੁੱਖਾਂ (ਸੂਲੀਆ) ਦਾ ਕਾਰਣ ਹੈ, ਇਸ ਨਾਲ ਪੇਟ ਦੀਆਂ ਬਿਮਾਰੀਆਂ, ਪੇਟ ਦੇ ਕੀੜੇ, ਸ਼ੂਗਰ,

ਅਤੇ ਫੋੜੇ ਫਿੰਸੀਆਂ ਹੋ ਸਕਦੀਆਂ ਹਨ।

ਬਾਬਾ ਹੋਰੁ ਖਾਣਾ ਖੁਸੀ ਖੁਆਰੁ॥
ਜਿਤੁ ਖਾਧੈ ਤਨੁ ਪੀੜੀਐ ਮਨ ਮਹਿ ਚਲਹਿ ਵਿਕਾਰ॥

(ਅੰਗ ੬)

ਜੀਵਾਂ ਦੇ ਪੇਟ, ਪੇਟ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਨੇ ਬਹੁਤ ਹੀ ਨਾਪ ਤੋਲ ਕੇ ਦਿੱਤੇ ਹਨ, ਇਸ ਵਿਚ ਇੰਨੀ ਕੁ ਖਾਧ ਸਮਗਰੀ ਪੈ ਸਕਦੀ ਹੈ ਕਿ ਜੀਵ ਦੀ ਦਿਨ ਭਰ ਦੀ ਦੌੜ, ਭੱਜ ਵਿਚ ਵਰਤੀ ਗਈ ਸ਼ਕਤੀ ਦੀ ਭਰਪਾਈ ਹੋ ਸਕੇ। ਇਸ ਤੋਂ ਵੱਧ ਪੇਟ ਭਰਨਾ ਆਪਣੀ ਖੁਸ਼ੀ ਨੂੰ ਢਾਹ ਲਾਉਣ ਵਾਲੀ ਗੱਲ ਹੈ। ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਮੋਟਾਪਾ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਅਗੋਂ ਖੂਨ ਦਾ ਕਲੋਸਟਰੋਲ ਵੱਧ ਕੇ, ਖੂਨ ਦਾ ਦਬਾਅ ਵਧਦਾ ਹੈ, ਦਿਲ ਦਾ ਦੌਰਾ ਪੈ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਮੋਟਾਪੇ ਤੋਂ ਸ਼ੂਗਰ ਵੀ ਹੋਣ ਦਾ ਖਤਰਾ ਵੱਧਦਾ ਹੈ। ਜਿਸ ਕਾਰਣ ਸਰੀਰ ਕਮਜ਼ੋਰ (ਪੀੜੀਐ) ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ। "ਚਿੰਤਾ ਚਿਖਾ ਬਰਾਬਰ" ਅਸੀਂ ਸਾਰੇ ਜਾਣਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਭੁੱਖ ਨਾ ਲੱਗਣੀ, ਅਨਿੰਦਰਾ ਰਹਿਣਾ, ਮਿਜਾਜ ਵਿਗੜਨਾ, ਕਰੋਧ ਕਰਨਾ, ਬੀ.ਪੀ. ਦੀ ਸ਼ਿਕਾਇਤ ਹੋਣੀ ਆਦਿ।

ਅਖੀਰ ਪਰ ਰਚਨਾ ਰਚਨ ਦੇ ਦੋ ਢੰਗ ਜੋ ਸਾਇੰਸ ਆਪ ਮੰਨਦੀ ਹੈ, ਉਹ ਹਨ ਵਿਛੋੜਿ (fission) ਅਤੇ ਜੋੜਿ (fussion) ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਨੇ ਸਦੀਆਂ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਖੋਜ ਲਏ ਸਨ।

ਅੰਡਜ ਫੋੜਿ ਜੋੜਿ ਵਿਛੋੜਿ॥

(ਅੰਗ ੮੩੯)

ਵਿਛੋੜਿ ਇਸ ਅਨੁਸਾਰ ਸੈਲ ਦੇ ਹਿੱਸਿਆਂ ਵਿਚ ਵੰਡਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਨਵੇਂ ਸੈਲ ਦੇ ਗੁਣ ਸੂਤਰ, ਮੂਲ ਸੈਲ ਵਾਲੇ ਹੀ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਜੋੜਿ ਪਰਕਿਰਿਆ ਵਿਚ ਮੂਲ ਸੈਲ ਵਰਗੇ ਸੈਲ ਇਕ ਤੋਂ ਦੋ ਦੋ ਤੋਂ ਚਾਰ ਅੱਗੇ ਤੋਂ ਅੱਗੇ ਬਣਦੇ ਹਨ।

ਬਿਗ ਬੈਂਗ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਇਲੈਕਟਰੋਨ, ਪਰੋਟੋਨ, ਨਿਉਟਰੋਨ ਬਣੇ ਇਹਨਾਂ ਤੋਂ ਅੱਗੇ ਹਾਈਡਰੋਜਨ ਅਤੇ ਹੀਲੀਅਮ ਗੈਸਾਂ ਬਣੀਆਂ। ਜਿਹਨਾਂ ਤੋਂ ਤਾਰੇ, ਪਿੰਡ ਅਤੇ ਗਲੈਕਸੀਆਂ ਬਣੀਆਂ, ਜਿਥੇ ਦੋਵਾਂ ਸਿਧਾਂਤਾਂ ਜੋੜਿ, ਵਿਛੋੜਿ ਦਾ ਹੀ ਯੋਗਦਾਨ ਹੈ।

ਪਹਿਲਾ ਪਾਣੀ ਜੀਉ ਹੈ ਜਿਤੁ ਹਰਿਆ ਸਭ ਕੋਇ॥

(ਅੰਗ ੪੭੨)

ਅੱਗੇ ਹੋ ਦੱਸਦੇ ਹਨ :

ਜੇਤੇ ਦਾਣੇ ਅੰਨ ਕੇ ਜੀਆਂ ਬਾਝੁ ਨ ਕੋਇ॥

ਭਾਰਤੀ ਸਾਇੰਸਦਾਨ ਜਗਦੀਸ਼ ਚੰਦਰ ਬੋਸ ਨੇ ਸਿਧ ਕੀਤਾ ਸੀ ਕਿ ਪੌਦੇ ਵੀ ਜਾਨਵਰ ਹਨ। ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਤਾਂ ਬਹੁਤ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਪਾਣੀ ਨੂੰ ਜੀਵ ਕਹਿਆ ਹੈ। ਜੋ ਆਪ ਜੀਵਤ ਹੈ, ਉਹ ਹੀ ਉਤਪਤੀ ਜੀਵਾਂ ਦੀ ਕਰਨ ਯੋਗ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

ਪਾਣੀ ਪਿਤਾ ਜਗਤ ਕਾ ਫਿਰਿ ਪਾਣੀ ਸਭ ਖਾਇ॥

(ਅੰਗ ੧੨੪੦)

ਮਾਈਟਕੋਂਡਰੀਆ ਦੇ ਡੀ.ਐਨ.ਏ. ਵਿਚ ਆਈ ਖਰਾਬੀ, ਸਾਹ ਪਰਣਾਲੀ ਵਿਚ ਰੋਕਾਂ ਪਾਉਂਦੀ ਹੈ। ....ਲਗਾਤਾਰ ਵੱਧ ਰਹੀ ਪ੍ਰਤਿਰੋਧਕ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੀ ਆਕਸੀਜਨ (ਹਾਈਡਰੋਜਨ ਪੈਰੋਕਸਾਈਡ) ਅਤੇ ਮੂਲ ਤੱਤ ਮਾਈਟੋਕੋਂਡਰੀਆ ਦੀ ਸਾਹ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਨੂੰ ਨੁਕਸਾਨ ਪਹੁੰਚਾ ਕੇ, ਬੁਲਾਵਾ ਦਿੰਦੇ ਹਨ।

(Yan huei wei and other scientists of national yang ming university taiwan)

ਇਹ ਹੀ ਕਾਰਣ ਹੈ ਕਿ ਜੀਵ ਦੇ ਅੰਤ ਸਮੇਂ ਉਸ ਦੀ ਜ਼ਬਾਨ ਬੰਦ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਗਲਾ ਰੋਕ ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਜੋ ਆਤਮਾ ਦੇ ਸਰੀਰ ਤੋਂ ਵਿਛੜਣ ਸਮੇਂ ਜੀਵ ਨੂੰ ਕੋਈ ਤਕਲੀਫ ਨਾ ਹੋਵੇ। ਜੀਵ ਇਹ ਵੀ ਨਾ ਦੱਸ ਸਕੇ ਕਿ ਭਾਣਾ ਕੀ ਵਰਤ ਰਿਹਾ ਹੈ।

ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦਾ ਸ਼ੁਕਰਾਨਾ ਕਰਦਿਆਂ ਉਸ ਦੇ ਗੁਣਗਾਣ ਕਰਨੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ।

ਸਭ ਮਹਿ ਜੋਤਿ ਜੋਤਿ ਹੈ ਸੋਇ॥
ਤਿਸ ਕੈ ਚਾਨਣਿ ਸਭ ਮਹਿ ਚਾਨਣੁ ਹੋਇ॥

(ਅੰਗ ੬੬੩)

ਧੰਨਵਾਦ ਸਹਿਤ-ਹਮਦਰਦ ਟੋਰੋਂਟੋ ਐਡੀਸ਼ਨ

ਐੱਸ.ਜੇ.ਐੱਸ. ਪਾਲ ਦੀ ਪੁਸਤਕ ''ਸਮ ਪਰੌਮੀਨੈਂਟ ਗੁਰਦੁਆਰਾਜ਼ ਐਂਡ ਸਿੱਖ ਆਰਗੇਨਾਈਜ਼ੇਸ਼ਨਜ਼ ਆਫ਼ ਦ ਵਰਲਡ'' ਲੋਕ-ਅਰਪਿਤ

ਬਰੈਂਪਟ— ਲੰਘੇ ਸ਼ਨੀਵਾਰ 7 ਸਤੰਬਰ ਨੂੰ ਆਹਲੂਵਾਲੀਆ ਐਸੋਸੀਏਸ਼ਨ ਆਫ਼ ਨਾਰਥ ਅਮੈਰਿਕਾ ਵੱਲੋਂ ਪੰਜਾਬੀ ਭਵਨ ਟੋਰਾਂਟੋ' ਵਿਖੇ ਕਰਵਾਏ ਗਏ ਪ੍ਰਭਾਵਸ਼ਾਲੀ ਸਮਾਗਮ ਵਿਚ ਦਿੱਲੀ ਤੋਂ ਆਏ ਸੁਰਿੰਦਰਜੀਤ ਸਿੰਘ ਪਾਲ ਦੀ ਪੁਸਤਕ ''ਸਮ ਪਰੌਮੀਨੈਂਟ ਗੁਅਰਦੁਆਰਾਜ਼ ਐਂਡ ਸਿੱਖ ਆਰਗੇਨਾਈਜ਼ੇਸ਼ਨਜ਼ ਆਫ਼ 'ਦ ਵਰਲਡ'' ਲੋਕ-ਅਰਪਿਤ ਕੀਤੀ ਗਈ। ਇਸ ਮੌਕੇ ਇੰਡੀਅਨ ਕੌਂਸਲੇਟ ਜਨਰਲ ਆਫ਼ਿਸ ਟੋਰਾਂਟੋ ਤੋਂ ਡਿਪਟੀ ਕੌਂਸਲੇਟ ਜਨਰਲ ਸਮਾਗਮ ਦੇ ਮੁੱਖ-ਮਹਿਮਾਨ ਵਜੋਂ ਸ਼ਾਮਲ ਹੋਏ। ਪ੍ਰਧਾਨਗੀ-ਮੰਡਲ ਵਿਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਪੁਸਤਕ ਦੇ ਲੇਖਕ ਐੱਸ.ਜੇ.ਐੱਸ. ਪਾਲ ਅਤੇ ਬਰੈਂਪਟਨ ਦੇ ਉੱਘੇ ਆਰਟਿਸਟ ਤੇ ਸਮਾਜ-ਸੇਵੀ ਸੀ.ਜੀ.ਏ. ਸ਼ਮੀ ਛਿੱਬਰ ਬਿਰਾਜਮਾਨ ਸਨ।

ਮੁੱਖ ਮਹਿਮਾਨ ਦਵਿੰਦਰਪਾਲ ਸਿੰਘ ਦੇ ਸਮਾਗਮ ਵਿਚ ਪਹੁੰਚਣ ਤੋਂ ਆਹਲੂਵਾਲੀਆ ਐਸੋਸੀਏਸ਼ਨ ਆਫ਼ ਨਾਰਥ ਅਮੈਰਿਕਾ ਦੇ ਸਰਪ੍ਰਸਤ ਮਹਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਵਾਲੀਆ ਅਤੇ 'ਮਰੋਕ ਲਾਅ ਆਫ਼ਿਸ' ਦੇ ਸੰਚਾਲਕ ਵਿਪਨਦੀਪ ਸਿੰਘ ਮਰੋਕ ਵੱਲੋਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਸ਼ਾਨਦਾਰ ਬੁਕੇ ਨਾਲ ਸੁਆਗਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਉਪਰੰਤ, ਮੰਚ ਦੀ ਕਾਰਵਾਈ ਆਰੰਭ ਕਰਦਿਆਂ ਡਾ. ਸੁਖਦੇਵ ਸਿੰਘ ਝੰਡ ਨੇ ਸਮਾਗਮ ਦੀ ਰੂਪ-ਰੇਖਾ ਦੱਸਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਐਸੋਸੀਏਸ਼ਨ ਦੇ ਵਾਈਸ-ਪ੍ਰੈਜ਼ੀਡੈਂਟ ਆਰ.ਪੀ.ਐੱਸ. ਵਾਲੀਆ ਨੂੰ ਮੰਚ 'ਤੇ ਆਉਣ ਦਾ ਸੱਦਾ ਦਿੱਤਾ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਮੁੱਖ-ਮਹਿਮਾਨ ਅਤੇ ਆਏ ਮਹਿਮਾਨਾਂ ਨੂੰ ਹਾਰਦਿਕ ਜੀ ਆਇਆਂ ਕਹਿੰਦਿਆਂ ਹੋਇਆਂ ਪੁਸਤਕ ਦੇ ਲੇਖਕ ਅਤੇ ਪੁਸਤਕ ਬਾਰੇ ਸੰਖੇਪ ਜਾਣਕਾਰੀ ਦਿੱਤੀ।

ਇਸ ਪੁਸਤਕ ਅਤੇ ਇਸ ਦੇ ਲੇਖਕ ਬਾਰੇ ਵਿਸਤ੍ਰਿਤ ਜਾਣਕਾਰੀ ਉੱਘੇ ਪੰਜਾਬੀ ਲੇਖਕ ਸਰੂਪ ਸਿੰਘ ਅਲੱਗ ਦੇ ਸਪੁੱਤਰ ਸੁਖਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਅਲੱਗ ਵੱਲੋਂ ਹਾਜ਼ਰੀਨ ਨਾਲ ਸਾਂਝੀ ਕੀਤੀ ਗਈ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਸੁਰਿੰਦਰਜੀਤ ਸਿੰਘ ਪਾਲ ਸਾਬਕਾ ਆਈ.ਆਰ.ਐਸ. ਅਫਸਰ ਹਨ ਅਤੇ ਉਹ ਬਤੌਰ ਚੀਫ਼ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਇਨਕਮ ਟੈਕਸ ਦੇ ਅਹਿਮ ਅਹੁਦੇ ਤੋਂ ਸੇਵਾ-ਮੁਕਤ ਹੋਏ ਹਨ। ਉਹ ਚੀਫ਼ ਖ਼ਾਲਸਾ ਦੀਵਾਨ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਦੇ ਚੇਅਰਪਰਸਨ ਅਤੇ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਦੇ ਸਿੰਡੀਕੇਟ ਤੇ ਸੈਨੇਟ ਦੇ ਮੈਂਬਰ ਵੀ ਰਹਿ ਚੁੱਕੇ ਹਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਸਿੱਖ ਇਤਿਹਾਸ ਅਤੇ ਹੋਰ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਵਿਸ਼ਿਆਂ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਿਤ 15 ਪੁਸਤਕਾਂ ਲਿਖੀਆਂ ਹਨ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ 2016 ਵਿਚ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਿਤ ਹੋਈ ਪੁਸਤਕ '500 ਸਿੱਖ ਰੋਲ ਮਾਡਲ' ਕਾਫੀ ਚਰਚਿਤ ਹੋਈ ਸੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਇਕ ਪੁਸਤਕ ਯੋਗਾ ਉਪਰ ਵੀ ਲਿਖੀ ਹੈ ਜਿਸ ਨੂੰ 2004 ਵਿਚ ਭਾਸ਼ਾ ਵਿਭਾਗ ਪੰਜਾਬ ਵੱਲੋਂ 'ਬੈੱਸਟ ਨਾਲਿਜ ਬੁੱਕ' ਦਾ ਸਨਮਾਨ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਇਕ ਨਾਵਲ ਉਪਰ ਬਣੀ ਫਿਲਮ ਮਿੱਟੀ ਦਾ ਬਾਵਾ 18 ਅਕਤੂਬਰ 2019 ਨੂੰ ਰਿਲੀਜ਼ ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ।

ਉਨ੍ਹਾਂ ਇਹ ਵੀ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਸੁਰਿੰਦਰਜੀਤ

ਸਿੰਘ ਪਾਲ ਦੀ ਇਸ ਪੁਸਤਕ ਤੋਂ ਪਹਿਲੀ ਪੁਸਤਕ '500 ਸਿੱਖ ਰੋਲ ਮਾਡਲਜ਼' ਵਿਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ 500 ਸਿੱਖਾਂ ਵੱਲੋਂ ਆਪੋ-ਆਪਣੇ ਖੇਤਰਾਂ ਵਿਚ ਮਾਰੀਆਂ ਮੱਲਾਂ ਦਾ ਬਾਖ਼ੂਬੀ ਜ਼ਿਕਰ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਜਦ ਕਿ ਇਸ ਸਮਾਗਮ ਵਿਚ ਲੋਕ-ਅਰਪਿਤ ਹੋਈ ਇਸ ਡਾਇਰੈਕਟਰੀ-ਨੁਮਾ ਪੁਸਤਕ ''ਸਮ ਪਰੌਮੀਨੈਂਟ ਗੁਰਦੁਆਰਾਜ਼ ਐਂਡ ਸਿੱਖ ਆਰਗੇਨਾਈਜ਼ੇਸ਼ਨੇਜ਼'' ਵਿਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਦੇਸ਼-ਵਿਦੇਸ਼ ਦੇ ਇਤਿਹਾਸਕ ਤੇ ਗੈਰ-ਇਤਿਹਾਸਕ 250 ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਸਾਹਿਬਾਨ ਅਤੇ ਲਗਭਗ 300 ਗ਼ੈਰ ਸਰਕਾਰੀ ਸਮਾਜ-ਸੇਵੀ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਬਾਰੇ ਵਿਸਥਾਰ-ਪੂਰਵਕ ਜਾਣਕਾਰੀ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਵਿਚ ਸਿੱਖ ਧਰਮ ਵਿਚ ਲੰਗਰ, ਸੇਵਾ, ਸਿਮਰਨ, ਮਾਰਸ਼ਲ ਆਰਟ ਗਤਕਾ, ਆਦਿ ਵਿਸ਼ਿਆਂ ਦੇ ਨਾਲ ਨਾਲ ਸਿੱਖਾਂ ਦੀਆਂ ਆਹਲੂਵਾਲੀਆ, ਰਾਮਗੜ੍ਹੀਆ, ਭਾਟੜਾ, ਸਿਕਲੀਗਰ ਆਦਿ ਬਰਾਦਰੀਆਂ ਬਾਰੇ ਵੱਡ-ਮੁੱਲੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਅੰਕਿਤ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ, ਜਿਸ ਸਦਕਾ ਇਸ ਨੂੰ ਇਕ ਵਧੀਆ ਜਾਣਕਾਰੀ ਭਰਪੂਰ 'ਰੈਂਫਰੈਂਸ ਬੁੱਕ' ਦਾ ਦਰਜਾ ਦਿੱਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਮੌਕੇ ਸ਼ਮੀ ਛਿੱਬਰ ਨੇ ਵੀ ਹਾਜ਼ਰੀਨ ਨੂੰ ਸੰਬੋਧਨ ਕੀਤਾ।

ਸਮਾਗਮ ਦੇ ਮੁੱਖ-ਮਹਿਮਾਨ ਦਵਿੰਦਰ ਪਾਲ ਨੇ ਪੁਸਤਕ ਦੇ ਲੇਖਕ ਸੁਰਿੰਦਰਜੀਤ ਸਿੰਘ ਪਾਲ ਨੂੰ ਇਸ ਮਹਾਨ ਕਾਰਜ ਲਈ ਮੁਬਾਰਕਬਾਦ ਦਿੰਦਿਆਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਸਿੱਖੀ ਵਿਚ ਲੰਗਰ ਅਤੇ ਸੇਵਾ ਦਾ ਬਹੁਤ ਉੱਤਮ ਸਥਾਨ ਹੈ ਅਤੇ ਇਹ ਅੱਗੇ ਵੀ ਇੰਜ ਹੀ ਜਾਰੀ ਰਹੇਗਾ ਪਰ ਇਸ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਸਾਨੂੰ ਇਹ ਸੇਵਾਵਾਂ ਲੋੜਵੰਦ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਨੂੰ ਪਹੁੰਚਾਉਣੀਆਂ ਚਾਹੀਦੀਆਂ ਹਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਇਹ ਬੜੀ ਖ਼ੁਸ਼ੀ ਤੇ ਤਸੱਲੀ ਵਾਲੀ ਗੱਲ ਹੈ ਕਿ 'ਖਾਲਸਾ ਏਡ' ਵਰਗੀਆਂ ਨਿਸ਼ਕਾਮ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਇਹ ਕੰਮ ਬਾਖ਼ੂਬੀ ਕਰ ਰਹੀਆਂ ਅਤੇ ਹੋਰਨਾਂ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਨੂੰ ਇਸ ਤੋਂ ਸੇਧ ਲੈਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਇਸ ਮੌਕੇ ਸੁਰਿੰਦਰਜੀਤ ਸਿੰਘ ਪਾਲ ਦੇ ਨਾਲ ਸੀ.ਪੀ.ਏ. ਸ਼ਮੀ ਛਿੱਬਰ, ਸੁਖਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਅਲੱਗ ਅਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਤਰਾਂ ਦੇ ਲੇਖਕ ਨੂੰ ਸ਼ਾਨਦਾਰ ਯਾਦਗਾਰੀ ਚਿੰਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਕੇ ਸਨਮਾਨਿਤ ਕੀਤਾ। ਉਪਰੰਤ, ਐਸਸੀਏਸ਼ਨ ਦੇ ਸਰਪ੍ਰਸਤ ਮਹਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਵਾਲੀਆ, ਪ੍ਰਧਾਨ ਟੌਮੀ ਵਾਲੀਆ ਅਤੇ ਵਾਈਸ ਪ੍ਰਧਾਨ ਆਰ.ਪੀ.ਐੱਸ. ਵਾਲੀਆ ਵੱਲੋਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸ਼ਾਨਦਾਰ ਯਾਦਗਾਰੀ ਚਿੰਨ੍ਹ ਨਾਲ ਸਨਮਾਨਿਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਸਮਾਗਮ ਦੇ ਅਖ਼ੀਰ ਵਿਚ ਵਿਪਨਦੀਪ ਮਰੋਕ ਅਤੇ ਐਸੋਸੀਏਸ਼ਨ ਦੇ ਪ੍ਰਧਾਨ ਟੌਮੀ ਵਾਲੀਆ ਵੱਲੋਂ ਆਏ ਸਮੂਹ-ਮਹਿਮਾਨਾਂ ਦਾ ਧੰਨਵਾਦ ਕੀਤਾ ਗਿਆ।

❍

ਕਲਿ ਤਾਰਣ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਆਇਆ

गुरु नानक की युग चेतना

डॉ. अमृता सिंह
कश्मीर विश्वविद्यालय
श्रीनगर, कश्मीर

भारत भूमि पर कई ऐसे संत–महात्मा अवतरित हुए जिन्होंने धर्म से विमुख जनता में अध्यातम की चेतना जागृत करने हेतु उन्हें ईश्वरीय मार्ग की ओर उन्मुख किया। ऐसे ही अलौकिक अवतार हैं गुरु नानक देव जी, जिनका आगमन उस समय हुआ जिसे इतिहास का सबसे अँधियारा युग कहा जाता है। यह ऐसा समय था जब समाज अनेक बुराइयों से ग्रस्त था। अन्धविश्वास, मिथ्याचार, छुआछूत, रूढ़िवादिता के साथ–साथ धार्मिक पाखण्ड अपनी चरम सीमा पर था। कुरीतियाँ, कुप्रथाएँ, धार्मिक कट्टरता तथा संकीर्णता सामाजिक संतुलन को बिगड़ने के अतिरिक्त सामाजिक विषमता को बढ़ाने के कारण बन रहे थे। धर्म केवल थोथी रस्मों और रीति–रिवाजों का नाम बनकर रह गया था। द्वेष तथा कशमकश के उस दौर में भिन्न–भिन्न सम्प्रदायों में कट्टरता, बैर–विरोध की भावना घर कर चुकी थी, वहीं ब्राह्मणवाद ने अपना एकाधिकार स्थापित कर रखा था।

सामाजिक परिस्थितियों की इस टीस को स्वयं अनुभव कर चुके गुरु नानक देव जी ने उस स्वानुभव के बल–बूते पर जाति–पाति, वर्ण भेद को अस्वीकृत कर समाज सुधार के लिए आवाज़ उठाई। आपने सम्पूर्ण जीवन सामाजिक कुरीतियों का विरोध किया तथा समाज में एकरुपता लाने व बुराइयों को जड़ से मिटाने हेतु प्रयास करते रहे। बाबा नानक का मानना था कि "समाज के प्रत्येक वर्ग का विकास तभी हो सकता है, जब सभी लोग सही रास्ते पर चलें।"[1] उन्होंने समाज में आध्यात्मिक शक्ति को आत्मसात करने और अज्ञानता को दूर करने हेतु ज्ञान का प्रकाश फैलाया। सिख धर्म के महाकवि भाई गुरदास जी ने गुरु नानकदेव जी के आगमन को अंधकार में ज्ञान के प्रकाश समान माना है। नानक जी ने ईश्वर को सर्वव्यापी मानते हुए मनुष्य जीवन को उसकी अनमोल देन माना। उन्होंने साधक को ज्ञान रूपि दीपक के प्रकाश में सत्यासत्य का निर्माण करने की प्रेरणा देते हुए कहा "पहले तथ्य को अच्छी तरह समझ लो, फिर उसका व्यापार करो।"[2] नानक जी ने समाज के सर्वव्यापक उत्थान, जागृति के लिए वैयक्तिक चरित्र निर्माण पर विशेष बल दिया क्योंकि चारित्रिक दृढ़ता ही समाज व राष्ट्र की सच्ची शक्ति है जिससे सामाजिक अन्याय, शोषण और उत्पीड़न का डटकर प्रतिरोध किया जा सकता है।

गुरु नानक देव जी ऊँच–नीच का विरोध करते हुए 'जपुजी साहिब' में कहते हैं "नानक उत्तम–नीच न कोई' अर्थात् कोई भी व्यक्ति जन्म से महान या नीच नहीं होता बल्कि अपने कर्मों से ही छोटा–बड़ा होता है। उन्होंने उपदेश दिया कि ईश्वर की दृष्टि में कोई छोटा–बड़ा नहीं होता फिर भी अगर कोई व्यक्ति अपने आपको उस प्रभु की दृष्टि में छोटा समझे तो ईश्वर उस व्यक्ति के हर समय साथ है। यह तभी हो सकता है जब व्यक्ति ईश्वर के नाम द्वारा अपना अहंकार

दूर कर लेता है। तब व्यक्ति ईश्वर की दृष्टि में सबसे बड़ा है और उसके समान कोई नहीं। किसी भी प्रकार की ऊँच–नीच की श्रेणियों को कृत्रिम और मानव निर्मित मानते हुए उन्होंने इस विषम समस्या का समाधान 'वंड के छक्को' में निहित माना। संगत और पंगत की धारणा सब वर्णों व जातियों में समानता एवं सामाजिक समरसता की पृष्ठभूमि बन सकती है, जिसके चलते 'गुरु का लंगर' आरम्भ किया जो एक ही पंक्ति में बैठकर भोजन करने की प्रथा है।

डॉ. हज़ारी प्रसाद जी के अनुसार "गुरु नानक देव की वाणी में एक अद्भुत् प्रेरणादायिनी शक्ति, किसी भी अन्य मध्ययुगीन संत की वाणी में नहीं है। जिन वाणियों से मनुष्य के अंदर इतना बड़ा अपराजेय आत्मबल और कभी समाप्त न होने वाला साहस मिल सकता है, उसकी महिमा निःसंदेह अतुलनीय है। सच्चे ह्रदय से निकले हुए भक्त के सीधे उद्धार और सत्य के प्रति दृढ़ रहने के उपदेश, कितने शक्तिशाली हो सकते हैं, यह नानक की वाणी ने स्पष्ट कर दिया है।"[3]

उस युग में जब लोग अपना 'स्वत्व' भूलते जा रहे थे तब गुरु नानक की विचार–पद्धति, उनकी भाषा तथा आस्था ने लोगों में सांस्कृतिक पुनर्जागरण पैदा किया। उनकी वाणी के माध्यम से राजनीतिक दृष्टि से बहुत कुछ खो चुकी जनता में आत्मबल तथा स्वाभिमान उत्पन्न हुआ। आपने इस सांस्कृतिक पुनर्जागरण के कार्य में कभी मिथ्याडम्बर को प्रश्रय नहीं दिया, क्योंकि अन्धानुगमन में ही व्यक्ति अनेक प्रकार के पाखंडों और विसंगतियों का शिकार हो जाता है। अपने सच्चे तथा निर्भीक उपदेशों द्वारा आपने लोगों को समझाया कि ईश्वर एक है। धर्म का वास्तविक सार कर्मकांड, बाह्य पूजा–पाठ, परम्पराएँ नहीं अपितु अपनी इन्द्रियों को वश में रखना, स्वयं पर विजय पाना, दुःख–सुख, लाभ–हानि में संयम रखना, नेकी, सेवा भाव, सच्चाई को आत्मसात करना आदि धर्म के वास्तविक लक्षण हैं और सभी धर्म अपने–अपने ढंग से मनुष्य को उसी ईश्वर के पास पहुँचते हैं। उनके लिए समस्त मानव जाति एक पिता की सन्तान है इसलिए उनमें समानता है। यही कारण है कि वे हिन्दू और मुसलमान के भेद को नहीं मानते वरन वे मनुष्यों को मानवीय धरातल पर नैतिक साँचे में ढला देखना चाहते थे जिसके लिए वे कर्म में विश्वास रखते थे। उनके अनुसार जब व्यक्ति ईश्वर के दरबार में जाएगा तो वहाँ जाति नहीं पूछी जाएगी बल्कि केवल उनके कर्म देखे जाएँगे। इसलिए व्यक्ति को जाति की ओर ध्यान न देते हुए अपने कर्मों द्वारा दूसरों की भलाई करनी चाहिए।

गुरु नानक देव जी ने सामाजिक विकटता, विषमता, मलिनता से डटकर सामना करने हेतु मात्र 'गुरु की शरण' तथा 'प्रभु नाम सिमरण' का मार्ग प्रशस्त किया। उन्होंने शास्त्रीय ज्ञान की अपेक्षा जीवन के अनुभव को महत्व देते हुए इस बात पर ज़ोर दिया कि जीवन में एक छोटी–सी चीज़ भी व्यक्ति के रूपांतरण का माध्यम या कारण बन सकती है।

बाबा नानक ने पितर पूजा, तंत्र–मंत्र, झूठे कर्मकांडों की आलोचना करते हुए हिन्दुओं और मुसलमानों को इन्हें त्यागने की प्रेरणा दी। हिन्दुओं द्वारा मूर्ति पूजा, आरती उतारने को व्यर्थ बतलाते हुए कहा "गगन में थाल, रवि चंदु दीपक बने, तारिका मंडल जनक मोती...।" अर्थात् परमेश्वर तो इतना बड़ा है कि उसकी आरती तो उसके द्वारा रचित कुदरत द्वारा ही हो सकती है। कुदरत की गगन रूपी थाली में सूरज और चंद्रमा दीपक जैसे प्रकाशमान हो रहे हैं और तारों को मोती बनाकर ईश्वर की आरती व आराधना कर

रही है। इसी प्रकार इस्लाम धर्म के अनुयायिओं को मुल्लाओं की हठधर्मी थोथी रीति, रस्मों तथा रिवाज़ों पर चलने व शरीयत की अवहेलना कर अमानवीय राह को अपनाने से रोकते हुए असली मुसलमान की पहचान करवाई। इतना ही नहीं उन्होंने सूफ़ी मत द्वारा बतलाए गए सन्यास मार्ग का भी विरोध किया। उन्होंने स्त्रियों की निंदा करने वालों को फटकारते हुए तथा नारी के प्रति असीम आदर प्रकट करते हुए कहा "सो क्यों मंदा आखिए, जित जमै राजान" अर्थात् जिस स्त्री जाति ने बड़े–बड़े प्रतापी राजाओं और महापुरुषों को जन्म दिया, उसका अपमान करना पाप है। आपने समाज में स्त्री और पुरुष को बराबर का दर्जा दिया।

गुरु नानक देव जी की करनी और कथनी में अंतर नहीं था। उनके सन्देश मौलिक तथा स्पष्ट थे। उन्होंने अपने विचारों के माध्यम से संकीर्ण सोच वाले लोगों को सुधारने का प्रयास किया। एक महान दार्शनिक, विचारक, साधक, समाज सुधारक, कर्मयोगी व संत कवि बाबा नानक ने अपनी वाणी द्वारा जनमानस के हृदय को झकझोर कर रख दिया। उन्होंने अपनी वाणी 'अव्वल अल्लाह नूर उपाया, कुदरत के सब बंदे एक नूर ते सब जग उपज्या, कौन भलै कौन मंदे' तथा 'सब महि जोति–ज्योति है, सोई, तिस दै चानणा सम चाणन होई' जैसे उपदेशों से सबको एक ही ईश्वर की संतान बतलाते हुए ऊँच–नीच का भेद मिटाते हुए समान भावना विकसित करने के लिए कहा, वहीं अहंकार छोड़कर ही समता का भाव पैदा हो सकता है इसका भी ज्ञान दिया। अतः एकता, भाईचारा, साझेदारी, मानव सेवा, ईश्वर के प्रति विश्वास पर चलने का मार्ग दिखाने वाले आप हिन्दू–मुसलमान में एक सेतु के समान भी रहे। समूची मानव जाति के गुरु की स्तुति में एक कवि ने लिखा "गुरु नानक शाह फकीर हिन्दू का गुरु, मुसलमान का पीर।"[4]

सन्दर्भ सूचि :

1. गर्ग, ललित. ईश्वर के सच्चे प्रतिनिधि थे गुरु नानक देवः गुरु ग्रन्थ साहब की रचना की, प्रभा साक्षी, 4 नवम्बर 2017, https//m-prabhasakshi-com>personality-Assessed on 2June] 2019

2. शर्मा, शमीम. पंचानंदः संतों की वाणी में क्रांति चेतना, Hindi poetry] https//books-google-co-in@books\isbn-Assessed on 31 May 2019

3. शर्मा, (डॉ) शिवकुमार. हिंदी साहित्य युग और प्रवृतियाँ, पृ. 161

4. Singh] Jagjit- Saral Guru Granth Sahib Evam Sikh] Hinduism] https//books-google-co-in>books -Assessed on 4 June] 2019

5. पुरोहित,जी.एल. भावनात्मक एकता के प्रतीक थे गुरु नानक देव, SPEAKING TREE-IN, 23 Nov, 2017, https//hindi-speakingtree-in>co. Assessed on 4 June, 2019

6. सडाना, रजनी. श्री गुरु नानक देव के 10 अनमोल उपदेश Guru Nanak Dev Ji Teachings…,AchhiKhabar-Com, https//www-achhikhabar-com>...Assessed on 5 June, 2019

This year, when S. Surinderjit Singh Pall Stayed in Canada for about four months, he spent his time in giving talks and interviews on tv channels, radio & in the print media. Here are the photographs of his interview on PTN 24 Channel of Toronto. In this long inteview of about one hour, he spoke on various issues including Kes Sambhal Parchar Sanstha's humble contribution in promoting Sikh values, particularly among the Youth.

ਚੀਫ਼ ਖ਼ਾਲਸਾ ਦੀਵਾਨ ਦੇ ਪ੍ਰਬੰਧ ਹੇਠ ਚੱਲ ਰਹੇ ਇਤਿਹਾਸਕ ਸੈਂਟਰਲ ਯਤੀਮਖਾਨਾ ਪੁਤਲੀਘਰ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਕੰਪਲੈਕਸ ਵਿਖੇ 'ਸ਼ਹੀਦ ਊਧਮ ਸਿੰਘ ਮੈਮੋਰੀਅਲ ਸਕੂਲ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ' ਦੇ ਪ੍ਰਿੰਸੀਪਲ ਦਾ ਅਹੁਦਾ ਸੁਖਦੇਵ ਸਿੰਘ ਸੰਧਾਵਾਲੀਆ (ਪ੍ਰਧਾਨ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਯੂਨਿਟ – 'ਕੇਸ ਸੰਭਾਲ ਪ੍ਰਚਾਰ ਸੰਸਥਾ (ਰਜਿਸਟਰਡ) ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ' ਨੇ ਮਿਤੀ 24 ਅਕਤੂਬਰ, 2019 ਨੂੰ ਸੰਭਾਲਿਆ। ਇਸ ਮੌਕੇ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਨਾਲ ਹਨ ਡਾਕਟਰ ਬਲਬੀਰ ਸਿੰਘ ਸੈਣੀ ਸੁਪਰਡੈਂਟ ਸੈਂਟਰਲ ਯਤੀਮਖਾਨਾ ਅਦਾਰੇ ਅਤੇ ਡਾਕਟਰ ਜਸਵਿੰਦਰ ਕੌਰ ਮਾਹਲ ਪ੍ਰਿੰਸੀਪਲ ਗੁਰਮਤਿ ਵਿਦਿਆਲਿਆ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ।

Printed by : Jiwan Printers, Asr. Ph. 0183-5011003